

REVITALIZÁCIA AREÁLU BÝVALÉHO KLÁŠTORA V ŠAHÁCH

Bc. TOMÁŠ BENEŠ

DIPLOMOVÁ PRÁCA
ZS 2021/2022, Atelier Girsá

Úvodom by som chcel vysloviť vďaku všetkým, ktorí prispeli ku vzniku tejto diplomovej práce. V prvom rade ďakujem pánovi profesorovi Girsovi za odborné vedenie a mimoriadne ľudský prístup počas celého štúdia.

Ďalej ďakujem svojej rodine za nekonečnú podporu a vieru v moje schopnosti. Za mnohé rady a psychickú podporu ďakujem svojim kamarátom a spolužiakom, menovite Dominike a Martinovi.

Veľká vďaka patrí pánom Pálovi Zacharovi a Tamásovi Smidtovi za poskytnutie všetkých podkladov a informácií potrebných k vypracovaniu tejto práce.

2/ ZADÁNÍ diplomové práce

Mgr. program navazující

jméno a příjmení: **Bc. Tomáš Beneš**
datum narození: 11.10.1996
akademický rok / semestr: 2021/22 ZS
obor: Architektura a urbanismus
ústav: 15 114 Ústav památkové péče
vedoucí diplomové práce: prof. Ing. arch. Akad. arch. Václav Girsá
téma diplomové práce: Revitalizácia areálu bývalého kláštora v Šahách

viz přihláška na DP

zadání diplomové práce:

1/ popis zadání projektu a očekávaného cíle řešení

Kláštor v Šahách bol založený bánom Martinom z rodu Hont-Poznanovcov v prvej tretine trinásteho storočia. V stredoveku bol významným centrom vzdelanosti pod patronátom uhorských kráľovien. Po osmanskej invázii v šestnástom storočí bol prestavaný na pevnosť. V osemnástom storočí budujú jezuiti na stredovekých ruinách nový kláštor. V súčasnosti zastáva bývalý kláštorňý kostol funkciu hlavného farského kostola a zvyšok areálu kláštora je v havarijnom stave. Budova kostola a kláštornej sýpky boli vyhlásené za národné kultúrne pamiatky. Okolie areálu bolo za socializmu asanované a momentálne tvorí nefunkčné územie v centre mesta.

Cieľom práce je revitalizovať kláštorňý areál, zachovať jeho pamiatkové hodnoty a zároveň mu vytvoriť zmysuplnú náplň v podobe kultúrnej inštitúcie podporujúcej turistický potenciál miesta. Ďalej si práca kladie za cieľ rehabilitovať asanované územie v okolí kláštora s obnovením Ipeľskej ulice a doplnením asanovaného bloku o novostavby citlivo doplňujúce historické územie.

2/

Pro AU/ součástí zadání bude jasně a konkrétně specifikovaný stavební program

Projekt prověří umístění funkcí v prostorech stávající budovy a další funkce umístí do přístavby v současné muzejní zahradě.

Stavební program:

1. Múzeum
 - 1.1 priestor pre stálu expozíciu histórie premonstrátskeho kláštora
 - 1.2 prednášková sála (akcie cca 50-100 osôb)
 - 1.3 zázemie pre prevádzku múzea
 - 1.4 obnova kláštorňých záhrad s prezentáciou archeologických nálezov
2. Južná budova
 - 2.1 Krátkodobé ubytovanie v hornom podlaží (pokoje, spoločenský priestor, recepcie)
 - 2.2. Toalety areálu
 - 2.3. Menšie obchody v južnom parteru s prístupom z ulice
3. Kavárna
4. Seniorské bývanie (individuálne jednotky, spoločenský priestor a záhrady)
5. Budova školy – korekcia fasády orientovanej do kláštorňého areálu
6. Asanované územie Ipeľskej ulice – hmotová štúdia obnovy územia

3/ popis závěrečného výsledku, výstupy a měřítka zpracování

- Výkres širších urbanistických vzťahov (1:10000 – 1:25000)
- Návrhová situácia (1:200 – 1:1000)
- Pôdorysy, rezy, pohľady (1:50 – 1:250)
- Vybrané architektonické detaily (1:5 – 1:20)
- Vizualizácie (exteriéru a interiéru, cca šesť záberov)
- Sprievodná správa v obvyklom členení a rozsahu (zadanie, širšie vzťahy, stavebný program, kapacity a prevádzky, technická infraštruktúra, architektonické a konstrukčné riešenie)

Veškeré části diplomního projektu budou odevzdány dle dané vyhlášky, tj. portfolio dva výtisky, CD s projektem, prohlášení diplomanta, zadání, plachty ve formátu A1 na výstavu diplomových prací.

Měřítka výkresů a modelu budou upřesněna dle dohody s vedoucím DP v průběhu práce.

4/ seznam dalších dohodnutých částí projektu (model)

Fyzický model areálu s řešeným okolím (M1:100-M1:500)

Datum a podpis studenta

22.9.2021

Datum a podpis vedoucího DP

22.9.21

Datum a podpis děkana FA ČVUT

08-10-2021

registrováno studijním oddělením dne

22.9.2021

ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE
FAKULTA ARCHITEKTURY

AUTOR, DIPLOMANT: Bc. Tomáš Beneš
AR 2021/2022, ZS

NÁZEV DIPLOMOVÉ PRÁCE:

(ČJ) REVITALIZÁCIA AREÁLU BÝVALÉHO KLÁŠTORA V ŠAHÁCH

(AJ) RESTORATION OF FORMER MONASTIC COMPLEX IN ŠAHY

JAZYK PRÁCE: slovenčina

Vedoucí práce:

prof. Ing. arch. Akad. arch. Václav Gírsa

Ústav: 15114

Oponent práce:

Ing. arch. Karel Kuča

Klíčová slova
(česká):

klášter, obnova, urbanizmus, sýpka, kulturní centrum, hromadné bydlení, komunitní centrum, pension, památky

Anotace
(česká):

Diplomová práca sa zaoberá obnovou kláštorného areálu a asanovaného územia v jeho okolí v meste Šahy na Slovensku. Hmotovo dopĺňa dva urbanistické bloky a obnovuje zaniknutú ulicu. Podrobný návrh rieši dva historické objekty a ďalšie susediace novostavby.

Anotace (anglická):

Thesis deals with restoration of monastic area and its demolished surroundings in Šahy, Slovakia. It consists of urban study of area and detailed architectural design of two historic object and additional new structures.

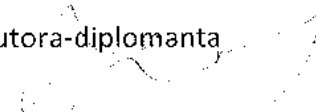
Prohlášení autora

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou prací vypracoval samostatně a že jsem uvedl veškeré použité informační zdroje v souladu s „Metodickým pokynem o etické přípravě vysokoškolských závěrečných prací.“

V Praze dne

6.1.2022

podpis autora-diplomanta

Tento dokument je nedílnou a povinnou součástí diplomové práce / portfolio a CD.

1. ANALYTICKÁ ČASŤ

10	1.1. Mesto a miesto
12	1.2. Geomorfológia
14	1.3. Histórický vývoj
24	1.4. Súčasná podoba areálu
38	1.5. Stredoveký kláštor
48	1.6. Územný plán a stratégia mesta
50	1.7. Územná ochrana
54	1.8. Vybavenosť a kultúra
56	1.9. Doprava
59	1.10. Cestovný ruch
60	1.11. Demografia
61	1.12. Analýza SWOT
62	1.13. Referenčné projekty

2. NÁVRHOVÁ ČASŤ

70	2.1. Východiská pre návrh
72	2.2. Koncepcia územia
74	2.3. Sprievodná správa
76	2.4. Súhrnná technická správa
84	2.5. Situácia širších vzťahov
86	2.6. Situácia riešenej oblasti
88	2.7. Pôdorysy
100	2.8. Rezy
104	2.9. Fasády
116	2.10. Vizualizácie
126	2.11. Architektonický detail
128	2.12. Zdroje

Mesto a miesto

Šahy sú mojím rodným mestom, a preto dôverne poznám jeho hodnoty, problémy, ale aj obrovský potenciál. Dlhé roky som sa pozeral na pomalú degradáciu areálu bývalého kláštora, ktorý stál na jeho samotnom zrode, a ktorého význam predurčoval vývoj v meste počas celej jeho existencie. Pri výbere témy mojej diplomovej práce bol areál kláštora prirodzenou voľbou. Zhodou okolností v tom čase došlo k odkúpeniu areálu občianskym združením za účelom záchranu a komplexnej obnovy bývalého kláštora, a tak som mal počas vypracovania tejto diplomovej práce príležitosť sledovať priebeh výskumov a prípravy obnovy, čo mi bolo veľkým prínosom.

Mesto Šahy leží v údolí rieky Ipel' na južnom Slovensku priamo na hraniciach s Maďarskom. Administratívne patrí do Levického okresu a Nitrianskeho samosprávneho kraja a v roku 2020 malo 7182 obyvateľov. Mesto a premonštrátsky kláštor Nanebovzatia Panny Márie boli významným mocenským, politickým, eko-

nomickým a administratívnym centrom. Nachádzali sa v tesnom susedstve hradu Hont, stredovekého sídla župy a neskôr samé prevzali úlohu župného mesta. Kláštor dlho slúžil ako tzv. hodnoverné miesto na overovanie listín a pod jeho správou patril aj kamenný most cez Ipel' spájajúci hlavné mesto kráľovstva s hornouhorskými banskými mestami. V súčasnosti význam Šiah značne upadol a nachádzajú sa na hraniciach okresu a štátu s minimom nového rozvoja.

Z areálu bývalého kláštora sa zachoval na románskych základoch postavený barokový kostol, ktorý dnes slúži ako farský kostol, zachovala sa tiež baroková sýpka a hospodárske budovy tvoriace hranice areálu. Kláštor sa nachádza na nábřeží Ipľa v susedstve hlavného námestia. Okolie kláštora bolo v minulom storočí asanované kvôli výstavbe protipovodňovej hrádze a v súčasnosti tvorí nefunkčnú perifériu v samom centre mesta.

Obr. 1: Poloha mesta Šahy na Slovensku.

Obr. 2: Poloha bývalého kláštoru v rámci mesta Šahy.

Geomorfológia

Mesto Šahy stojí na zlepenkových terasách nad korytom rieky Ipeľ. Rieka v tomto mieste preteká úžinou medzi poslednými výbežkami Krupinskej planiny na severe a pohorím Börzsöny na juhu od rieky. Jej koryto je mimoriadne široké z dôvodu každoročných jarných záplav, ktoré v minulosti viackrát zaplavili aj záhrady domov v centre mesta. Z tohoto dôvodu bola v minulom storočí vybudovaná protipovodňová hrádza a meandrovitý tok rieky bol zregulovaný, čo do značnej miery narušilo pôvodnú panorámu mesta a spôsobilo asanáciu časti jeho historického centra.

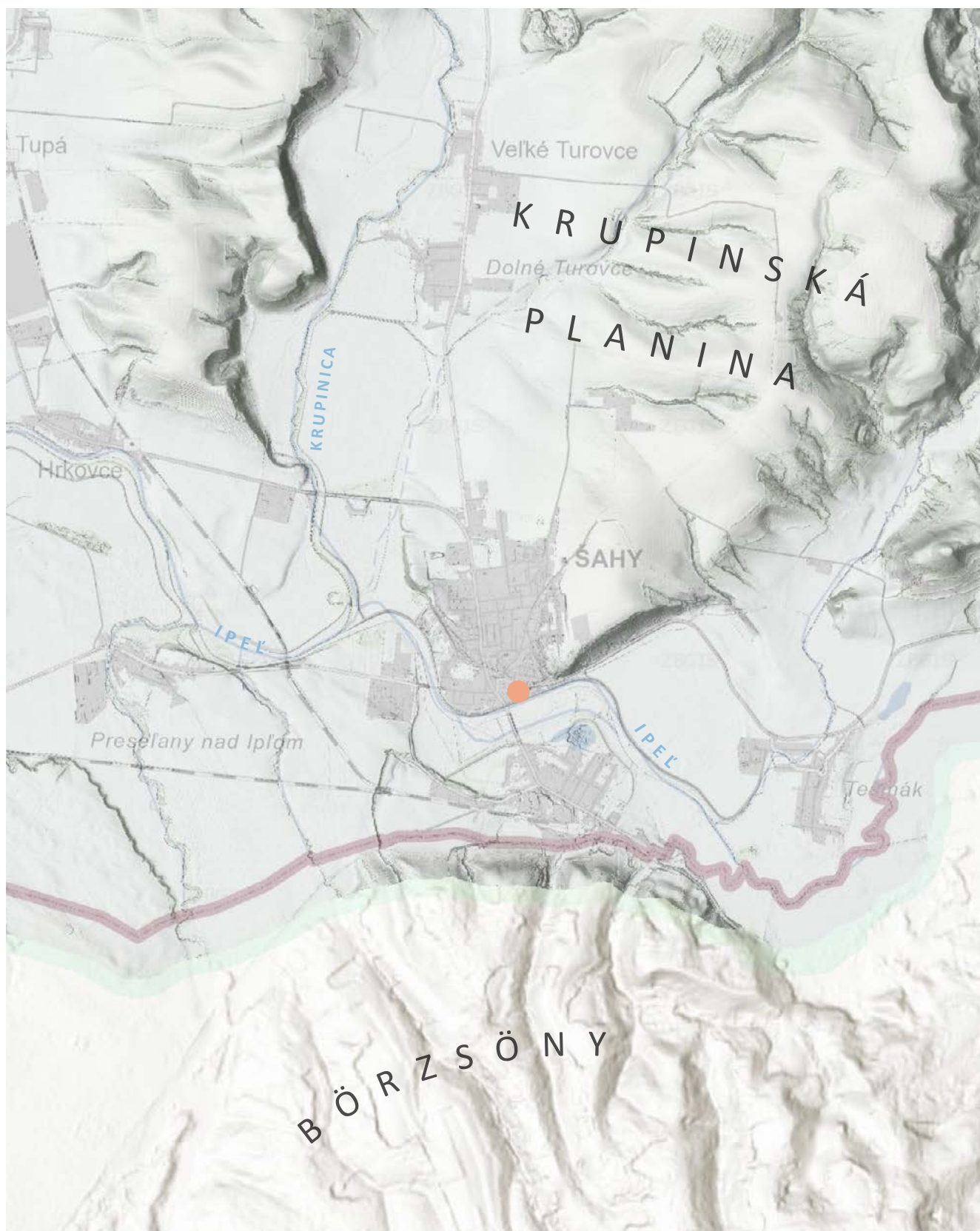
Kláštorný komplex má strategické umiestnenie na samostatnej terase vyvýšenej voči hlavnému námestiu.

Ponúka tak dokonalý rozhľad do celého údolia Ipeľa ako aj na protihľané pohorie Börzsöny. Zároveň mal v čase svojho založenia vizuálny kontakt s dnes už zaniknutým župným hradom Hont na druhej strane rieky, ktorý bol zároveň sídlom rodu fundátorov kláštora Hont-Poznanovcov.

Vďaka často rozvodneným meandrom Ipeľa a svojej vyvýšenej polohe mesto nikdy nepotrebovalo hradby. Južné svahy a terasy v okolí mesta boli oddávna využívané na pestovanie viniča, čomu sa venovali aj samotní premonštráti. V súčasnosti práve vinohradníctvo je jeden z potenciálnych ťahúnov budúceho rozvoja mesta.

Obr. 3: Umiestnenie kláštora na terase nad riekou Ipeľ. Vnem z vyvýšenej terasy na mape skresľuje novodobá protipovodňová hrádza

Obr. 4: Poloha mesta v Ipeľskej kotline medzi pohoriami Börzsöny a Krupinskou planinou

Historický vývoj - časová os

pred 1235

Založenie premonštrátskeho kláštora v Šahách bénom Martinom z rodu Hont-Poznanovcov. Kláštor bol zasvätený Blahoslavenej Panne Márii, originálna zakladacia listina sa stratila pri mongolských vpádoch. Na vysviacke bol prítomný aj kráľ Belo IV. a bán Martin mu nad kláštorom odovzdal patronátne právo.

1242

Kláštor vypálený mongolskými hordami.

pred 1255

Šahanský kláštor sa stáva hodnoverným miestom (*loca credibilia*) – mal právo vydávať, overovať a uchovávať listiny, zvyčajne majetkoprávneho charakteru. Jeho pôsobnosť zahŕňala Hontiansku, Novohradskú a Tekovskú župa.

1266

Výstavba kamenného mosta cez lpeľ na strategickú cestu z Budína, Vyšehradu a Ostrihomu do stredoslovenských banských miest a do Poľska; premonštráti dostávajú právo vyberať na moste mýto.

1271

Šahy plienia vojská Přemysla Otakara II.

1235 až 1239

Prvá zmienka o šahanskom kláštore v druhom ninivskom katalógu premonštrátskych kláštorov ako „*Conventus monasterii beatae Mariae Virginis de Saag*“ a označený je ako filia uhorského kláštora v Kőkényes.

1245

Kráľ Belo IV. vydáva novú listinu o fundácii kláštora v Šahách na žiadosť vdovy po bánovi Martinovi.

1262

Najstaší zachovaný odtlačok konventnej pečate.

1268

Kráľ Belo IV. prevádza patronátne právo nad šahanským kláštorom na manželky uhorských kráľov.

1272

Kláštor trpí vojenskými konfliktmi medzi kráľom Ladislavom IV. Kumánskym a vzburou šľachtou.

90. roky 13. stor.

Šahy plieni Lambert z biňanskej vetvy
Hont-Poznanovcov.

1294

Materským kláštrom šahanského konventu sa stáva Strahovský kláštor, ktorý tak nahrádza kláštor v Kőkényes.

1367

Kláštorný kostol bol vybavený organom.

1443

Balašovci z Balážskych Ďarmôt násilne obsadili kláštor a prebudovali ho na pevnosť.

1446

Ladislav Čech z Levíc s Husitmi vyrabovali kláštor, pričom spôsobili škodu 16 tisíc zlatých.

1489

Kráľ Matej Korvín rozširuje tržné právo aj na sviatok Zvestovania Panny Márie

1506 - 1535

Prepoštom kláštora je František Fegyverneki. Za jeho panovania došlo k hospodárskemu rozmachu kláštora a obnove kláštorného komplexu. Pri kláštore bol zriadený kňazský seminár.

1293

Prvá zmienka o trhoch v Šahách. Zároveň sa spomínajú ako miesto vyhlasovania proklamácií.

1320

Materským kláštrom šahanského konventu sa opäť stáva Kőkényes.

1405

Kráľ Žigmund Luxemburský udeľuje Šahám právo usporadúvať trh každú nedeľu a vo sviatky Nanebovzatia Panny Márie.

1445

Balašovci vracajú kláštor premonštrátom.

1451

Jan Jiskra obsadzuje Šahanský kláštor a posilňuje jeho opevnenie.

1490

Taliansky učenec Peter Ransan vo svojom diele Rukoväť uhorských dejín zaznamenáva: „*Odtiaľ (z Trnavy) sa dostaneme do Hontianskej župy, kde ležia Šahy, slávne mesto.*“

1526

Osmania prvýkrát plienia šahanské majetky.

1543

Z iniciatívy Uhorského snemu došlo k ďalšiemu posilneniu opevnenia kláštora.

1554

V liste hornouhorských banských miest cisárovi sa píše o „*zbúranej pevnosti a kláštore v Šahách.*“

1595

Šahy boli oslobodené od Osmanov.

1600, 1623

V meste vypukli epidémie moru.

1663

Šahy boli opäť dobyté Osmanmi. V meste taktiež znovu vypukol mor, podľahlo mu 40% obyvateľov.

1688

Ruiny stredovekého kláštora boli adaptované pre potreby jezuitov, ktorým kláštor daroval kráľ Leopold I. Habsburský. Bývalý rajský dvor bol prestavaný na sýpku.

1517

Začiatok výstavby zvonice pri kostole.

1537

Kráľ Ferdinand I. Habsburský prikazuje hontianskej šľachte pomôcť pri opevňovaní kláštornej pevnosti proti osmanskej hrozbe.

1552

Šahy boli dobyté Osmanmi a stali sa súčasťou Novohradského sandžaku. Niekoľko premonštrátov bolo zabitých a zvyšní ušli aj s archívom do kláštora v Hronskom Beňadiku.

1590

Urbársky súpis popisuje Šahy nasledovne: „*Kedysi významné a zaľudnené mestečko, sídlo prepošta a šahanského konventu s veľkým a krásnym kostolom i priestranným a mohutným kláštorom postaveným na brehu rieky Ipel; teraz je čiastočne Turkami zborená a opustená nielen samotná veľká pevnosť, ale dokonca ho opustili aj utešitelia v duchovných záležitostiach, teda farár či kňaz...*“

1685

Osmania boli definitívne vyhnaní zo Šiah.

1713

Kvôli poškodeniu kláštorného kostola sa na bohoslužby používa kaplnka sv. Heleny (jej pôvod, podoba a poloha sú neznáme).

1734

Jezuiti postavili nový barokový kostol na mieste pôvodného stredovekého.

1769

Jezuiti znovu postavili kamenný most cez Ipeľ.

koniec 18. stor.

kláštorná sýpka prešla obnovou a rozšírením o ďalšie podlažie.

1805

Mesto vyplenili ruské vojská cára Alexandra vracajúce sa z prehratej bitky pri Slavkove.

1922

Pôvodné uhorské župy boli v rámci Československej republiky zrušené. Šahy prišli o župné a okresné úrady.

1948

Šahanský kláštor sa v rámci znárodňovania stáva štátnym majetkom. Neskôr začalo jeho budovy využívať Osobitné odborné učilištie.

2005

V rámci cirkevných reštitúcií sa kláštorný komplex opäť stáva majetkom Rožňavskej diecézy.

1754

Kaplnka sv. Heleny je opustená, usídlili sa v nej holuby. Koncom 18. storočia bola zbúraná a materiál bol použitý na výstavbu ohradného múru kláštora.

1773

Spoločnosť Ježišova (Jezuiti) bola zrušená, a šahanský kláštor sa stáva majetkom Rožňavskej diecézy.

1796

Vypukla epidémia cholery, ktorej podľahlo 200 obyvateľov mesta.

1806

Mesto sa stáva sídlom Hontianskej župy.

1944

Sovietska armáda oslobodzuje mesto. Veže kostola sú poškodené delostrelectvom.

1963

Bývalý kláštorný kostol a sýpka boli vyhlásené za národnú kultúrnu pamiatku a historické centrum mesta sa stalo pamiatkovou zónou.

2020

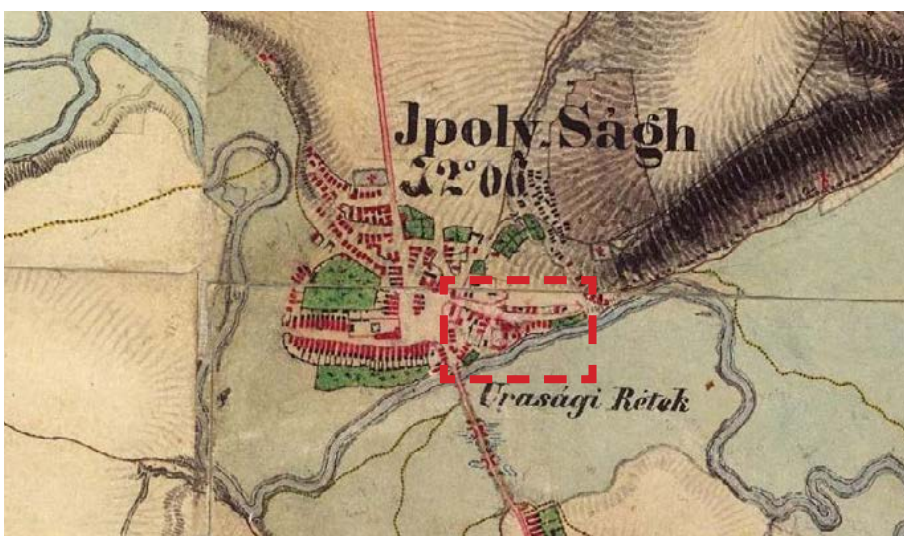
Areál kláštora kúpilo Občianske združenie Sine Metu za účelom jeho záchrany a komplexnej obnovy.

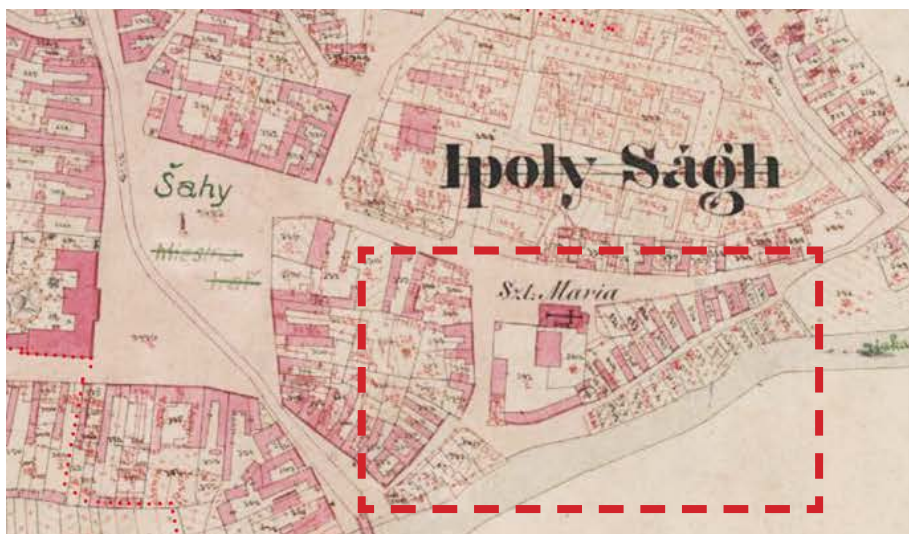
Obr. 5: Výrez Lazarovej mapy Uhorska z roku 1513. Šahy sú na nej označené ako Sag a pravdepodobne majú schematicky znázornené vtedajšie opevnenie kláštora.

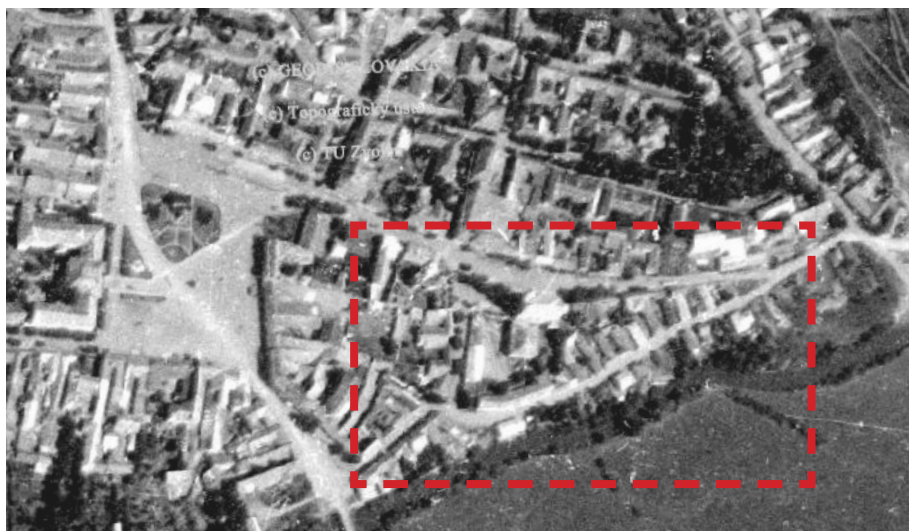
Obr. 6: Mesto na mape prvého vojenského mapovania (1764-1767).

Obr. 7: Mesto na mape druhého vojenského mapovania (1810-1869).

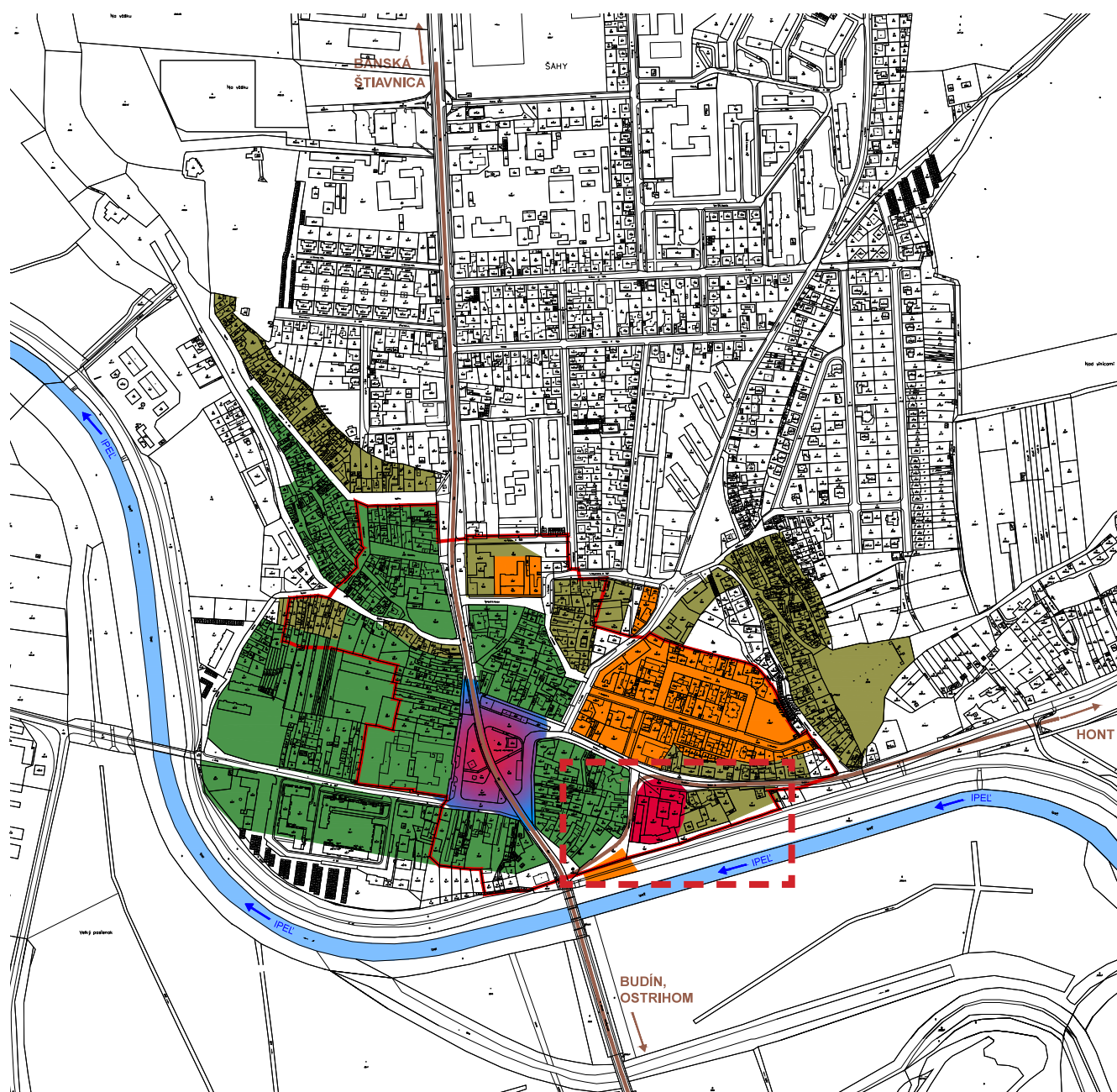
Obr. 8: Mapa stabilného katastra z roku 1871.

Obr. 9: Historická ortofoto snímka mesta z roku 1950.

Obr. 10: Ortofoto snímka súčasného stavu z roku 2020.

LEGENDA

	HRANICA PAMIATKOVEJ ZÓNY
	13. - 16. STOROČIE
	18. - 19. STOROČIE
	19. STOROČIE (DO R. 1871)
	19. / 20. STOROČIE
	HISTORICKÉ CESTNÉ KOMUNIKÁCIE
	VODNÝ TOK

Obr. 11: Urbanistický vývoj mesta

LEGENDA

	HRANICA PAMIATKOVEJ ZÓNY
	STARŠIA ZÁSTAVBA DO ZÁVERU 15. STOROČIA
	RENEŠANCIA 16. - 17. STOROČIE
	BAROK 18. STOROČIE
	KLASICIZMUS - 1. POL. 19. STOROČIA
	2. POL. 19. STOROČIA - HISTORIZMUS
	SECESIA - PRELOM 19. - 20. STOROČIA
	FUNKCIONALIZMUS
	1. POL. 20. STOROČIA
	2. POL. 20. STOROČIA
	ZAČIATOK 21. STOROČIA
	NEPREVERENÉ OBJEKTY
	NAJSTARŠIA ZISTENÁ STAVEBNÁ FÁZA

Obr. 12: Slohové zaradenie jednotlivých objektov v rámci pamiatkovej zóny

Obr. 13: Veduta mesta z juhu s budovami kláštora pred vojnou.

Obr. 14: Veduta mesta z juhu s budovami kláštora pred vojnou.

Obr. 15: Veduta mesta z juhu s budovami kláštora po druhej svetovej vojne.

Obr. 16: Pohľad na ešte neregulovaný tok rieky za záhradami domov na Ipeľskej ulici.

Obr. 17: Pohľad do Školskej a Ipeľskej ulice tesne pred jej asanáciou.

Obr. 18: Pohľad na priečelie kostola. V prvom rohu je budova sýpky ešte s pôvodnou škridľovou krytinou a omietkou.

Súčasná podoba areálu

Areál bývalého kláštora dnes tvoria tri samostatne fungujúce celky. Bývalý kláštorňý kostol v súčasnosti slúži ako farský kostol a vlastní ho rímskokatolícka cirkev. Budova sýpky, nádvorie kláštora a budova na južnej hrane areálu tvorí samostatnú jednotku, ktorá v sebe zahŕňa aj územie bývalých konventných budov stredovekého kláštora. Ide o časť odkúpenú Občianskym združením Sine Metu od Rožňavskej diecézy. Poslednú časť tvorí novodobá budova školských dielní na západnom okraji kláštorňého areálu, ktorá stojí na mieste starších stavieb. Vlastníkom tejto časti je Slovenská republika, ale užíva ho Odborné učilište internátne.

Kostol je barokový, ale v jeho hmote sú zachované aj románske konštrukcie. Najväčšiu pozornosť púta neskororománsky ústupkový portál s kvetinovou ornamentikou umiestnený na západnom priečelí. Sondy v severnej stene kostola odhalili pod barokovou omietkou románske kvádrikové murivo. Zaujímavé je zistenie Pálinkása a Katkina, ktorí v roku 2000 pri výskume základov západného priečelia prišli k záveru, že priečelie aj s románskym portálom stojí na barokových základoch. Románske základy boli objavené len pri severozápadnom rohu stavby.¹ Znamená to, že pri výstavbe barokového kostola bol portál z pôvodného kostola rozobraný a znovu použitý na novom mieste. Ide o vzácny príklad protopamiatkovej starostlivosti.

Jezuiti v prvej polovici osemnásteho storočia považovali tento románsky portál za tak hodnotný (či už svojou krásou alebo vekom), že sa rozhodli ho zachovať a integrovať do nového kostola. Pri tejto príležitosti bol portál aj čiastočne doplnený. Niektoré, azda príliš poškodené časti boli nahradené novými, pri ktorých sa barokoví kamenári snažili napodobniť románsku orna-

mentiku. Portál taktiež dostal nové stĺpiky s redukovanými korintskými hlavicami.²

Z časti areálu tvorenej samotnými budovami konventu je najvýraznejšou budovou bývalá sýpka, vyhlásená za národnú kultúrnu pamiatku. Ide o barokovú budovu delenú na tri trakty – na južnej strane sa nachádza dvojpodlažný trakt s tromi klenutými miestnosťami na prízemí a tromi miestnosťami s rákosovým štukovaným stropom na poschodí. Stredný trakt tvorí klenutá chodba v dvoch podlažiach, cez ktorú sa do budovy vchádza a ktorá aj sprístupňuje všetky ostatné miestnosti. Na poschodí chodby sa nachádza záchod s odpadovou šachtou vedúcou do podzemného priestoru.³ Severnú časť tvorí trojpodlažná sýpka s mohutnou drevenou konštrukciou vloženou do murovaných obvodových stien na mieste bývalej stredovekej kvadratury. Vo východnej obvodovej stene a deliacej stene medzi sýpkou a chodbou sú v murive integrované gotické oblúky bývalej krížovej chodby. V murive celej sýpky sa dajú nájsť druhotne použité gotické prvky. Na nádvorí v okolí budovy sýpky boli v minulosti vykopané múry stredovekého kláštora, ako aj stredoveké podlahy a odpadné jamy bez bližšieho časového zaradenia.⁴ V súčasnosti tu prebiehajú podrobné archeologické prieskumy. Okrem rôznych stredovekých murív boli počas nich objavené aj zvyšky stredovekej sakrálnej stavby, ktorú by bolo možné stotožniť s kaplnkou sv. Heleny, spomínanú v písomných prameňoch. Na nádvorí bola taktiež čerstvo odkrytá baroková oblúňová dlažba.

Budova na južnom okraji areálu má podľa najnovších pozorovaní s najväčšou pravdepodobnosťou renesančný pôvod. Interiéry a okenné a dverné výplne boli

¹ PATERKA P., PÁLINKÁS T.: *Dejiny šahanského prepoštstva Nanebovzatia Panny Márie*, s. 24

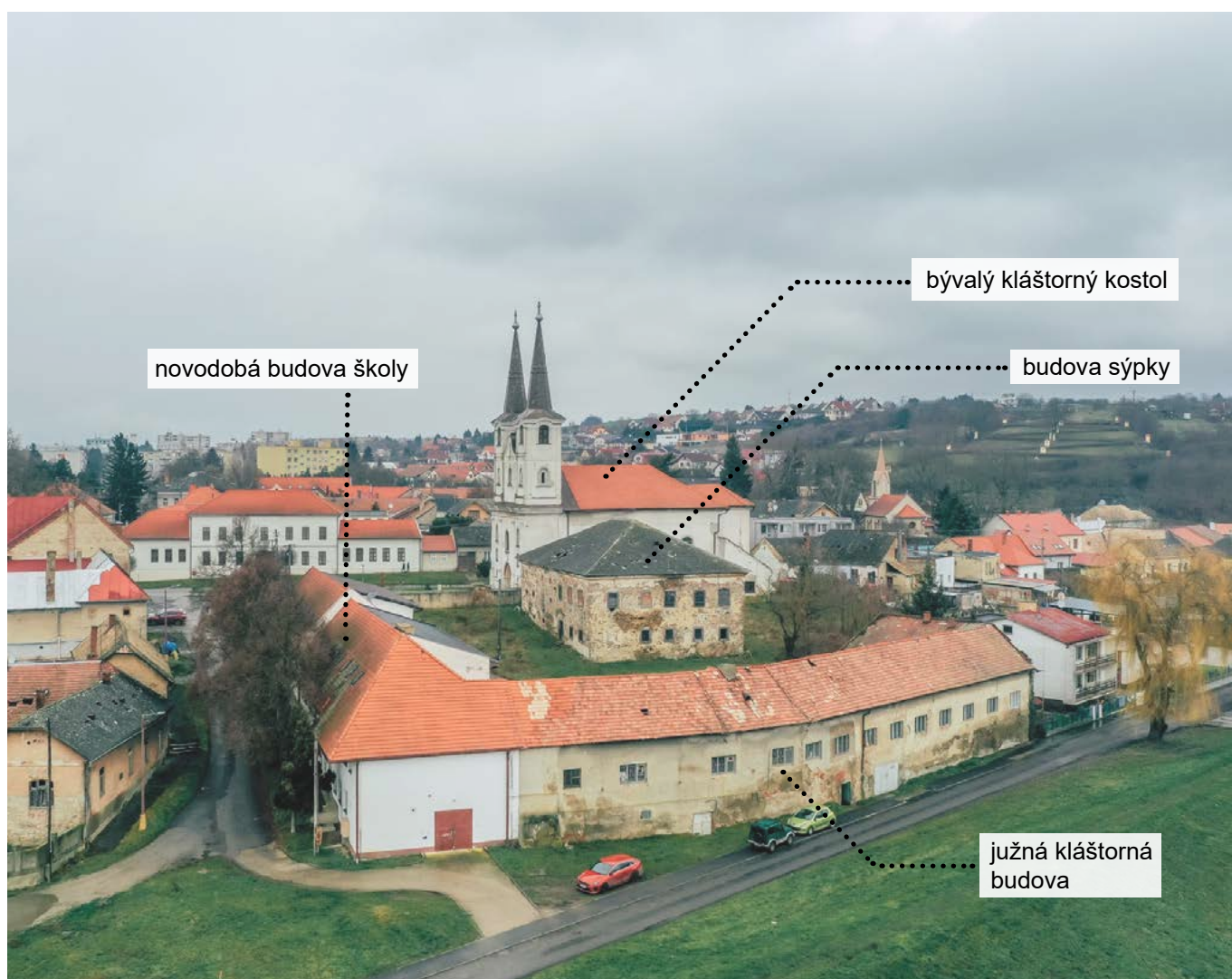
² ORIŠKO Š.: *K problematike stredovekého portálu kláštorňého kostola v Šahách*, s. 421

³ PATERKA P., PÁLINKÁS T.: *Dejiny šahanského prepoštstva Nanebovzatia Panny Márie*, s. 24

⁴ PATERKA P., PÁLINKÁS T.: *Dejiny šahanského prepoštstva Nanebovzatia Panny Márie*, s. 23-25

menené na novodobé v druhej polovici minulého storočia, no na historických fotografiách je možné vidieť aj podobu objektu pred týmito necitlivými úpravami. Budova má dve podlažia. Horné je prístupné z úrovne nádvorja kláštora, spodné je prístupné z úrovne nábřežia rieky a má charakter klenutých pivničných priestorov. V súčasnosti sú tieto podlažia stavebne oddelené, ale počas teraz prebiehajúcich prieskumov

bolo objavené zamurované spojovacie schodisko. Zároveň prebiehajúce prieskumy odkryli pod podlahou južnej budovy ďalšie zatiaľ bližšie neurčené múry. Budova na západnej hrane areálu je novodobá a pochádza z konca 20. storočia a sídli v nej dielne odborného učilišťa. Na jej mieste stála staršia budova neznámeho účelu.

Obr. 19: Areál kláštora z vtáčej perspektívy s vyznačenými budovami komplexu. Pohľad z juhu na sever.

Obr. 20: Pohľad na kláštornú sýpku a kostol z juhu

Obr. 21: Areál kláštora s okolím z vtáčej perspektívy.

Obr. 22: Pohľad na kláštornú sýpku z východu. V obvodovej stene sú viditeľné ostenia arkád stredovekého ambitu. Za sýpkou je novodobá budova školy.

Obr. 23: Bytovka na mieste asanovanej historickej zástavby pod ohradným múrom kláštora. V pozadí kostol a strecha sýpky.

Obr. 24: Pohľad na miesto bývalej Ipeľskej ulice a asanovanej historickej zástavby.

Obr. 25: Južná budova kláštora pri pohľade z dvora.

Obr. 26: Prízemie obytného krídla sýpky.

Obr. 27: Chodba na poschodí sýpky

Obr. 28: Prízemie obytného krídla sýpky.

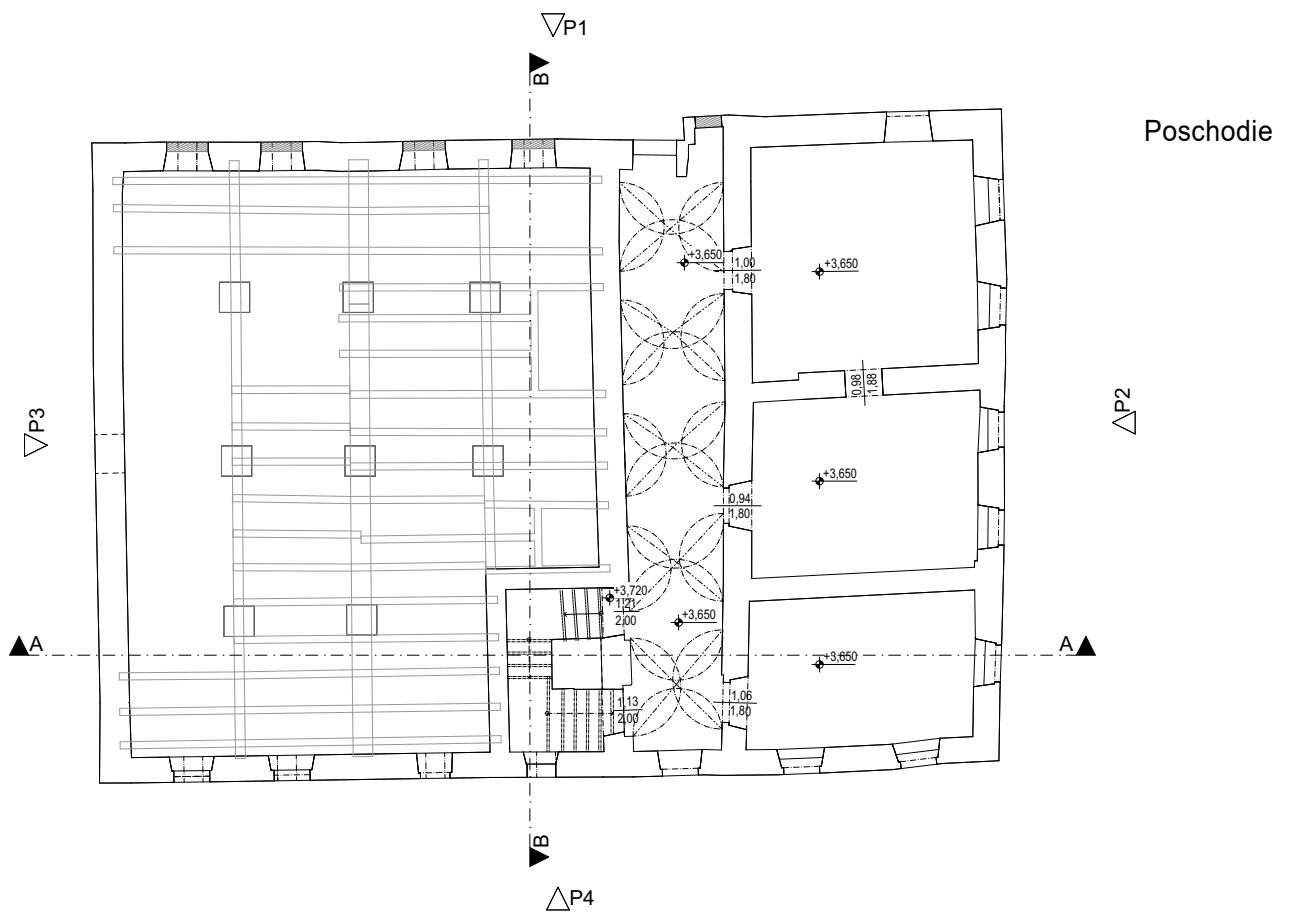
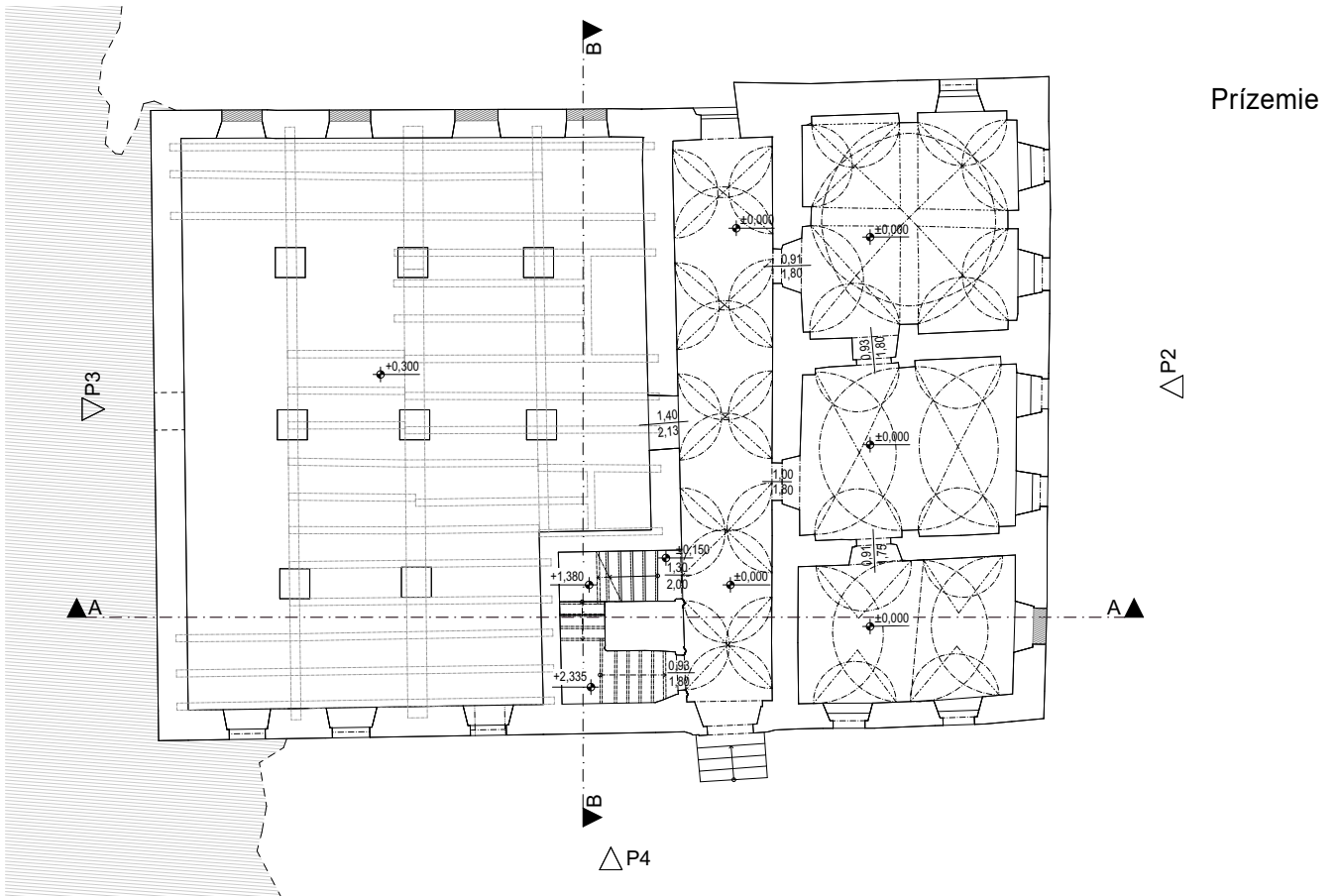
Obr. 29: Poschodie obytného krídla sýpky.

Obr. 30: Interiér sýpky.

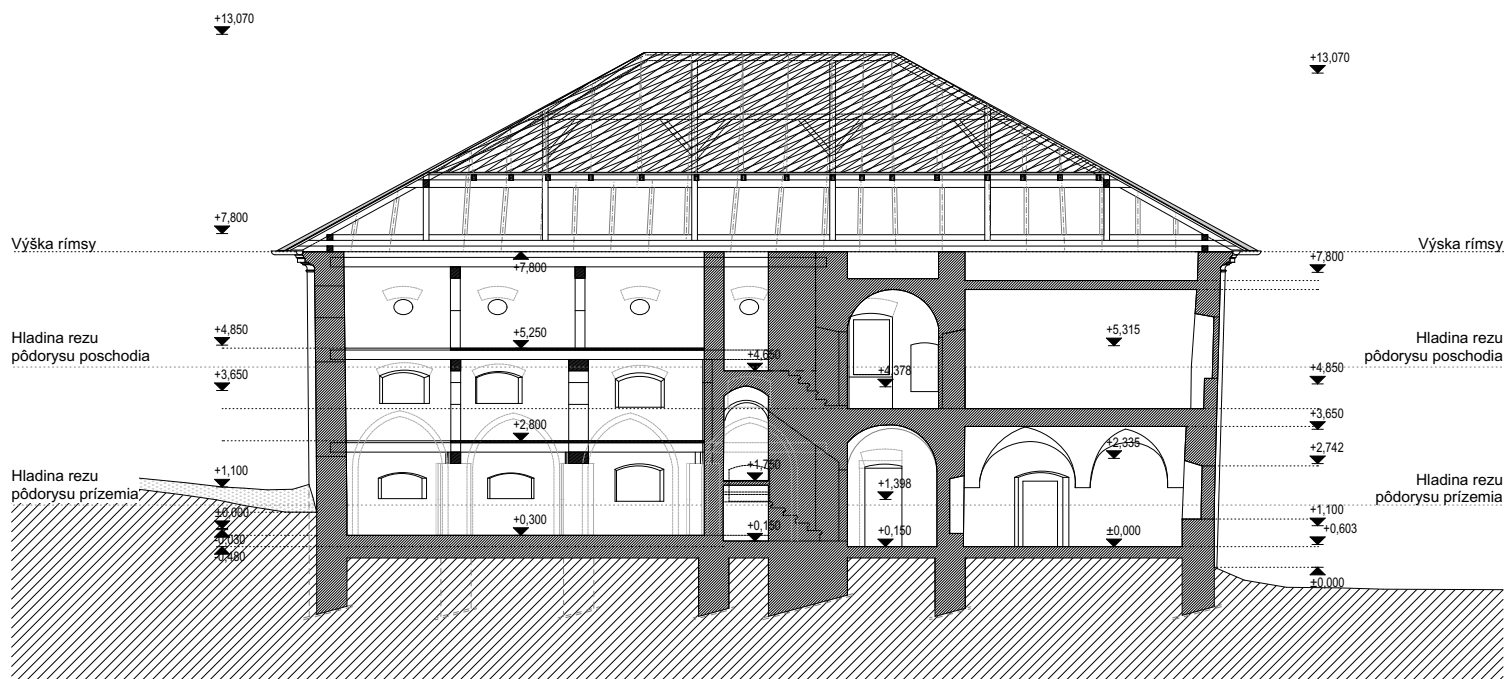

Obr. 31: Interiér južnej budovy kláštora. Pôvodne renesančná budova za socializmu značne zmenila svoju podobu.

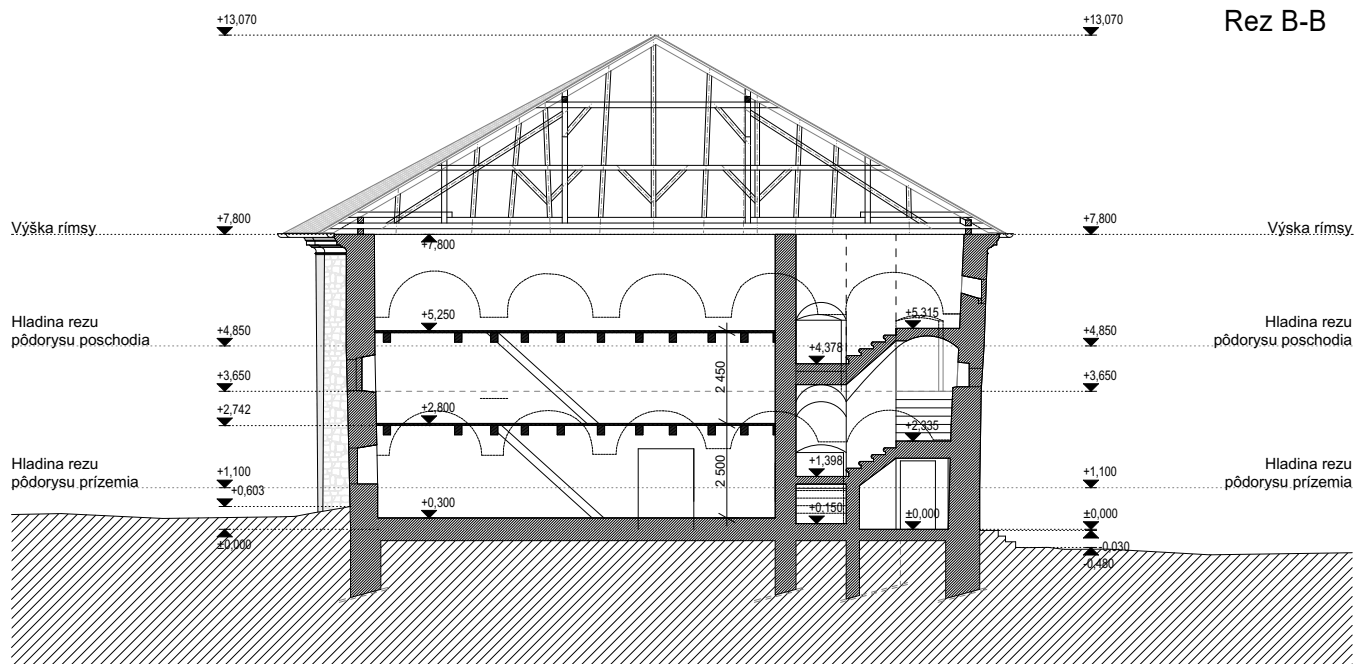

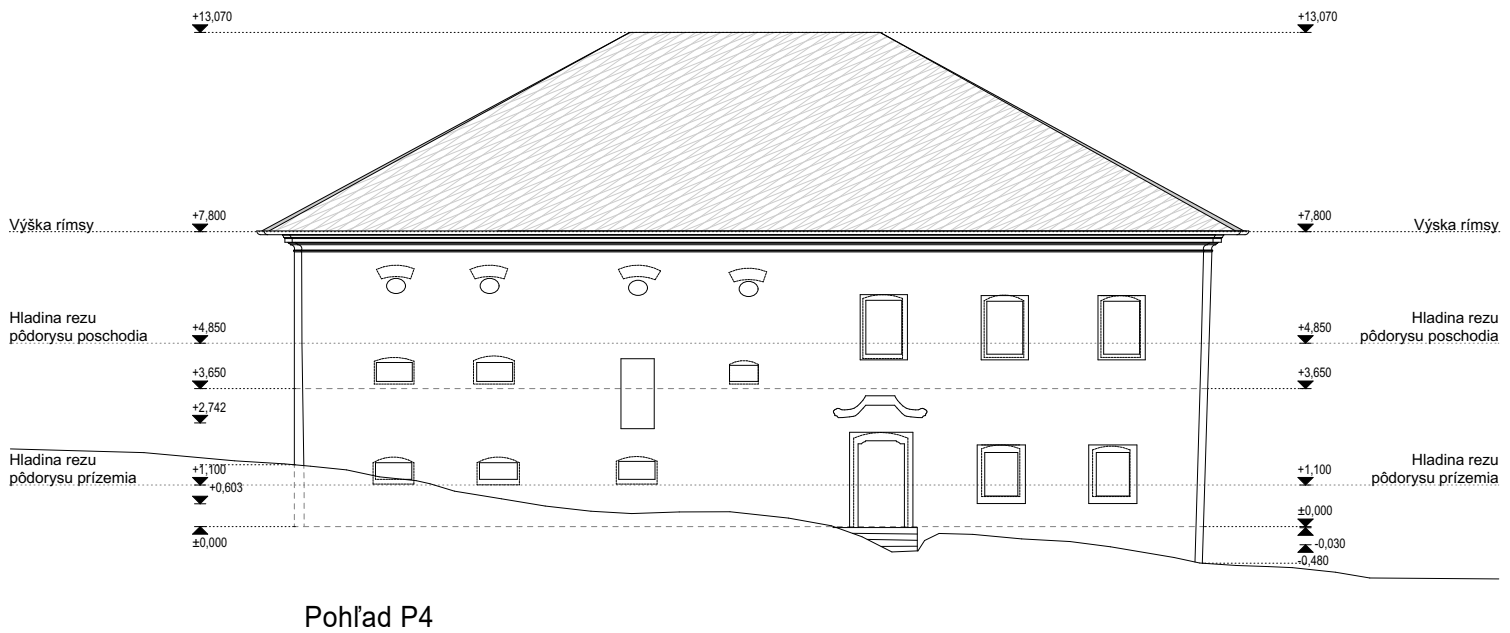
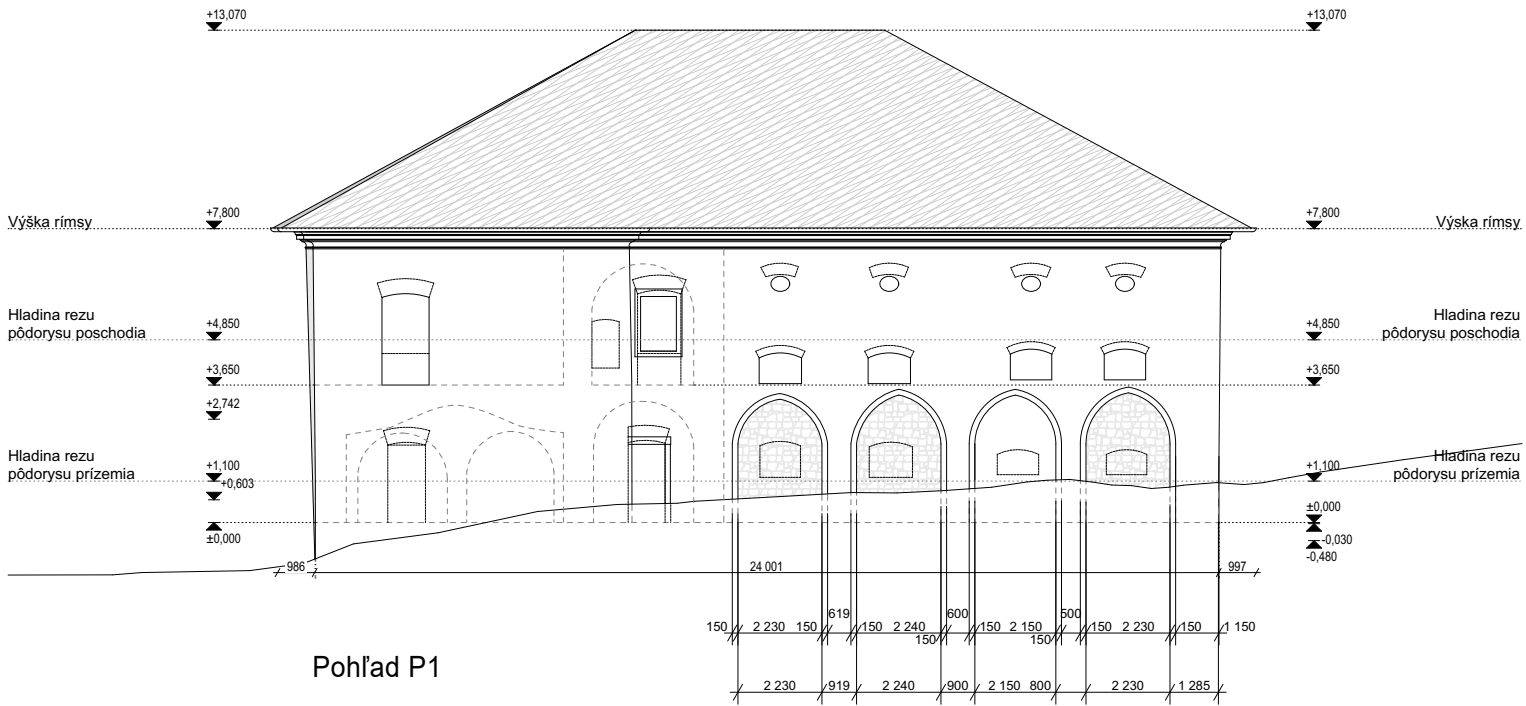
Zameranie objektu sýpky

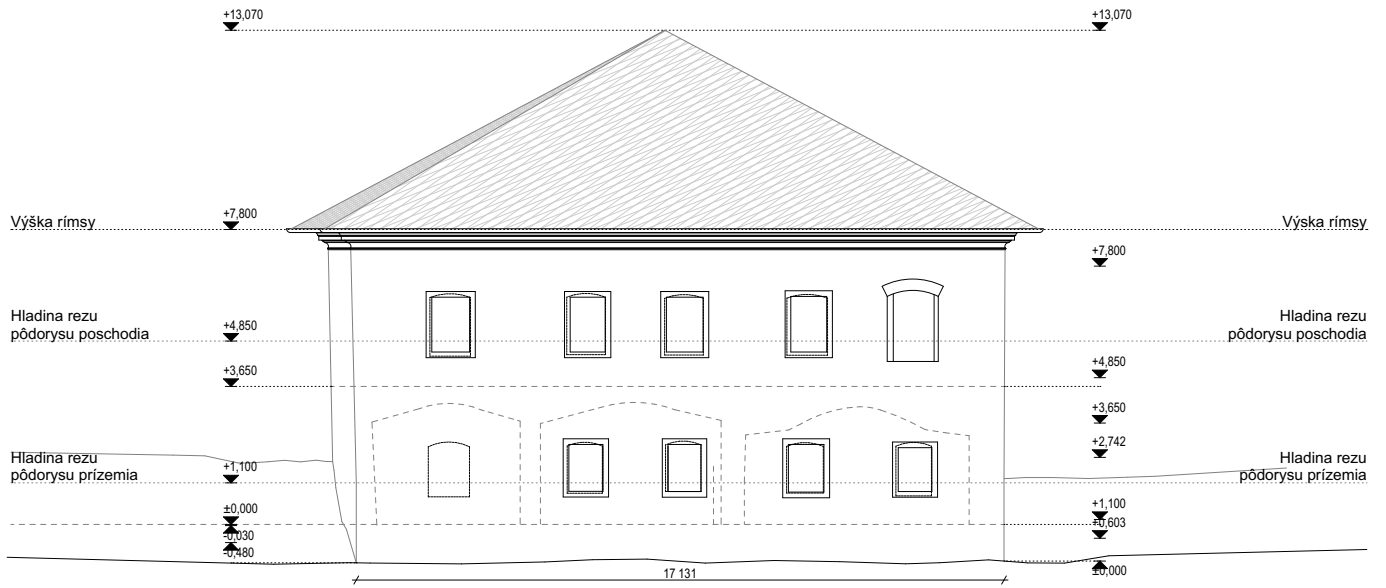
Rez A-A

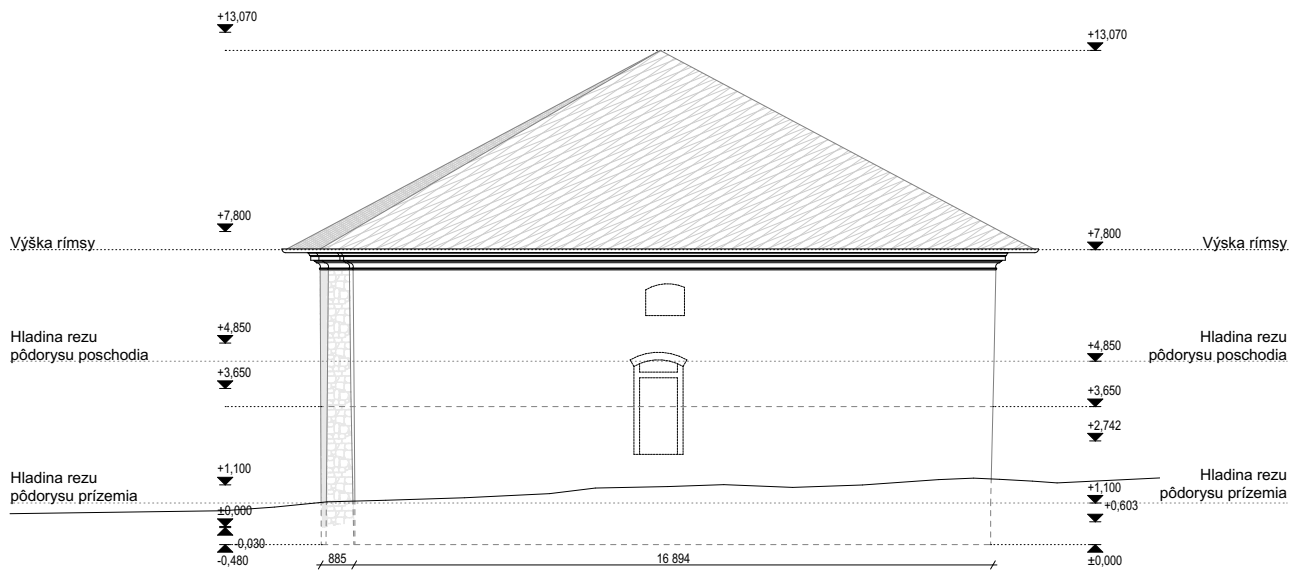
Rez B-B

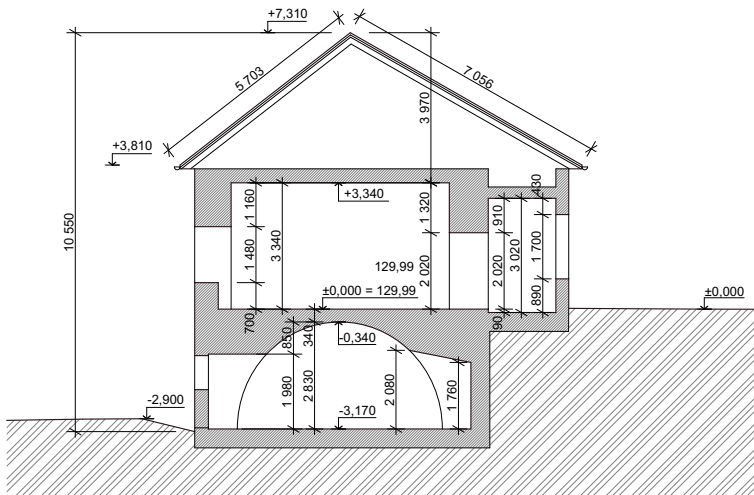
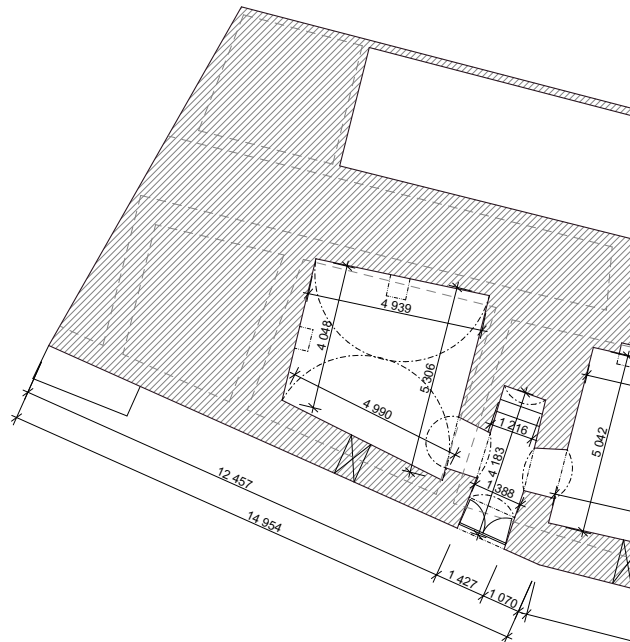
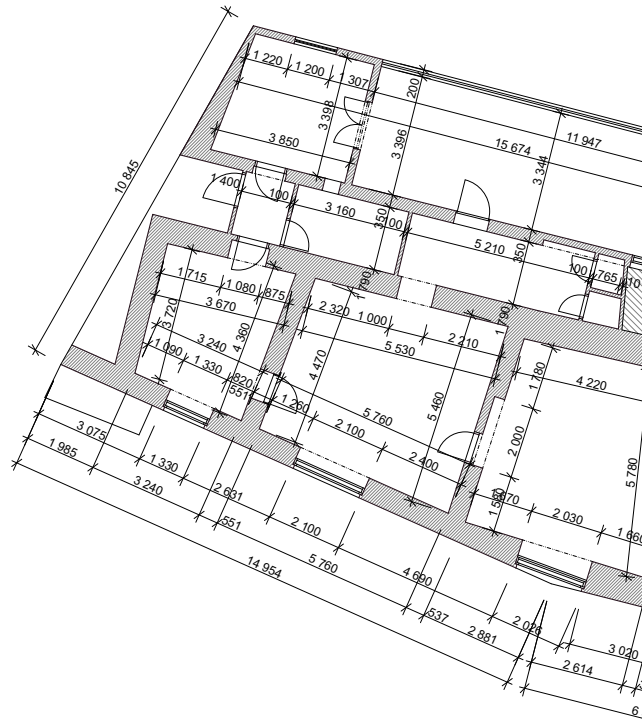

Pohľad P2

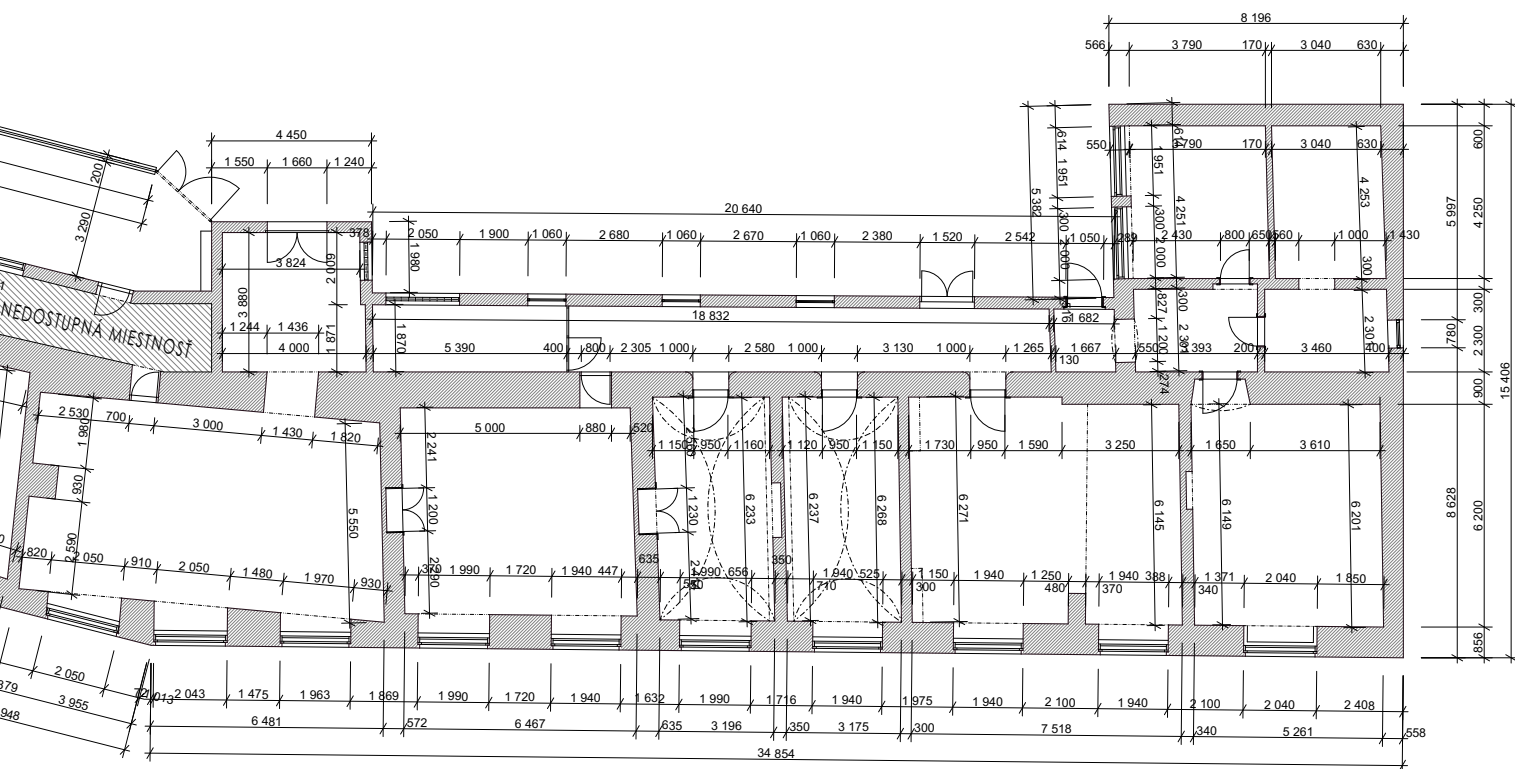

Pohľad P3

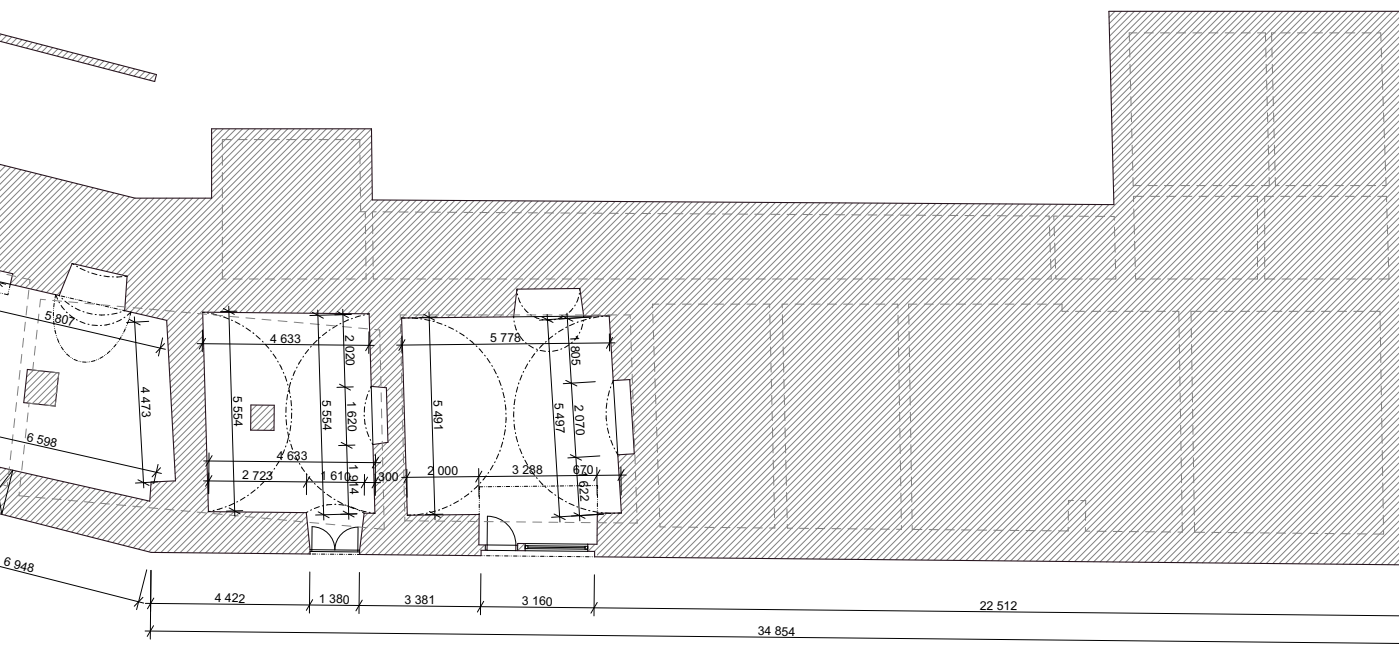
Zameranie južnej budovy kláštora

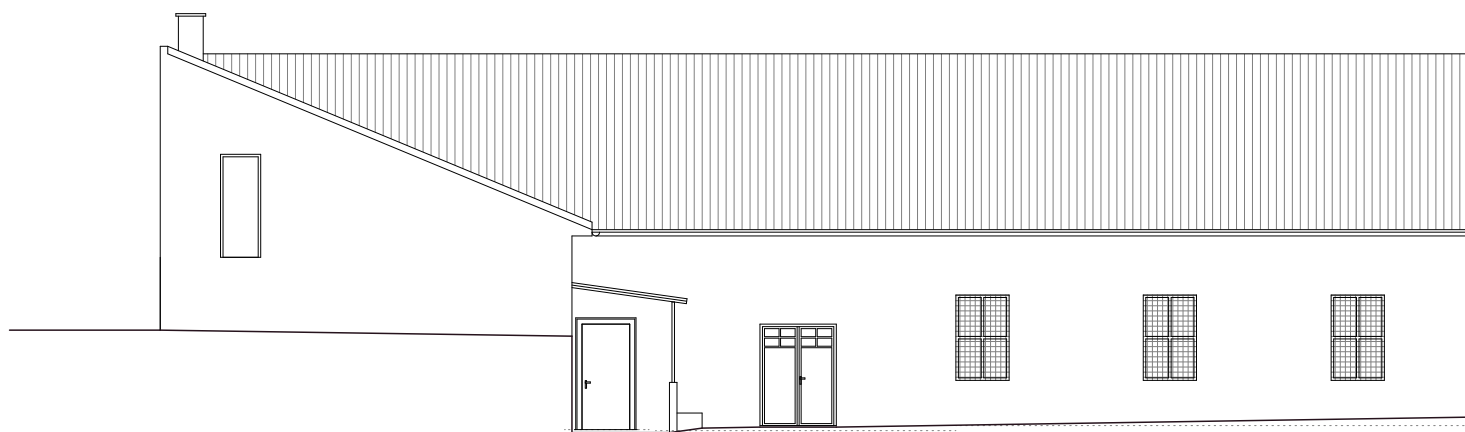
Priečny rez

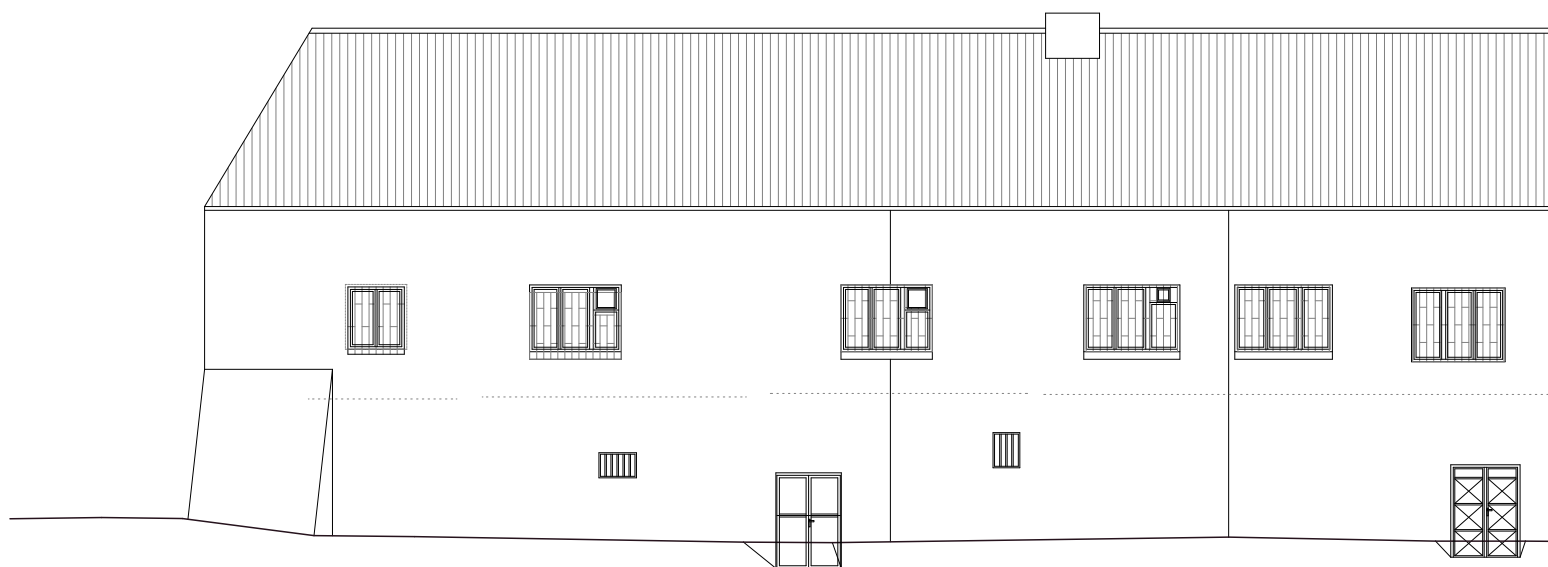
Pôdorys prízemí

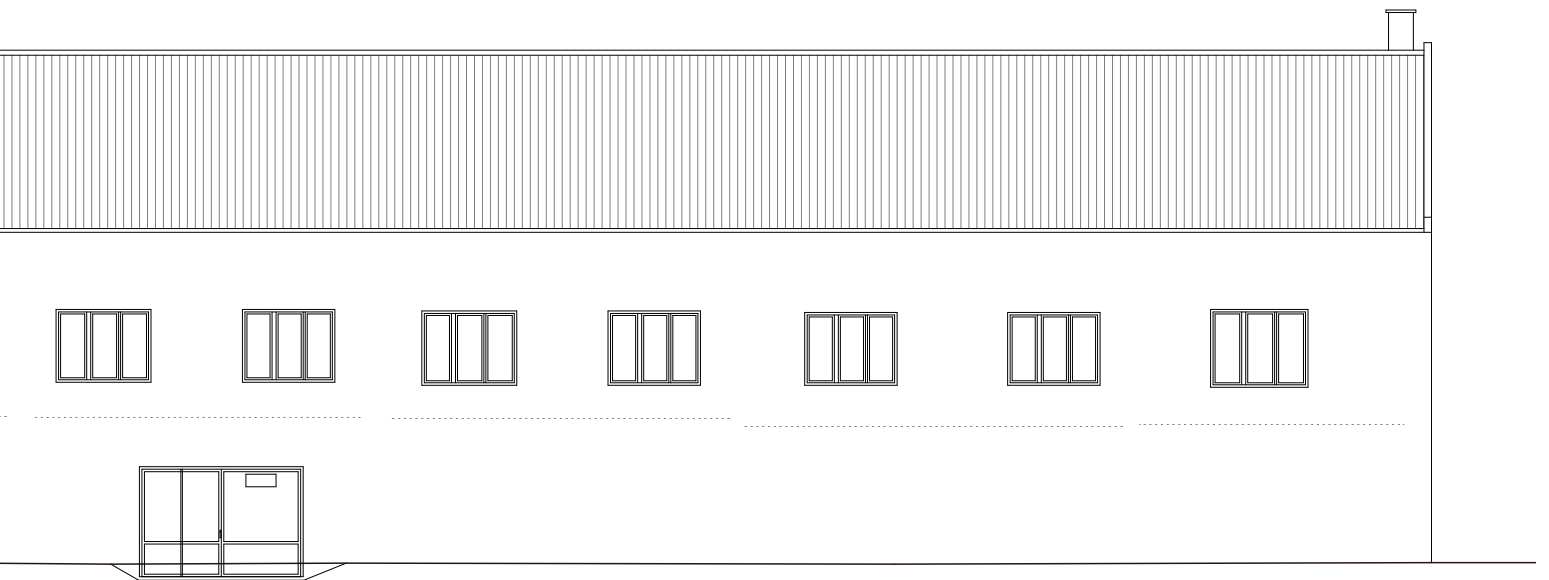
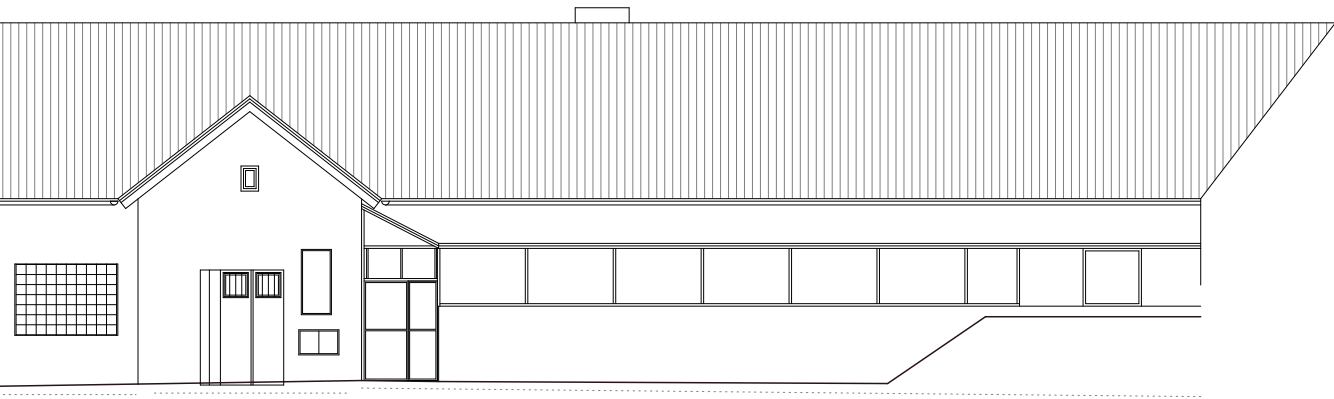
Pôdorys suterénu

Pohľad z dvora

Pohľad z ulice

Stredoveký kláštor

Románska podoba kláštora v Šahách nie je známa. Zachovalo sa veľmi málo hmotných prameňov a nehovorí o nej ani žiadne písomné pramene. Je preto možná len hypotetická rekonštrukcia na základe zachovaných fragmentov architektúry s využitím dobových analógií. Nie je jasné, či bol kláštor pred mongolským vpádom už celý hotový a do akej miery ho bolo treba po mongolskom vpáde rekonštruovať.⁵ Z vyjadrení Bela IV. v neskorších donačných listinách vyplýva, že k vysviacke kláštorného kostola došlo ešte pred mongolským vpádom (teda pred rokom 1242) a kostol tak bol v tom čase už dostavaný.⁶ Do toho obdobia Oriško datuje aj vznik neskororománskeho portálu.⁷

Predpokladám, že poloha kostola sa od založenia kláštora až do dnes nezmenila, čo dokazuje integrácia románskeho muriva a základov do severnej steny kostola. Kostol má taktiež typickú stredovekú východo-západnú orientáciu, ktorú by v čase výstavby barokového kostola už tak striktné nedodržiavali. Šírka stredovekého kostola je nám známa – zo severu je ohraničená románskym murivom a z juhu gotickou krížovou chodbou. Pri tom predpokladám, že kostol bol v tejto šírke postavený už v románskej fáze a neskôr počas gotickej prestavby už nebol rozširovaný (o stavebných prácach na kostole nie sú žiadne záznamy). Pri šírke takmer 15 metrov išlo pravdepodobne o trojloďovú baziliku. S dĺžkou chrámu je to zložitejšie. Ako som už vyššie uviedol, západné priečelie stojí na barokových základoch, a teda nevieme, či kopíruje pozíciu priečelia stredovekého kostola. Východný záver kostola naproti tomu naznačuje stredoveký pôvod. Na barokovú stavbu nezvyčajne tvarované presbytérium

svojím polygonálnym tvarom a proporciami pripomína východný záver premonštrátskeho kostola v neďalekom Zsámbéku, ktorý bol postavený približne v rovnakej dobe (medzi rokmi 1220 až 1234).⁸ Preto prichádza do úvahy možnosť, že šahanské presbytérium mohlo stáť na románskych základoch. Túto teóriu podporuje aj nepomer medzi šírkou barokovej lode a presbytéria, ktoré by svojou veľkosťou skôr odpovedalo záveru hlavnej lode stredovekej baziliky. Podobné hypotézy ohľadom presbytéria vyslovil aj Oriško.⁹ Na západnej strane kostola môžeme predpokladať dve veže. Absenciu veží by však mohla indikovať informácia o výstavbe zvonice v roku 1517¹⁰ a taktiež najstaršia podoba Šiah na Lazarovej mape Uhorska z roku 1528,¹¹ ktorá zobrazuje kostol bez veží obohnaný hradbou. Zvony sa v kostole však nachádzali už dávno predtým, prvú informáciu o zvonárovi máme z roku 1313.¹² Stavba novej zvonice nie je v rozpore s existenciou starších veží, s rastúcim bohatstvom kláštora na prelome pätnásteho a šestnásteho storočia mohla vzniknúť potreba kúpy väčšieho zvona, ktorý by sa do starších románskych veží nezmestil. Otázne je taktiež, nakoľko sa dá veriť zobrazeniu Lazarovej mapy.

Čo sa týka stavebného vývoja v tomto období, Žažová naznačuje možnosť troch románskych stavebných etáp kláštora: jednej pred mongolským vpádom, druhej vo forme obnovy po vpáde a tretej v deväťdesiatych rokoch trinásteho storočia.¹³ Objavené stredoveké murivá z doterajších archeologických výskumov v areáli kláštora však neboli bližšie datované.¹⁴ Viac svetla do vecí by mal priniesť momentálne prebiehajúci archeologický výskum.

⁵ POMFYOVÁ B.: *Ranostredoveké kláštory na Slovensku: torzálna architektúra - torzálne poznatky - torzálne hypotézy*, s. 165

⁶ ŽAŽOVÁ H.: *Stredoveké premonštrátske kláštory v slovenskej časti územia bývalého ostrihomského arcibiskupstva*, s. 166

⁷ ORIŠKO Š.: *K problematike stredovekého portálu kláštorného kostola v Šahách*, s. 409

⁸ Wikipedia: Premontrei kolostor (Zsámbék) [online]. Dostupné dňa 20.8.2021 na: <[https://hu.wikipedia.org/wiki/Premontrei_kolostor_\(Zsámbék\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Premontrei_kolostor_(Zsámbék))>

⁹ ORIŠKO Š.: *K problematike stredovekého portálu kláštorného kostola v Šahách*, s. 420

¹⁰ ŽAŽOVÁ H.: *Stredoveké premonštrátske kláštory v slovenskej časti územia bývalého ostrihomského arcibiskupstva*, s. 168

¹¹ Wikipedia: Tabula Hungariae [online]. Dostupné dňa 20.8.2021 na: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Tabula_Hungariae>

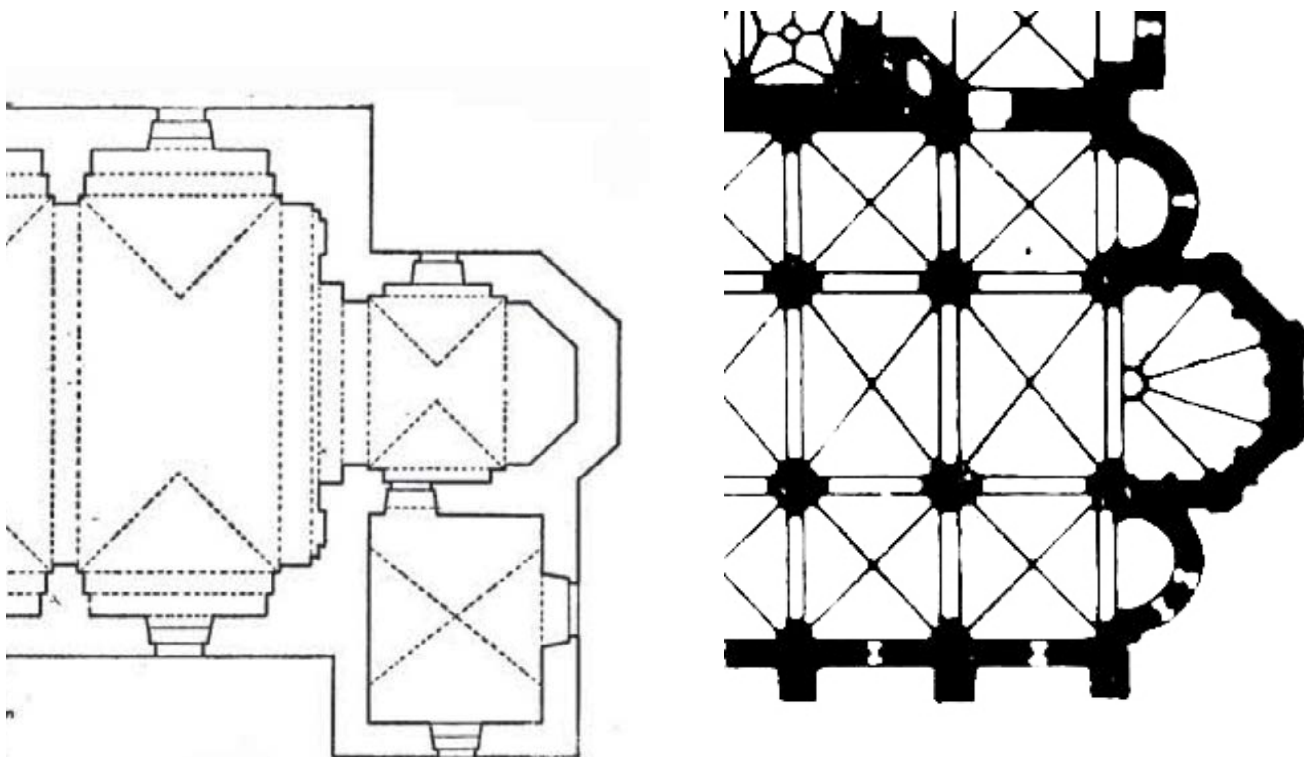
¹² ŽAŽOVÁ H.: *Stredoveké premonštrátske kláštory v slovenskej časti územia bývalého ostrihomského arcibiskupstva*, s. 167

¹³ ŽAŽOVÁ H.: *Stredoveké premonštrátske kláštory v slovenskej časti územia bývalého ostrihomského arcibiskupstva*, s. 169

¹⁴ PATERKA P., PÁLINKÁS T.: *Dejiny šahanského prepoštstva Nanebovzatia Panny Márie*, s. 23-25

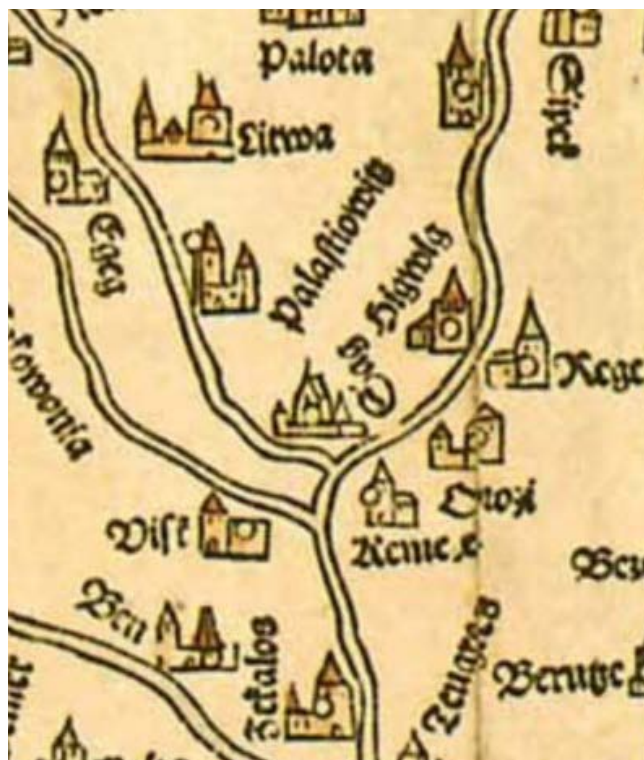
Obr. 32: Pohľad z exteriéru na tvar presbytéria kostola

Obr. 33 a 34: Porovnanie pôdorysov východných záverov kostolov v Šahách (vľavo) a v Zsámbéku (vpravo)

Obr. 35: Románske kvádkové murivo v sonde na severnej stene kostola

Obr. 36: Vyzobrazenie Šiah (Sag) na Lazarovej mape z roku 1528

Obr. 37: Zrúcanina románskeho kláštorného kostola v Zsámbeke

Zatiaľ vieme o jeho usporiadaní a rozsahu uvažovať hypoteticky, na základe dobových analógií. Premonštrátsky kláštor v Bíni bol založený pred rokom 1217,¹⁵ a teda o niečo skôr ako kláštor v Šahách. Ako už bolo vyššie spomenuté, Bíňa bola podobne ako Šahy rodovým kláštorom Hont-Poznanovcov. Pôvodne bola dcérskym kláštorom konventu sv. Štefana vo Veľkom Varadíne, no neskôr nadviazala filiačný vzťah s kláštorom v Šahách,¹⁶ s ktorým ju spája aj geografická blízkosť. Kláštor bol situovaný rovnako ako ten šahanský na terase nad riekou a pri dôležitej ceste vedúcej do hlavného mesta kráľovstva – Ostrihomu. Budovy konventu už v súčasnosti nestoja, a zachoval sa iba bývalý kláštorňý kostol stojaci na severnej strane areálu orientovaný priečelím na západ. Zaniknuté budovy konventu boli objavené počas výskumov realizovaných Menclom v roku 1935 a Hrabovštiakom s Holčíkom v druhej polovici dvadsiateho storočia.¹⁷ Odkryté bolo celé západné a časť južného krídla. Východná časť kláštora sa stratila vplyvom rieky Hron.¹⁸ Bližšie členenie interiéru kláštora sa nepodarilo identifikovať. Napriek tomu, že kláštor v Bíni patril k jedným z najmenších v krajine,¹⁹ s najväčšou pravdepodobnosťou mal plne rozvinutú tradičnú dispozíciu s troma krídlami a kostolom organizovanými okolo rajského dvora s ambitom.

Ďalšou analógiou románskeho konventu je kláštor v Bzovíku. Jeho založenie a vlastníctvo je tiež spojené s rodom Hont-Poznanovcov a nachádza sa rovnako ako Šahy v Hontianskej župe. Bol založený medzi rokmi 1127 až 1131 pôvodne ako benediktínsky, ale o chvíľu ich vystriedali premonštráti z moravského kláštora Hradišťa.²⁰ Ide tak o najstarší premonštrátsky kláštor na území Slovenska.²¹ Rozsiahly výskum v jeho ru-

inách robil taktiež Mencl v roku 1932 a identifikoval románsku a gotickú stavebnú etapu.²² Z románskej etapy sa zachovali len základy veží a jednododového kostola, z gotickej ambit a kláštorne budovy na sever od kostola. Stredoveký kláštor nemal nikdy severné krídlo. Vchod z gotického ambitu bol do kostola prebúraný dodatočne,²³ preto predpokladám, že románsky kláštor mal iné usporiadanie ako ten gotický.

Najbližším súčasníkom šahanského kláštora je už spomínaný premonštrátsky kláštor v Zsámbéku, založený medzi rokmi 1220 až 1234.²⁴ So šahanským konventom ho však okrem relatívnej blízkosti nespájajú žiadne väzby. Podobný rozmer neskororománskej baziliky však dáva možnosť predstavy, ako mohol kláštorňý kostol v Šahách pôvodne vyzerať. Dostupné zdroje sa venujú prevažne len kostolu v Zsámbéku a opomínajú zvyšok kláštora. Preto sa mi nepodarilo dohľadať, nakoľko je románska podoba konventných budov známa. Kláštor v Kökényes, materský kláštor šahanského konventu, už v súčasnosti neexistuje a miesto, na ktorom stál, zatiaľ nebolo archeologicky preskúmané. Hľadať teda stavebné analógie v tomto filiačnom vzťahu nie je v súčasnosti možné.

Z uvedených záchytných bodov v mojom pokuse o rekonštrukciu usporiadania románskeho kláštora v Šahách nevyplýva žiadna ucelená podoba. Najpravdepodobnejšie je, že zachované zvyšky gotického ambitu v pôdoryse kopírujú pôvodný románsky ambit priliehajúci z južnej strany ku kostolu. Berúc do úvahy, že značne menší konvent v Bíni mal pravdepodobne plne obstaný rajský dvor troma krídlami s kostolom, môžeme minimálne rovnaký rozsah predpokladať aj v prípade Šiah. Tie boli pri tom väčším a bohatším

¹⁵ POMFYOVÁ B.: *Stredoveká sakrálna architektúra v Bíni*, s. 280

¹⁶ Premontre.info: *Circaria Hungarica, Beny* [online]. Dostupné dňa 23.8.2021 na: <<http://premontre.info/subpages/loci/monasticon/circariae/1hun.htm#BENY>>

¹⁷ POMFYOVÁ B.: *Stredoveká sakrálna architektúra v Bíni*, s. 280

¹⁸ POMFYOVÁ B.: *Stredoveká sakrálna architektúra v Bíni*, s. 280

¹⁹ ŽAŽOVÁ H.: *Stredoveké premonštrátske kláštory v slovenskej časti územia bývalého ostrihomského arcibiskupstva*, s. 100

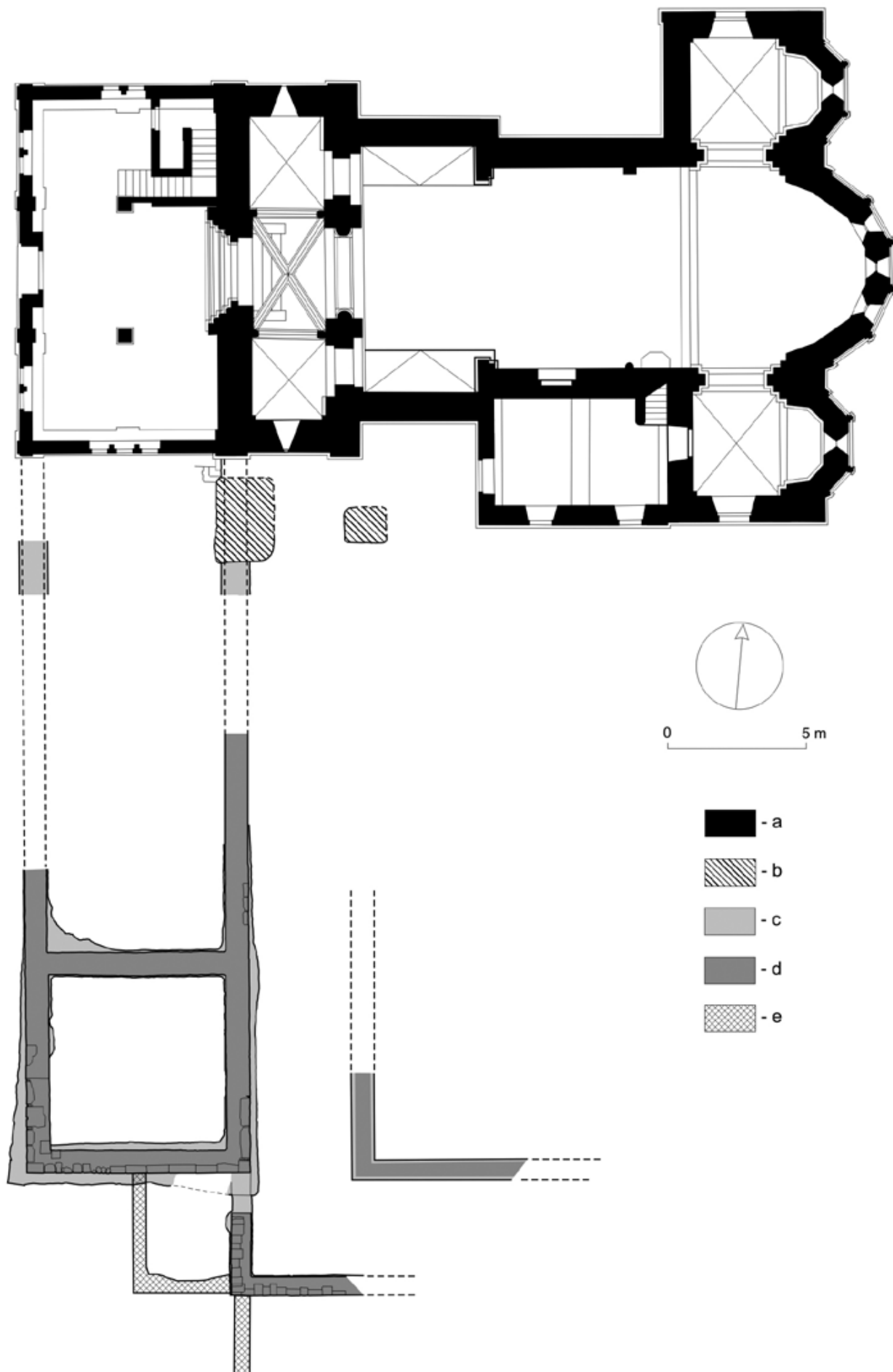
²⁰ Premontre.info: *Circaria Hungarica, Bózók* [online]. Dostupné dňa 23.8.2021 na: <<http://premontre.info/subpages/loci/monasticon/circariae/1hun.htm#BOZOK>>

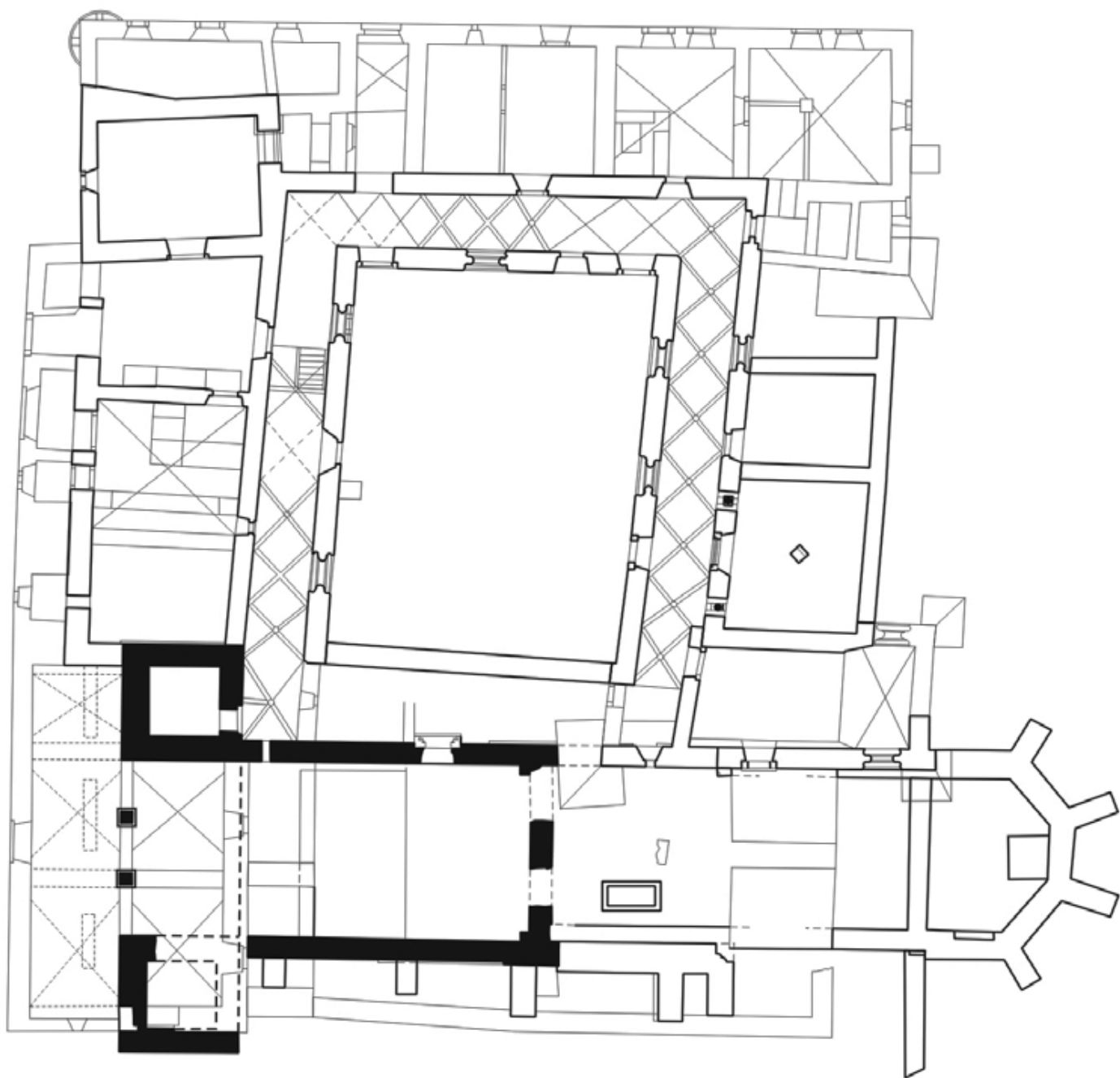
²¹ POMFYOVÁ B.: *Ranostredoveké kláštory na Slovensku: torzálna architektúra - torzálne poznatky - torzálne hypotézy*, s. 743

²² POMFYOVÁ B.: *Ranostredoveké kláštory na Slovensku: torzálna architektúra - torzálne poznatky - torzálne hypotézy*, s. 744

²³ ŽAŽOVÁ H.: *Stredoveké premonštrátske kláštory v slovenskej časti územia bývalého ostrihomského arcibiskupstva*, s. 86

²⁴ Wikipedia: *Premontrei kolostor (Zsámbék)* [online]. Dostupné dňa 20.8.2021 na: <[https://hu.wikipedia.org/wiki/Premontrei_kolostor_\(Zsámbék\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Premontrei_kolostor_(Zsámbék))>

Obr. 39 (hore): Pôdorys kláštora v Bzovíku podľa Mencla: čierna - románske murivo; biela s čiernym lemom - gotické murivo; biela so sivým okrajom - novoveké murivo

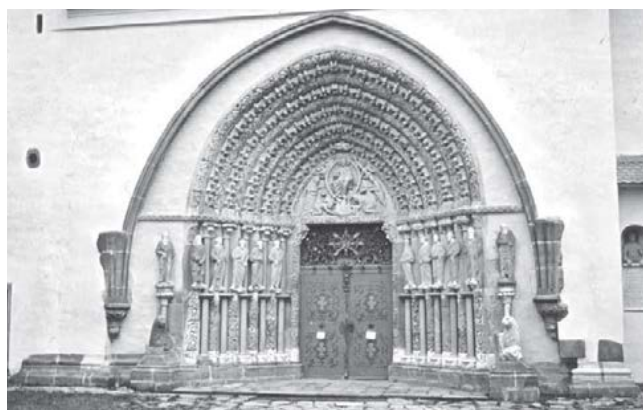
Obr. 38 (vľavo): Pôdorys kláštora v Bíni podľa Hrabovštiaka: a - stojaci kostol; b - najstaršie, archeologicky zistené murivá; c - základy; d - nadzákladové časti murív; e - prístavby

kláštorom pod patronátom kráľovskej koruny. Prípad Bzovíka je trochu špecifický tým, že bol založený o jedno storočie skôr, a to benediktínskym rádom. Bzovík je taktiež zo všetkých spomenutých kláštorov najvzdialenejší od kultúrnych a mocenských centier kráľovstva v Ostrihome a Budíne. Ukazuje nám však, že rajskejší dvor a ambit stredovekého premonštrátskeho kláštora nemuseli byť vždy uzatvorené,²⁵ a ani táto možnosť sa v prípade Šiah nedá naisto vylúčiť. Ďalšia rovina, o ktorej môžeme v prípade románskej podoby kláštora uvažovať, je výraz architektúry. V zachovanom románskom portáli v Šahách s lomenou archivolťou je zrejme nastupujúca gotika. Bohatá rastlinná ornamentika nemá v regióne, ani v spomínaných spriaznených kláštoroch obdobu.²⁶ Oriško poukazuje na to, že zatiaľ čo typológia a priestorové usporiada-

nie bývalého kláštorného kostola sa zdajú byť v súlade s regionálnymi zvyklosťami, tak kamenárska práca portálu presahuje svojimi analógiami hranice Uhorského kráľovstva.²⁷ Kunsthistorici Marosi a Csemegi poukazujú na bohaté dynastické väzby Uhorska s Českom v období vzniku portálu a vidia analógie na stavbách spätých s kráľovským dvorom. Ide napríklad o portál kláštora Porta Coeli v Tišnově pri Brne, ktorý bol založený Konštanciou Uhorskou, tetou kráľa Bela IV., patrona kláštora v Šahách.²⁸ Rakušan Schwarz zase nachádza analógiu so Šahami v románskom tympanóne portálu Michaelerkirche vo Viedni.²⁹ Oriško aj Žažová vidia základnú inšpiráciu spomenutých príkladov v prúde severofrancúzskej cisterciánskej architektúry,^{30,31} ktorá tak mohla mať vplyv aj na podobu šahanského kláštora.

Obr. 40: Šahanský portál

Obr. 41: Tišnovský portál

Obr. 42: Tympanón Michaelerkirche vo Viedni

²⁵ ŽAŽOVÁ H.: *Stredoveké premonštrátske kláštory v slovenskej časti územia bývalého ostrihomského arcibiskupstva*, s. 87

²⁶ ORIŠKO Š.: *K problematike stredovekého portálu kláštorného kostola v Šahách*, s. 409

²⁷ ORIŠKO Š.: *K problematike stredovekého portálu kláštorného kostola v Šahách*, s. 409

²⁸ ORIŠKO Š.: *K problematike stredovekého portálu kláštorného kostola v Šahách*, s. 410-411

²⁹ ORIŠKO Š.: *K problematike stredovekého portálu kláštorného kostola v Šahách*, s. 411

³⁰ ORIŠKO Š.: *K problematike stredovekého portálu kláštorného kostola v Šahách*, s. 418

³¹ ŽAŽOVÁ H.: *Stredoveké premonštrátske kláštory v slovenskej časti územia bývalého ostrihomského arcibiskupstva*, s. 170

Z obdobia gotiky nemáme žiadne priame písomné záznamy o stavebnej činnosti v šahanskom kláštore, zachovalo sa však množstvo hmotných fragmentov. Najvýraznejšími sú už spomínané kamenné ostenia vonkajších arkád ambitu, no v novovekom murive je druhotne použitých veľa gotických stavebných prvkov. Vieme, že v polovici pätnásteho storočia došlo k opevňovaniu kláštora, ale nie je zrejmé, či sa stavebné úpravy dotkli aj samotných budov konventu.³² Počas obdobia pokoja a prosperity za vlády Mateja Korvína dochádza ku stavebnej aktivite, o čom svedčí zmienka z roku 1491 o vyťaženiach kameňoch pre šahanský kláštor.³³

Zo súčasného stavu je zrejmé, že priestor sýpky stojí na mieste bývalého rajského dvora. Arkády ambitu

pôvodne orientované do dvora sa v murive zachovali na východnej a južnej strane. V severnej stene síce arkády absentujú, ale na severozápadnom nároží budovy sýpky je in situ zachované gotické nárožie, z čoho vyplýva, že arkády pokračovali aj v mieste súčasnej severnej obvodovej steny sýpky. V týchto miestach boli objavená aj zvyšky stredovekej tehlovej podlahy krížovej chodby.³⁴ Pod podlahou sýpky bola objavená studňa, teda častý vodný prvok kláštorných rajských záhrad. Na východ aj na západ od budovy sýpky boli v minulosti objavené zvyšky gotických murív z viacerých, zatiaľ bližšie neurčených stavebných etáp.³⁵ Dá sa však s určitosťou povedať, že gotický kláštor mal západné, južné aj východné krídlo. Nález časti druhotne použitého kamenného točitého schodiska je dôkazom, že kláštor mal poschodie.³⁶ Nepravidel-

Obr. 43: Pohľad na východnú fasádu sýpky s viditeľnými gotickými arkádami kláštorného ambitu

³² ŽAŽOVÁ H.: *Stredoveké premonštrátske kláštory v slovenskej časti územia bývalého ostrihomskeho arcibiskupstva*, s. 169

³³ ŽAŽOVÁ H.: *Stredoveké premonštrátske kláštory v slovenskej časti územia bývalého ostrihomskeho arcibiskupstva*, s. 168

³⁴ PATERKA P., PÁLINKÁS T.: *Dejiny šahanského prepoštva Nanebovzatia Panny Márie*, s. 23

³⁵ PATERKA P., PÁLINKÁS T.: *Dejiny šahanského prepoštva Nanebovzatia Panny Márie*, s. 24

³⁶ ŽAŽOVÁ H.: *Stredoveké premonštrátske kláštory v slovenskej časti územia bývalého ostrihomskeho arcibiskupstva*, s. 171

nosti a ozub južného traktu barokovej budovy kláštora voči zvyšku východnej fasády naznačujú, že by svojim obvodom mohol reagovať na staršiu budovu južného krídla stredovekého kláštora. Chodbový trakt barokovej budovy stojí v mieste bývalej stredovekej krížovej chodby, ale nie je jasné, či kopíruje jej pôvodnú šírku. Zvyklosťou v benediktínskych aj cisterciánskych kláštoroch bolo umiestnenie kapitulnej siene vo východnom krídle kvadratury v nadväznosti na sakristiu.³⁷ Podobné riešenie vidíme aj v gotickej etape kláštora v Bzovíku a môžeme ho predpokladať aj v Šahách.

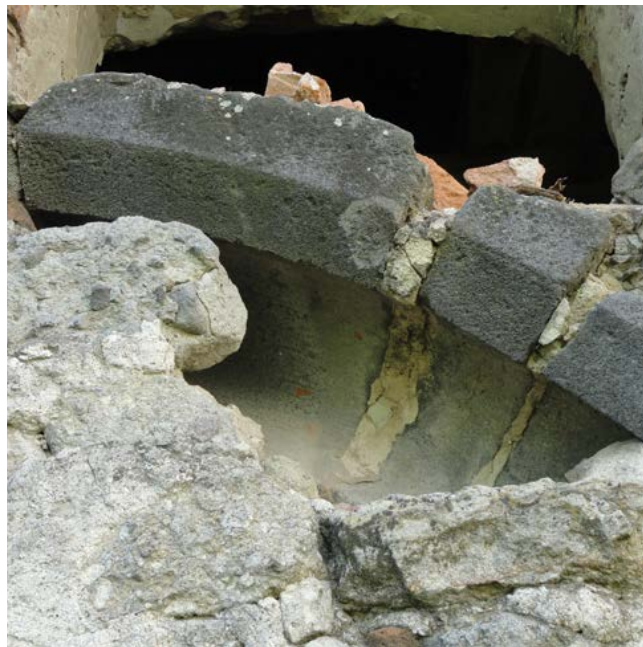
Na kamenných pilieroch východných arkád ambitu sú jasne zreteľné negatívy gotických klenieb, ktorých nábehy boli zosekané do roviny pri výstavbe barokovej budovy. Päta klenby nestála na konzole ani na príporách. Rebrá klenby sa v päte pretli a pokračovali za priesečníkom vo forme troch lúčovite sa rozchádzajúcich prútov zakončených hrotom. Takáto organická práca s rebrami je typická pre obdobie neskej gotiky,

ktoré by korelovalo so spomínanou stavebnou aktivitou koncom pätnásteho storočia.

Ďalší vývoj kláštora až po výstavbu barokového jezuitského kláštora je značne nejasný a nesie sa pravdepodobne v duchu prestavby kláštora na pevnosť. Práve prebiehajúce výskumy odhalili prítomnosť pece alebo vykurovacieho telesa v priestore súčasnej sýpky a teda na miestach stredovekého rajského dvora. Naznačuje to, že stredoveký rajský dvor mohol byť zastrešený ešte pred príchodom jezuitov v čase, keď kláštor slúžil hlavne na obranné účely. Pred príchod jezuitov bola najnovšie datovaná aj budova na južnej hranici areálu, ktorá bola identifikovaná ako renesančný palác. Podrobnosti o rozsahu a datovaní gotických etáp kláštora, ako aj o jeho vývoji po príchode Osmanov, budú známe po vyhodnotení v súčasnosti prebiehajúcich archeologických a stavebno-historických prieskumov.

Obr. 44: Gotické ostenie arkády

Obr. 45: Viditeľná časť profilácie ostenia

³⁷ ZELENKOVÁ M.: *Premonstrátsky kláštor a kostel sv. Jiljí v Milevsku a jejich stavební a architektonický vývoj ve středověku*, s. 176

Obr. 46: Obrys nábehu klenby

Obr. 47: Ukončenie rebier v päte klenby

Obr. 48: Arkády v deliacej stene medzi sýpkou a chodbou

Obr. 49: Päta ostenia gotických arkád

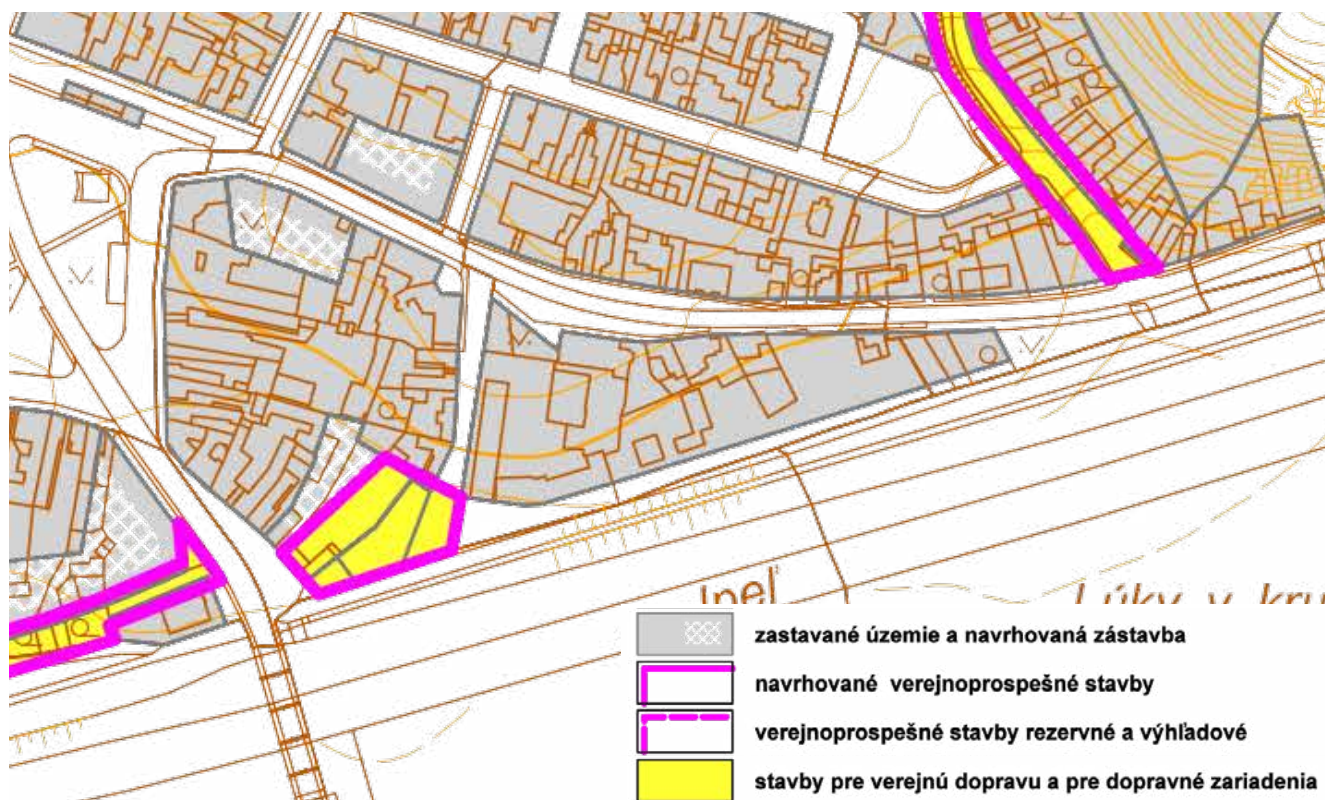
Územný plán a stratégia mesta

Mesto Šahy má aktuálne platný územný plán z roku 2001. Pre urbanistický obvod Centrum si kladie za úlohu obnovu a dostavbu prieluk, ktoré označuje ako návrh 2015, výhľad 2030 a rezerva. Napriek navrhovanému času realizácie ešte žiadna z nich nebola zastavaná, vrátane prieluky v susedstve kláštora.

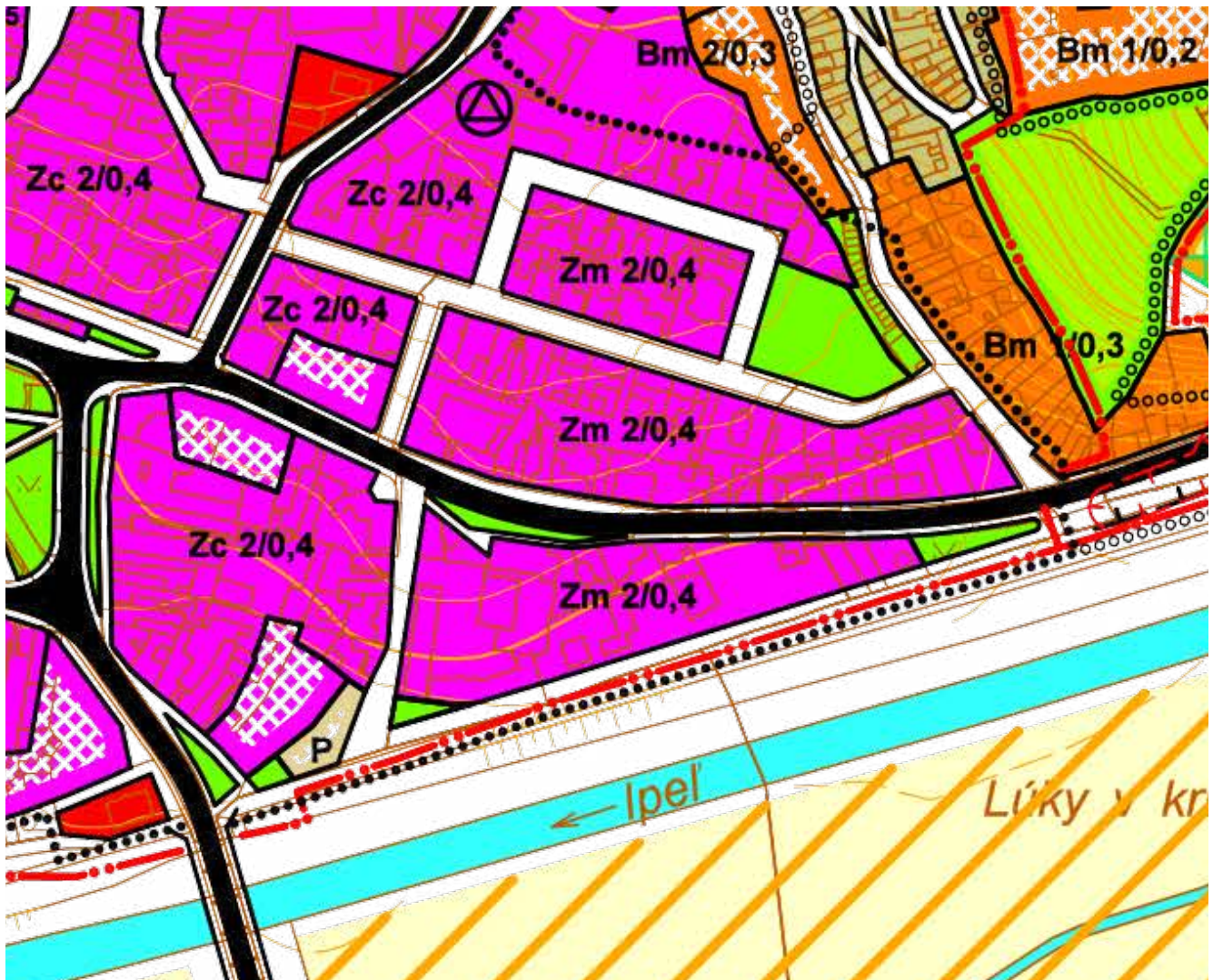
Z hľadiska funkčného vymedzenia zástavby v riešenom území je blok obsahujúci areál kláštora označený ako "zmiešané mestské územie (s polyfunkčnou zástavbou)," čo umožňuje "umiestnenie obytných objektov, viacúčelových objektov a zariadení základnej, vyššej a špecifickej vybavenosti a obchodných, hospodárskych a správnych zariadení, kombinovaných

s funkciou bývania." Územný plán ďalej podrobnejšie špecifikuje prípustné a výnimočne prípustné využitie územia. Prípustná maximálna podlažnosť v území sú dve nadzemné podlažia a intenzita zástavby (pomer zastavanej a nezastavanej plochy pozemku) je 0,4. V tesnom susedstve areálu kláštora navrhuje územný plán plochu na parkovanie, ktorá má štatút verejnoprospešnej stavby.

Mesto má vypracovaný aj svoj Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta, no v ňom sa obnova kláštora, alebo aspoň predstava mesta o jeho možnom využití a možnom rozvoji asanovaného územia nenačádza

Obr. 50: Výrez výkresu verejnoprospešných stavieb v riešenom území

regulačný kód prípustného stavebného využitia

Bm	územie čistého bývania mestského typu	
Zm	zmiešané mestské územie (s polyfunkčnou zástavbou)	●
Zc	zmiešané územie centrálné	
3/0,4	prípustná podlažnosť a intenzita zástavby	

stav 2000	návrh 2015	výhľad 2030 a rezerva	
[Red line]	[Red line]	[Red line]	hranice zastavaného územia
[Orange]	[Orange with cross-hatch]	[Orange with cross-hatch]	plochy obytnej zástavby nízkopodlažnej
[Red]	[Red with cross-hatch]	[Red with cross-hatch]	plochy obytnej zástavby viacpodlažnej
[Magenta]	[Magenta with cross-hatch]	[Magenta with cross-hatch]	plochy polyfunkčnej zástavby a komerčnej vybavenosti ●
[Brown]	[Brown with cross-hatch]	[Brown with cross-hatch]	plochy technickej vybavenosti

Obr. 51: Výrez hlavného výkresu Územného plánu mesta Šahy

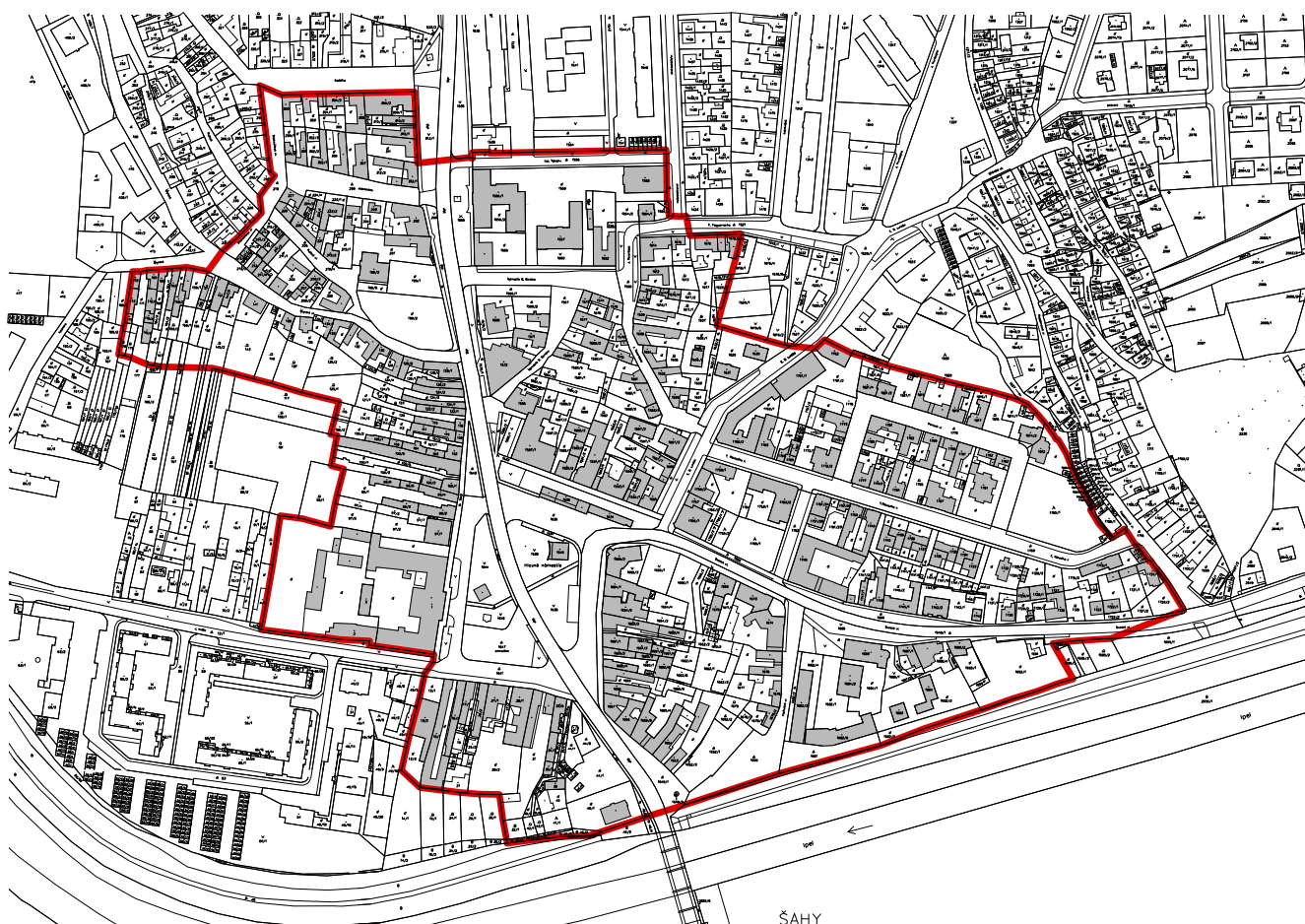
Územná ochrana

Na území mesta sa nachádza niekoľko území so špeciálnym stupňom ochrany. Z prírodných území ani jedno neleží v tesnom susedstve areálu kláštora, no podávajú určitý obraz o charaktere územia a predstavujú určitý potenciál, na ktorý sa dá nadviazať.

Najvýznamnejším z prírodných území je Národný park Duna-Ipoly nachádzajúci sa na území Maďarska tesne za hranicami so Slovenskom. Národný park sa tiahne od Šiah až po severné okraje Budapešti a okrem bohatstva prírodných pamiatok obsahuje aj veľa pamiatok historických. Jeho územie zaberá priestor medzi

niekdajšími mocenskými centrami Uhorského kráľovstva - Vyšehradom, Ostrihomom a Budínom.

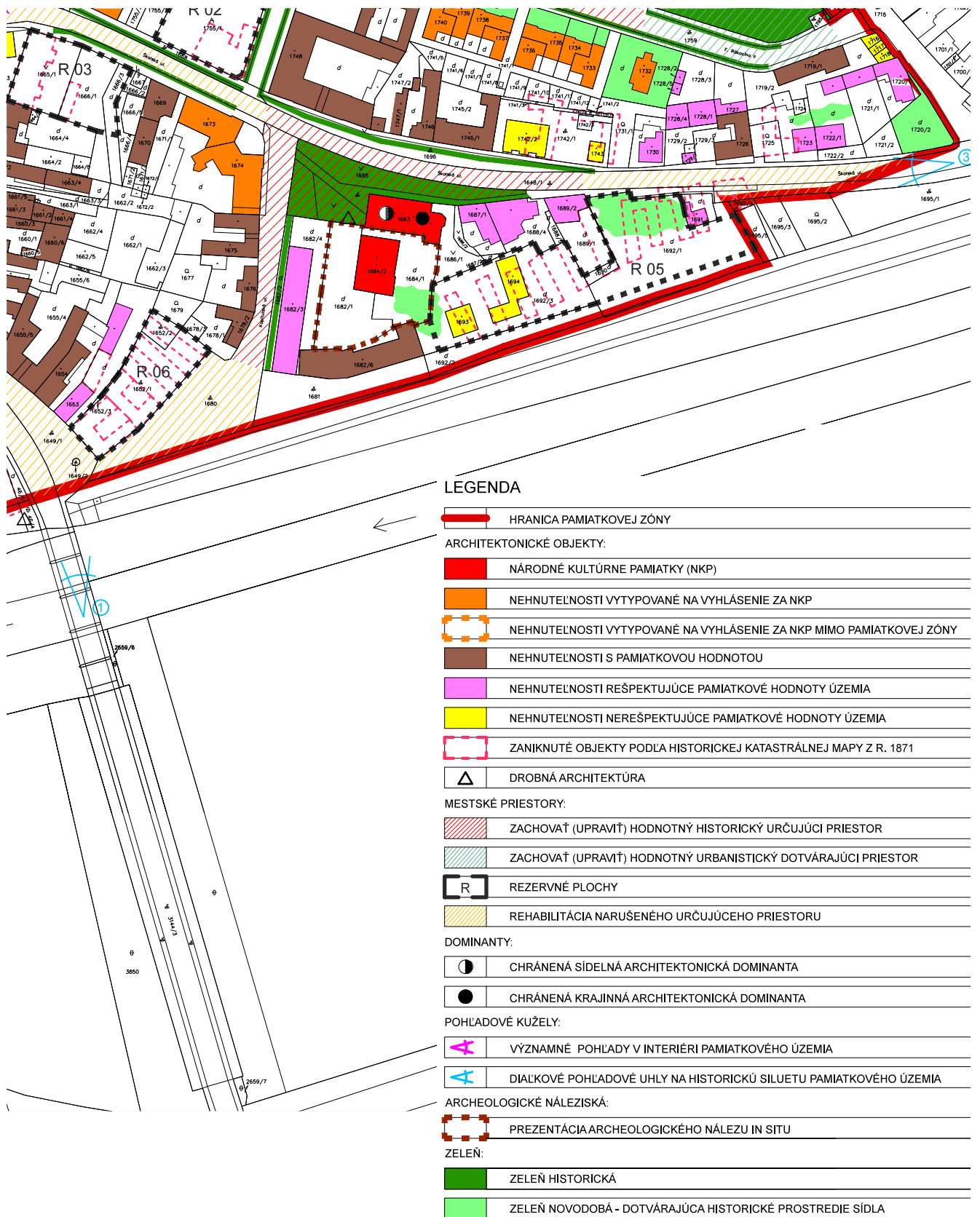
Ďalším chráneným územím je oblasť NATURA 2000 - Poiplie zameraná na ochranu vzácneho vtáctva. Nachádza sa v nej nezregulovaný prirodzený riečny meander a je sprístupnená náučným chodníkom. Ďalej sa v meste nachádza prírodná pamiatka Zlepencová terasa. Najvýznamnejším chráneným územím pre môj budúci projekt je pamiatková zóna v centre mesta. Riešené územie tejto diplomovej práce je jej priamou súčasťou.

Obr. 52: Vymedzenie pamiatkovej zóny.

Obr. 53: Chránené územia prírodného charakteru v bezprostrednom okolí mesta.

Obr. 54: Výrez hlavného výkresu Zásad ochrany pamiatkovej zóny Šahy.

Zásady ochrany pamiatkovej zóny pomenúvajú základné požiadavky na primerané funkčné využitie, na parceláciu a pôdorys mesta, na výškové usporiadanie a objektovú skladbu, na uličný parter, na použitie materiálov a iné.

Kladie hlavne dôraz na regeneráciu mestského pôdorysu tak, ako sa zachoval na katastrálnej mape z roku 1871. V prípade, že by došlo k zbúraní nevhodných stavieb z druhej polovice 20. storočia, nová zástavba na jej mieste by sa mala snažiť priblížiť homtou k stavu z konca 19. storočia. Pri výstavbe novostavieb je potrebné dodržiavať výšku udanú okolitými historickými budovami. Pre strešnú krajinu je typická sedlová (valbová) strecha s keramikou krytinou (s možnosťou použiť šablónovú ako náhradu za azbestocemento-

vú krytinu). Orientácia striech je s hrebeňom rovnobežným s ulicou. Strešné okná sú preferované pred vikiermi. Pre lokálne staviteľstvo je typické tehlové ústupkové ukončenie štítov. Je žiadúce nadviazať na pôvodné riešenie plotov s podmurovkou, stĺpmi. Z materiálového hľadiska sú typické fasády s vápennou omietkou prevažne okrovej farby s lokálne použitými detailmi alebo väčšími časťami z rezného muriva. Dlažby, oporné múry, terénne schody, sokle a pod. sú z kameňa.

Dôležitá je taktiež ochrana vytipovaných mestských vedút a súčasných pohľadových dominánt, medzi ktoré patrí aj areál kláštora. Novostavby by ich mali rešpektovať a nezatieňovať.

Obr. 55: Tehlový ústupkový štít

Obr. 56: Pôvodné povrchy verejných priestranstiev

Obr. 57: Typické oplotenie s kovanými výplňami

Obr. 58: Jedna z chránených vedút mesta

Vybavenosť a kultúra

Šahy v rámci historických zmien utrpeli straty na svojom význame. Tomu zodpovedá aj ich vybavenosť, ktorá v súčasnosti slúži na obsluhu mesta a asi desiatky dedín v jeho okolí.

Sieť materských, základných a stredných škôl v meste je dostatočná, miestami až predimenzovaná, keďže počet obyvateľov v meste postupne ubúda. Školám na počte žiakov uberať aj fakt, že sa žiaci delia medzi školy s vyučovacím jazykom maďarským a slovenským. V meste sa nachádza nemocnica so stále zmenšujúcim sa počtom lekárov a oddelení. Sociálne služby zabezpečuje ošetrovateľský domov v budove bývalého jezuitského gymnázia. V meste sú tiež tri kostoly (katolícky, evanjelický a kalvínsky) a tri cintoríny (z toho dva židovské, ktoré sa už nepoužívajú). V meste bývali taktiež dve synagógy. Komerčná vybavenosť sa sústreďuje najmä v priestore námestia a pozdĺž hlavnej severojužnej radiály. V najväčšej miere sú tu zastúpené maloobchody a služby. V meste sa nachádza aj niekoľko menších supermarketov. Ubytovanie poskytujú len dva hotely, ale celkom bohaté zastúpenie majú stravovacie zariadenia.

Voľnočasových aktivít v meste značne ubúda. Bývalé

štrkovisko s areálom zdravia Šóderoš ponúkalo aktivity v prírode, momentálne je však uzatvorené a opustené. Šport v meste sa sústreďuje okolo futbalového štadióna a v menších telocvičniciach jednotlivých škôl. Pekným miestom prechádzok sú mestský park a kalvária z prelomu 19. a 20. storočia. V meste sa v minulosti nachádzalo aj kino, no v súčasnosti je už mimo prevádzky a jeho budova slúži ako predajňa stavebnín.

V meste vždy dochádzalo ku stretu rôznych kultúr, čo sa odzrkadlilo aj na bohatom kultúrnom živote. V súčasnosti sa tu nachádza viacero kultúrnych inštitúcií. Hontianske múzeum sa venuje regionálnej histórii a momentálne sídli v stiesnených podmienkach jednopodlažného historického domu. Absentuje však dôstojná expozícia histórie šahanských premonštrátov. Súčasťou múzea je aj galéria Ľudovíta Simonyiho, ktorá má svoje výstavné priestory v bývalom župnom dome, v dnešnej radnici. V nej sa taktiež nachádza aj mestská divadelná sála. Priestory bývalej synagógy dnes obýva Menora Saag Centrum Artis - výstavná sieň a centrum súčasného umenia. V meste pôsobia aj rôzne kultúrne spolky, napríklad miestna organizácia Maďarského spoločenského a kultúrneho zväzu Cse-madok, alebo nadácia Sigillum Oppidi Saag.

Obr. 59: Župný dom

Obr. 60: Hontianske múzeum

Obr. 61: Významné body v meste

Doprava

Šahy vznikali ako mesto na križovatke významných stredovekých ciest v mieste prechodu cez rieku Ipeľ. V súčasnosti centrom mesta prechádza kamiónovou dopravou značne vyťažená cesta prvej triedy č. 66 spájajúca Maďarsko a Poľsko. Areál kláštora zo severnej strany lemuje cesta druhej triedy, samotné kláštorné budovy však od cesty oddeľuje kostol a ohradný múr. Popred kláštor prechádza taktiež cyklotrasa č. 2111 nazývaná Šahanský okruh.

Statickú dopravu v centre mesta zabezpečuje sieť organizovaného parkovania, ktoré však nemá veľmi obohacujúcu vonkajšiu formu a pôsobí v meste skôr negatívnym dojmom. Územný plán počíta s rozšírením

parkovania aj do nevyužívanej zóny súčasnej prieluky na juhozápad od kláštora. Mesto nemá zvláštne požiadavky na parkovanie, a návrh počtu parkovacích miest sa tak odvíja od Slovenských technických noriem.

Mestskú hromadnú dopravu zabezpečuje jedna linka autobusu. Medzimestskú hromadnú dopravu okrem primárnej autobusovej dopravy dopĺňa aj železnica. Na trati však premávajú len regionálne osobé vlaky. Najbližšou zastávkou mestskej hromadnej dopravy k areálu kláštora je autobusová stanica na hlavnom námestí, ktorá je od kláštora vzialená približne 200 metrov. Železničná stanica sa nachádza 1,4 kilometra od riešeného územia, ale je dostupná pomocou MHD.

Obr. 62: Organizované plochy na parkovanie v centre mesta

súčasnosť
 územný plán

Obr. 63: Schéma systému mestskej aj medzimestskej hromadnej dopravy.

— MHD
 — medzimestský autobus
 - - - železnica

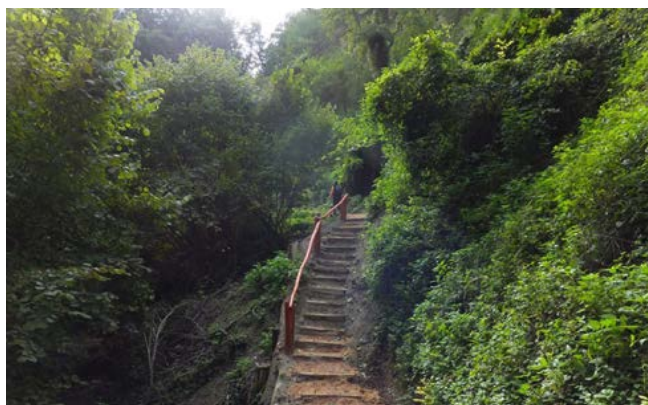
Obr. 64: Schéma individuálnej dopravy v meste

— cesty I. triedy — cesty II. triedy — cesty III. triedy cyklotrasy

Cestovný ruch

V súčasnosti je cestovný ruch v meste takpovediac nulový. Napriek tomu v ňom vidím veľký potenciál a Šahy sa môžu stať východiskovým bodom pre množstvo výletov a atrakcií.

Národný park Duna-Ipoly s pohorím Börzsöny ponúka veľa príležitostí na turistiku, najbližia z nich je Hontianska tiesňava (Honti szakadék - 3,5km do Šiah). Popri Iplí zároveň vedie náučný chodník Poiple (2,6km) po zachovaných menadroch a bažinách rieky. Na rieke sa v nedávnom čase začali organizovať splavy až k ústiu do Dunaja, čo predstavuje ďalšie potenciálne lákadlo. V okolí mesta sa oddávna pestoval vinič, no v súčasnosti je tento potenciál v území do značnej miery nevyužitý.

Obr. 65: Hontianska tiesňava

V neposlednom rade majú Šahy čo ponúknuť na poli kultúry. Hontianske múzeum ako aj galéria Ľudovíta Simonyiho by si zaslúžili lepšiu atraktivitu priestorov. Sympaticky pôsobí centrum súčasného umenia v bývalej synagóge, ktorá je aj miestom častých koncertov. Najväčším lákadlom mesta by sa mohol stať práve obnovený kláštor, ktorý bol dlhé stáročia jedným z najvýznamnejších v širšom regióne.

Šahy môžu pôsobiť atraktívne aj v kontexte okolitých miest. V okolí sa nachádza kúpeľné mesto Dudince (15km), hrady Čabrad' (22km) a Drégely (12km), kláštory v Bíni (40km) a Bzovíku (40km), pamiatky UNESCO v Banskej Štiavnici (50km)

Obr. 66: Zrúcanina hradu Čabrad'

Obr. 67: Kúpele Dudince

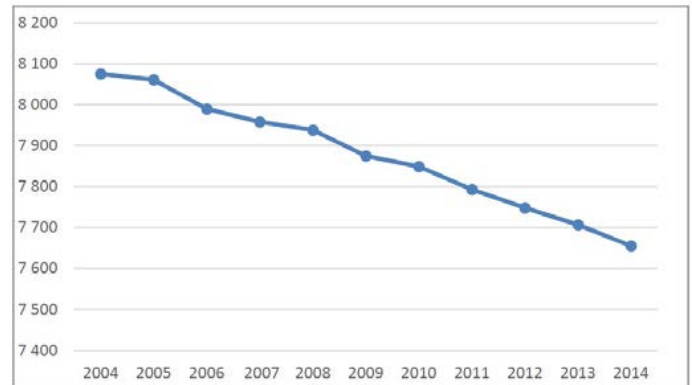
Obr. 68: Splav Iplá

Demografia

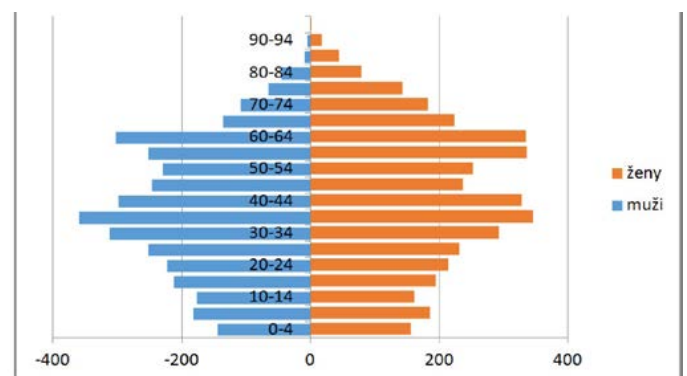
Mesto Šahy momentálne čelí demografickej kríze. Od konca 20. storočia postupne klesá počet obyvateľov, čo má na svedomí nielen prirodzený úbytok, ale najmä veľká migrácia z mesta. Medzi dôvody tohto úbytku bezpochyby patrí aj (ne)atraktivita života v meste - chýbajúce voľnočasové aktivity a pracovné príležitosti. Nenašiel som však žiadne plány mesta, ako tomuto trendu čeliť a ako ho zvrátiť.

Nepriaznivo pôsobí aj veková štruktúra obyvateľstva, ako je zrejmé z priloženej vekovej pyramíde. V roku 2021 sú najväčšou mierou zastúpení sedemdesiatnici a štyridsiatnici. Najmenej je detí pod 20 rokov. V budúcnosti teda prirodzene príde k ďalším úbytkom a prestarnutiu obyvateľstva.

Šahy sú viacnárrodnostné mesto. Väčšinu v ňom tvoria Maďari (58%), Slovákov je len 39%. V minulosti tu bola bohato zastúpená aj židovská obec, no z nej už, bohužiaľ, v meste ostalo len zopár jednotlivcov. Náboženstvo prevláda rímskokatolícke, ďalej nasleduje evanjelické augsburského vyznania a reformovaná cirkev (Kalvíni).

Obr. 69: Vývoj počtu obyvateľov medzi rokmi 2004 a 2014

Obr. 70: Veková pyramída obyvateľov Šiah v roku 2014

Rok	počet		Prírodný prírastok	počet		Migračné saldo	Celkový prírastok (úbytok)	Počet obyvateľov k 31.12.
	narodenie	úmrtnosť		prihlásení	odhlásení			
2010	77	87	-10	84	107	-23	-33	7 849
2011	65	77	-12	67	117	-50	-62	7 793
2012	73	82	-9	62	96	-34	-43	7 748
2013	47	71	-24	70	92	-22	-46	7 707
2014	64	84	-20	95	110	-15	-35	7 655

Obr. 71: Prírodný a migračný úbytok obyvateľstva v Šahách

Analýza SWOT

SILNÉ STRÁNKY

dlhá história a silná pamäť miesta
esteticky hodnotné historické priestory
blízkosť centra
dobrá dopravná dostupnosť
výhľad na rieku Ipeľ a pohorie Börszöny

SLABÉ STRÁNKY

zlý technický stav objektu
neupravené a neprívetivé verejné priestranstvá
historické priestory nespĺňajú súčasné štandardy

PRÍLEŽITOSTI

zapojenie občianskej verejnosti
spolupráca s Maďarskom
rozvoj turistického ruchu v regióne
stabilizácia narušenej časti centra

HROZBY

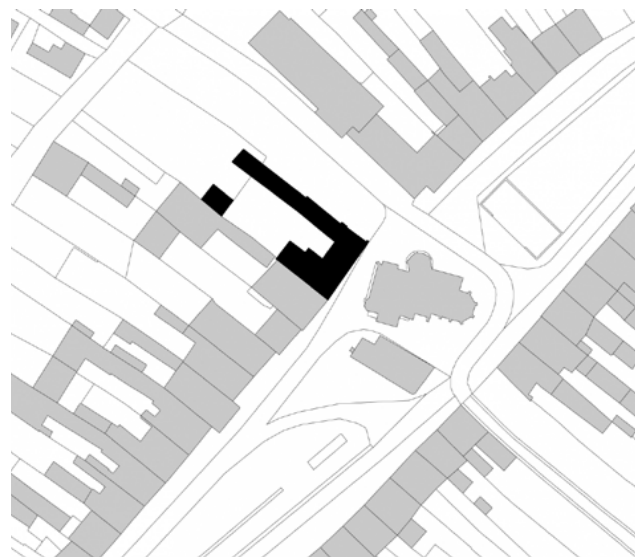
ekonomická udržateľnosť novej náplne objektu
demografická kríza
problémy s parkovaním

Referenčné projekty

Zariadenie pre pobyt osôb s autistickým spektrom - Chvalštiny, ČR

Zariadenie vzniklo konverziou bývalého objektu fary, ktorá je národnou kultúrnou pamiatkou. Okrem spoločenských sál, novej kaplnky a priestorov na denný pobyt obsahuje aj ubytovacie kapacity vo forme 22 lôžok, ktoré s anachádzajú v krídle konvertovaných hospodárskych budov.

Všetky úpravy rešpektujú historické hmoty objektov a zachovávajú tradičný ráz dvora s prejazdom. Aj novovybudované miestnosti ubytovania v jednoduchej modernej forme interpretujú historické trémové stropy a používajú tradičné materiály.

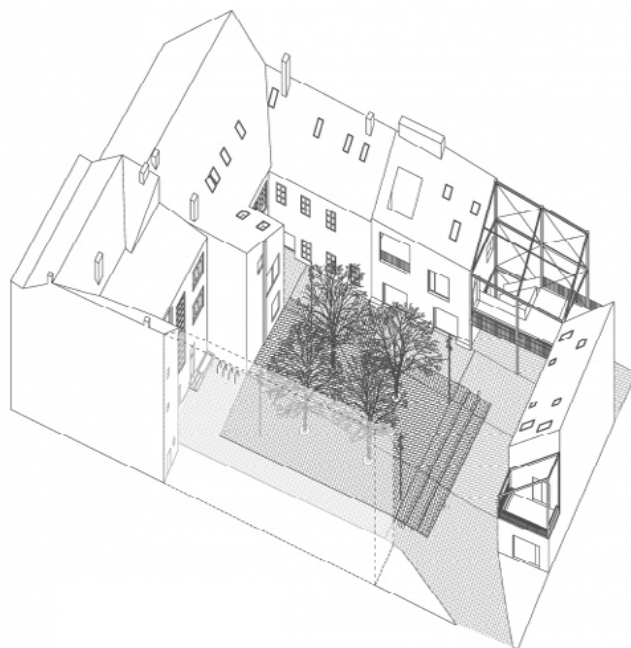

Nádvorie - Trnava, SR

Areál vznikol spojením viacerých parciel starých meštianskych domov neďaleko hlavného námestia v Trnave. Ich spojením vznikol mestský dvor s pekárňou, pohostinstvom a možnosťou konania výstav, koncertov a workshopov.

Historické meštianske domy boli obnovené a doplnené o novostavby. Tie rešpektujú historické hmoty, no svojim výrazom ide o súčasnú architektúru. Vnútorne priestory sa dajú využiť na co-working a študentské bývanie.

Prístavba kláštorného múzea - Novacella, IT

Kláštor v Novacelle bol doplnený o kontextuálne novostavby. Tie svojou hmotou, mierkou a povrchovými materiálmi nadväzujú na historické budovy kláštora. Vytvárajú tiež medzi sebou nádvorie.

Vznikli nové výstavné priestory kláštorného múzea doplnené o multifunkčné sály na rôzne príležitosti.

Muzeum barokných soch Chrudim, ČR

Bývalý kapucínsky kláštor v Chrudimi dlho chátral. Po obnove z neho vzniklo nové kultúrne centrum so zameraním na barokové sochárske umenie.

Kláštorné záhrady boli obnovené a sprístupnené ako verejné parky. Celý komplex tak bol zasadený do urbanizmu mesta. Staré budovy doplňujú vkusné moderné detaily.

Referencie na prácu s omietkami

Budovy kláštornej sýpky s obytným krídlom sa nedotkli ničivé úpravy dvadsiateho storočia. Stav fasády a omietok v interiéri je však v súčasnosti veľmi zlý. Deštrukcia fasády už neumožňuje v plnej miere reprodukovať barokové suprefenestry a rímsoy. Preto si myslím, že by bolo vhodné použiť takú úpravu fasády, ktorá by zakonzervovala súčasný stav a dala mu jednotný farebný tón.

Z pamiatkárského hľadiska sa tak symbolicky zachová vrstva, ktorá dokladá postoj ľudí za uplynulé storočie k tomuto objektu a zároveň tak bude možné plnohodnotne prezentovať zachované gotické prvky v hmote obvodových múrov. V interiéri bude mojou snahou v čo najväčšej možnej miere zachovať historické omietky a aj pre estetické účely využiť ich imperfekcie a patinu.

Východiská pre návrh

Všetky informácie zhromaždené v predchádzajúcich častiach sú predpokladom pre vypracovanie zámeru a programu stavby. Pre obnovu historického objektu nie je dôležité len použitie vhodných postupov a technológií, ale aj nájsť tomu objektu správnu náplň, ktorá bude ekonomicky a sociálne udržateľná.

Miesto samo o sebe je nositeľom veľkého potenciálu. V súčasnosti sa areál kláštora nachádza takpovediac na hranici vnútornej periferie v centre mesta. Územie je destabilizované asanáciou ulíc na brehu rieky, kde bola vybudovaná protipovodňová hrádza. Napriek tomu, že sa toto územie nachádza niekoľko metrov od hlavného námestia, nevytvára žiaden hodnotný a atraktívny verejný priestor. Prieluky vzniknuté po asanácii sú dlhodobo zanedbané a zatiaľ nedošlo k ich opätovnému zastavaniu, aj keď to predpokladajú územný plán aj zásady ochrany pamiatkovej zóny. Obnova kláštorného areálu spojená s vytvorením atraktívneho miesta pre verejnosť môže priniesť do lokality chýbajúci život a môže byť taktiež spúšťačom dôležitej premeny tejto vnútornej periferie na žijúce miesto.

Kláštor bol v minulosti ústredným objektom celého mesta a tvorcom jeho identity. Význam kláštora bol ďaleko nadregionálny. Pôsobili v ňom viaceré osobnosti stredovekého Uhorska, ako napríklad kronikár Ján z Turca alebo známy prepošť František Fegyvernekí. Prekvapivé je, že v súčasnosti sa v meste na týchto historických kultúrnych základoch nestavia a mnohí obyvatelia mesta nemajú o význame tunajšieho kláštora ani tušenia. Preto si myslím, že by súčasťou obnoveného kláštorného areálu mala byť expozícia pripomínajúca niekdajší význam a históriu kláštora premonštrátov, ktorá by bola rozšírením súčasných priestorov Hontianskeho múzea. Zároveň atraktívne

a veľkorysé priestory sýpky umožňujú vzniku miesta konaia hromadných kultúrnych a spoločenských udalostí.

V meste a celom regióne vidím veľký potenciál rozvoja cestovného ruchu. Samotný obnovený kláštor sa môže stať cieľom, za ktorým ľudia budú chodiť. Ale môže sa taktiež stať východiskovým bodom pre mnoho ďalších aktivít v meste a okolí. Preto vidím možnosť vzniku krátkodobého ubytovania v južnej budove kláštorného areálu spolu so zázemím. Tá čerpá z historickej atmosféry kláštorného dvora, ale zároveň poskytuje nádherné výhľady na rieku Ipeľ a na pohorie Börzsöny.

Vyformovať zrozumiteľný a mestský verejný priestor by bolo možné dostavbou už spomínaných veľkých prieluk. Vzhľadom na pokojnú lokalitu s výhľadom na rieku a pohorie Börzsöny, na blízkosť centra mesta a dobrú dopravnú dostupnosť sa tu ponúka možnosť vzniku atraktívneho bývania. Berúc do úvahy demografický vývoj v meste by som ako cieľovú skupinu bývania určil seniorov, kvôli stále viac prestarnutej populácii mesta. To vytvára príležitosť vzniku určitej formy kohabitácie, ktorá by čerpala aj z blízkosti k centru mesta, k vybavenosti a dopravnej dostupnosti, ale zároveň by sa nachádzala v pokojnom prostredí pri kostole a rieke. Takáto forma bývania funguje pri správnej rovnováhe medzi zdieľaným a súkromným a pri rôznych stupňoch medzi tým. Preto uvažujem o bývaní v samostatných bytových jednotkách, ktoré však bude zdieľať záhrady a bude mať k dispozícii komunitné centrum.

Podľa môjho názoru, skôr, ako začnú vznikať v okolí mesta satelity novej zástavby individuálneho bývania, by malo mesto podporiť zastavanie územných rezerv v centre.

Obr. 72: Nábřežie Ipľa pri južnej budove kláštorného komplexu.

Obr. 73: Prieluky v susedstve kláštora

Konceptia územia

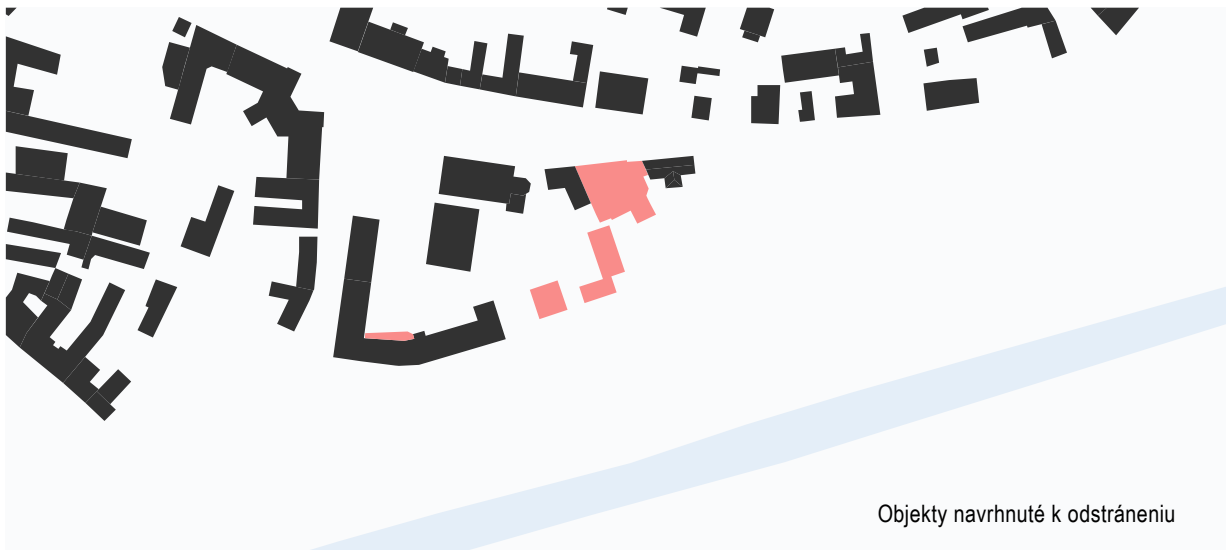
Územie v bezprostrednom okolí kláštora predstavujú zanedbané verejné priestranstvá, zarastené prieluky a obyvatelia nemajú žiadny dôvod aby do tejto oblasti zavítali, nepriťahujú ich sem žiadne aktivity a nevedú sem žiadne cesty a chodníky.

Na asanovaných územiach vzniklo niekoľko stavieb, ktorých podoba nie je v súlade s historickým charakterom územia a Zásadami ochrany pamiatkovej zóny. Tieto stavby vo svojom návrhu odstraňujem a následne dopĺňam novú zástavbu. Tá z veľkej časti vychádza z pôvodnej zástavby, ktorej pôdorys sa dochoval na katastrálnej mape z roku 1871. V západnej časti územia uzatváram mestský blok kompaktnou zástavbou, vo východkej však dochádza k miešaniu charakterov. Na severe bloku s kláštorom návrh pokračuje v trende pozdĺžne orientovaných domov s aktívnym parterom. Na južnej a východnej strane bloku sa obnovuje za-

niknutý charakter pokojného individuálneho bývania v jednoduchých nízkopodlažných stavbách. Tie boli riešené štítom do ulice, čo využívam aj vo svojom návrhu. Urbanistická štruktúra sa smerom od centra mesta postupne rozvoľňuje a končí individuálnymi rodinnými domami na terasách vo svahu.

Blok s kláštorom, nachádzajúci sa na výraznom terénnom zlome má predpoklady vzniku malebného prostredia s rôznymi prestupmi, ktoré dovedú ľudí z hlavnej cesty na nábrežie rieky. Tieto prestupy obohacujem rôznymi miestami s výhľadom, schodiskom alebo funkciou, ku ktorej vedú. Areál kláštora sa vytvorením nového vchodu stáva taktiež priechodným. Na juhu návrh obnovuje asanovanú Ipeľskú ulicu vo svojej pôvodnej stope.

A. Sprievodná správa

A.1 IDENTIFIKAČNÉ ÚDAJE STAVBY

A.1.1 Údaje o stavbe

a) Názov stavby:

REVITALIZÁCIA AREÁLU BÝVALÉHO KLÁŠTORA
V ŠAHÁCH

(stavebné úpravy súčasných objektov, novostavba ob-
jektov)

b) Miesto stavby:

Obec: Šahy, SR [502782]

Parcelné číslo: 1652/1; 1680; 1681; 1682/1; 1682/2;
1682/3; 1682/4; 1682/6; 1684/1; 1684/2; 1685; 1686/1;
1686/2; 1688/4; 1688/5; 1688/9; 1689/1; 1690; 1691;
1692/1; 1692/2; 1692/3; 1692/9; 1693; 1694

Katastrálne územie: Šahy [860158]

c) Predmet diplomovej práce:

Predmetom diplomovej práce je spracovanie architek-
tonickej štúdie revitalizácie areálu šahanského kláštora.
Kláštorná sýpka s obytným krídlom bude slúžiť ako
kultúrne centrum. Redukciou drevenej vnútornej kon-
štrukcie vzniká multifunkčná sála s viacpodlažnou ga-
lériou po obvode. Južná budova kláštora s renesanč-
ným pôvodom bude očistená od nevhodných úprav
dvadsiateho storočia a využitá na krátkodobé bývanie.
Fasáda novodobej budovy školy orientovanej do kláš-
torného dvora prejde korekciou v duchu historického
prostredia nádvorja.

Ďalším cieľom práce je obnoviť asanované územie
Ipeľskej ulice, odstrániť urbanisticky a pamiatkovo ne-
vhodné objekty. Časť obnoveného územia je riešená
formou novostavieb komunitného centra, komunitné-
ho bývania a kaviarne, zvyšok tvorí urbanistická štúdia
doplnených hmôt.

A.1.2 Údaje o žiadateľovi

Fakulta architektúry ČVUT
Thákurova 9, 160 00 Praha 6
DIČ: CZ6840770

A.1.3 Údaje o spracovateľovi dokumentácie:

Vypracované v rámci diplomovej práce v Ateliéri Girsa
Spracovateľ: Bc. Tomáš Beneš
Vedúci práce: prof. Ing. arch. Akad. arch. Václav Girsa
Konzultant: Ing. arch. Martin Čtverák

A.2 ČLENENIE STAVBY NA OBJEKTY A TECHNICKÉ A TECHNOLOGICKÉ ZARIADENIA

- SO 01 Kláštorná sýpka
- SO 02 Južná budova kláštora
- SO 03 Novostavba komunitného centra
- SO 04 Novostavba bytových domov
 - SO 04.A;
 - SO 04.B;
 - SO 04.C;
 - SO 04.D;
 - SO 04.E
- SO 05 Novostavba kaviarne
- SO 06 Spevnené plochy
- SO 07 Úpravy zelene

A.3 ZOZNAM VSTUPNÝCH PODKLADOV

*Diplomová práca nadväzuje na diplomový seminár
spracovaný v minulom semestri.*

- Diplomný seminár, Revitalizácia areálu bývalého
kláštora v Šahách (FA ČVUT, LS 2020/2021)

- Zameranie objektu s výškopisom (Zoltán Gasparik, 2021) – poskytol pán Tamás Smidt s povolením pána Pála Zachara
- Mapové podklady:
 - Kataster, ortofoto a výškopis (<https://zbgis.skgeodesy.sk>)
 - Ortofoto (<https://mapy.cz/>)
 - Archívne mapy (<https://maps.arcanum.com/>)
- Územný plán mesta Šahy
- Dokumentácia pamiatkovej zóny Šahy
- Vlastné fotografie
- Historické fotografie a pohľadnice

B. Súhrnná technická správa

B.1 POPIS ÚZEMIA STAVBY

a) Charakteristika stavebného pozemku

Celé dotknuté územie sa nachádza v historickom centre mesta Šahy. Zo severu je ohraničené Školskou ulicou a zbytkom historického bloku medzi Kapitulskou ulicou a Hlavným námestím, z juhu riekou Ipeľ, zo západu napojením na most cez rieku a z východu miestom napojenia zaniknutej Ipeľskej ulice na Školskú ulicu. V minulosti bolo zastavané kompaktnou jedno- až dvojpodlažnou zástavbou. Po asanácii a regulácii toku rieky ostali zachované objekty kláštora: sýpka s obytným krídlom, južná budova kláštora a kláštorný kostol, ktorý dnes slúži ako farský. Z historickej zástavby pri areáli kláštora sa zachovali dva domy na Školskej ulici, z novodobej zástavby po asanácii sa na území nachádza budova školských dielní v kláštornom areáli, bytový dom na východ od areálu, technické objekty vodohospodárskeho podniku a dom na Školskej ulici. Všetky novodobé stavby nespĺňajú predpoklady na výstavbu v pamiatkovo chránenom území. Areál kláštora je v dezolátnom stave. Nezastavané prieluky sú zatrávené a neupravené. Územím a riešenými parcelami prechádza prudký terénny zlom, ktorý klesá zo severu na juh o približne 7,5 metra. Riešené parcely sú prístupné zo severu z ulice Školskej a z juhozápadu cez Kapitulskú ulicu.

b) Vykonané prieskumy a rozbory

Architektonický a urbanistický návrh je založený na dostupných podkladoch a vlastných analýzach. Medzi použité prieskumy patrí historicko-urbanistický prieskum od Ing. arch. Zuzany Holičkovej zahrnutý v dokumentácii pamiatkovej zóny Šahy. V prípade realizácie projektu by bolo potrebné vykonať v areáli kláštora archeologický prieskum a v kláštornej sýpke a južnej budove stavebne-historický prieskum.

c) Ochranné a bezpečnostné pásma

Celá riešená oblasť sa nachádza na území mestskej

pamiatkovej zóny. Bývalý kláštorný kostol a kláštorná sýpka sú vyhlásené za národné kultúrne pamiatky.

d) Poloha vzhľadom na záplavové územie a pod.

Riešená oblasť sa nenachádza na záplavovom území.

e) Vplyv stavby na okolité stavby a pozemky, ochrana okolia, vplyv stavby na odtokové pomery v území

Stavba nebude mať negatívny vplyv na okolité stavby a pozemky. V území sa nachádza dostatok nespevnených povrchov na vsakovanie vody. Celá oblasť je spádovaná smerom k vodnému toku a k odvodňovaciemu kanálu pri päte protipovodňovej hrádze.

f) Požiadavky na asanácie, demolácie a rúbanie drevín

Na parcelách 1693, 1694 a 1688/4 budú odstránené objekty bytového domu, garáží a podnikateľskej prevádzky, ktoré odporujú zásadám výstavby v historickom prostredí, pravidlám výstavby stanoveným v textovej časti Zásad ochrany pamiatkovej zóny a neumožňujú udržateľný urbanistický rozvoj územia. Z južnej kláštornej budovy budú odstránené nevhodné moderné prístavby degradujúce hodnotu kláštorného areálu.

g) Požiadavky na maximálne zábory poľnohospodárskeho pôdneho fondu alebo pozemkov určených k plneniu funkcie lesa

Na riešenom území a ani v jeho okolí sa žiadne takéto pozemky nenachádzajú.

h) Územne technické podmienky

Riešené parcely sú prístupné zo severu z ulice Školskej a z juhozápadu cez Kapitulskú ulicu. Návrh počíta aj so sprístupnením z juhu obnovením Ipeľskej ulice. Areál kláštora je v súčasnosti prístupný jediným vchodom na severozápade v Kapitulskej ulici. V území sa nachádza kanalizácia, vodovod, elektrická sieť aj plyn.

i) Vecné a časové väzby stavby, podmieňujúce, vyvolané a súvisiace investície

Problematika nie je predmetom diplomovej práce.

- 2 zamestnanci centra
- kapacita návštevníkov – 48 osôb
- 2 zamestnanci v komerčných priestoroch

B.2 CELKOVÝ POPIS STAVBY

B.2.1 Účel používania stavby, základné kapacity funkčných jednotiek

Kultúrne centrum v bývalej sýpke:

- zastavaná plocha: 466,0 m²
- obostavaný priestor: 3541,6 m³
- hrubá podlažná plocha: 926,0 m²
- čistá podlažná plocha: 694,5 m²
- úžitková plocha sály bez zariadenia: 164,8 m²
- obsadenosť objektu osobami:
 - informačné centrum a šatňa – 2 zamestnanci
 - počet miest v sále na sedenie – približne 30, vzhľadom k charakteru priestoru a rôznorodosti využitia sa nedá presne stanoviť

Penzión v južnej budove kláštora:

- zastavaná plocha: 562,0 m²
- obostavaný priestor: 2922,2 m³
- hrubá podlažná plocha: 763,7 m²
- čistá podlažná plocha: 572,8 m²
- obsadenosť objektu osobami:
 - kancelária, chyžná, záhradník – 3 zamestnanci
 - ubytovacia kapacita – 10 osôb

Komunitné centrum:

- zastavaná plocha: 253,1 m²
- obostavaný priestor: 1552,8 m³
- hrubá podlažná plocha: 517,6 m²
- čistá podlažná plocha: 414,1 m²
- komerčné priestory:
 - 50 m² (bez zázemia 40 m²)
 - 50 m² (bez zázemia 40 m²)
- obsadenosť objektu osobami:

Bytové domy (päť identických objektov):

- zastavaná plocha: 5 x 126,5 m²
- obostavaný priestor: 5 x 354,2 m³
- hrubá podlažná plocha: 5 x 250 m²
- čistá podlažná plocha: 5 x 202,4 m²
- počet funkčných jednotiek:
 - 5 x Byt 1kk prispôsobený bezbariérovému používaniu 39,7 m²
 - 5 x Byt 1kk 39,7 m²
 - 10 x Byt 1kk 34,7 m²

Kaviareň

- zastavaná plocha: 92,1 m²
- obostavaný priestor: 368,4 m³
- hrubá podlažná plocha: 92,1 m²
- čistá podlažná plocha: 73,9 m²
- obsadenosť objektu osobami:
 - 2 zamestnanci
 - kapacita hostí: 15 v interiéri, v letných mesiacoch rozšírenie kapacity o sedenie v exteriéri

B.2.2 CELKOVÉ URBANISTICKÉ A ARCHITEKTONICKÉ RIEŠENIE

a) Urbanizmus (územné regulácie, kompozície priestorového riešenia)

Urbanistický návrh obnovuje charakter pôvodnej zástavby v území. Nové hmoty pôdorysne vychádzajú z dochovanej historickej katastrálnej mapy z roku 1871. V pôvodnej stope je tiež obnovená zaniknutá Ipeľská ulica. V západnej polovici územia ide o dostavby v presnom rozsahu zaniknutých stavieb a zástavba tu má prevažne kompaktný charakter formujúci verejný priestor, vo východnej časti to kvôli stavebným a výš-

kovým zmenám v cestných komunikáciách nebolo možné. Hmoty tu nadväzujú na pôvodný princíp, a to pokračovanie pozdĺžnej orientácie objektov po školskej ulici a štítovej orientácie po Ipeľskej. Pri východnom závere bloku sa dostávame k okraju intravilánu a dochádza k rozvoľneniu zástavby a zrkadleniu predchádzajúceho princípu. V súlade so zásadami ochrany pamiatkovej zóny a územným plánom je maximálna podlažnosť nových objektov dve nadzemné podlažia. Všetky hmoty majú šikmé strechy so sklonom minimálne 35°. Obnoviť bolo možné len zástavbu severne od Ipeľskej ulice, keďže na juh od nej sa nachádza protipodňová hrádza. Vďaka výraznému terénemu zlomu bolo možné zástavbu riešiť na terasách s výhľadom na rieku Ipeľ a pohorie Börzsöny.

Dlhý blok rozbíjam niekoľkými schodiskami, ktoré robia nábrežie Ipeľa prístupnejším. Spriechodňujem tiež areál kláštora predĺžením hlavnej komunikačnej osi dominantnej budovy sýpky. Schodiská ústia v miestach so špeciálnym charakterom. Jedno schodisko ústi do dvora kaviarne, ktorý sa následne otvára do ulice. Druhé ústi do dvora s parkovaním pod pergolami, ktorý má poloverejný charakter. Do prestupu za presbytériom kostola ústi nový vchod do kláštora. nachádza sa tu tiež parčík s výhľadom.

Ústie Kapitulskej ulice sa otvára do klinového verejného priestranstva, ktoré dopĺňam o kultivované parkovanie. Doplnené stromoradia nadväzujú na tie pôvodné v historickom centre mesta. Funkčne nadväzujem v Školskej ulici na budovy občianskej vybavenosti, na novej Ipeľskej ulici využívam pokojnejší charakter na bývanie.

b) Architektonické riešenie (kompozícia tvarového riešenia, materiálové riešenie)

Kultúrne centrum v bývalej sýpke:

Zachovávam pôvodnú výraznú hmotu objektu a na najmenej exponované miesto fasády v mieste východného záveru obytného traktu pridávam subtílnu jednopodlažnú prístavbu, ktorá tak nenaruša typické pohľady na objekt ani mestskú vedutu od rieky. Súčasná

fasáda už len so zbytkami omietok a korunnej rímsy odhaľuje prevažne kamenné murivo, kamenné ostenia a fragmenty gotického ambitu. Pôvodná baroková podoba fasády sa nezachovala v dostatočnom rozsahu ani fyzicky, ani v žiadnych archívnych dokumentoch či fotografiách. Volím preto metódu obnovy, ktorá stabilizuje a zakonzervuje súčasný stav fasády, no výtvarne ho zjednotí. Odhalené murivo bude prekryté vrstvou vápenného náteru v svetlom okrovom tóne zladenom so zachovanými zbytkami pôvodných omietok. Cez jednotiaci náter bude zreteľná miera zachovania muriva a taktiež budú viditeľné obrysy a tvar gotických ostení bez zbytočne názornej analytiky.

V mieste zachovania gotického ambitu pri východnej fasáde pri prístavbe budú prezentované archeologické nálezy stredovekého kláštora. Pôdorysnému znázorneniu dodajú patričný tretí rozmer práve zachované gotické arkády vo východnej stene, čím získa návštevník dostatočnú predstavu o veľkosti a architektúre zaniknutého stredovekého kláštora.

Súčasná eternitová krytina bude nahradená keramikou škridlou ukladanou na maltu. Prístavba bude mať nosné steny z keramických tvárnic, nenosné konštrukcie budú tvoriť sadrokartónové priečky. Fasáda prístavby bude prevetrávaná z drevených latiek so vzájomným odstupom, čím sa vytvorí jemná štruktúra. Bude otvorená sklenenou stenou s drevenými stĺpmi a čiernym orámovaním do priestoru prezentácie vykopávok. Na východnej strane fasády prístavby budú priznané tri čierne poistné odtoky strechy, ktoré výtvarne interpretujú kruhové priezory najvyššieho podlažia pôvodnej budovy sýpky. Vnútorne omietky v chodbe a obytnom trakte sýpky budú konzervované a vhodne doplnené. Na poschodí bude podľa originálnej predlohy rekonštruovaný rákosový strop so štukovou výzdobou. Priestor samotnej sýpky bude redukciou masívnej drevenej konštrukcie premenený na spoločenskú sálu s galériou. Kvôli nízkej podchodnej výške bude znížená podlaha prízemí. Jej povrch bude tvorený terakotovými dlaždicami. Bude sem vložený tubus výtahu s kovovou konštrukciou a plášťom z kaleného skla

a schodiská so zábradliami z čiernych panelov. Zábradlia galérii budú z tvrdeného skla.

Penzión v južnej budove kláštora:

Hmota objektu bude zachovaná, budú odstránené len nevhodné novodobé prístavby smerom do nádvorja. Pôdorys sa prečistí do dvojtraktu, ktorý bude tvorený pôvodnou enfiládou miestností a obslužnou chodbou smerom do dvora. V mieste zamurovaného schodiska opäť prepájam obe podlažia budovy. Fasáda do dvora je novotvar tvorený pravidelným rastrom vysokých okien. Z južnej fasády budú odstránené novodobé horizontálne okná a vráti sa jej pôvodné členenie zrekonštruované z dobových fotografií, ako aj špaletové okenné výplne. Strecha bude z keramických škridiel ukladaných na maltu. Fasádu bude pokrývať vápenná drevom hladená omietka a smerom do dvora kamenný obklad sokla.

Komunitné centrum:

Novostavba komunitného centra je tvorená dvoma lapidárnymi hmotami so sedlovou strechou. Jedna nasleduje príklad okolitej zástavby, stojí na hrane ulice a je orientovaná pozdĺžne. Druhá je do ulice otočená štítom a je mierne ustúpená, čím vzniká závetrie vstupu. Jedna hmota je dvojpodlažná, druhá trojpodlažná a sú navzájom posunuté a pol podlažia. Ich orientácia vychádza z modifikácie pôvodnej nedochovanej hmoty zreteľnej z historickej katastrálnej mapy. Hmoty sú prepojené treťou subtílnou hmotou, ktorá slúži aj ako vstup a vertikálna komunikácia. Budova stojí na výškovom zlome, smerom do ulice sa teda javí ako jednopodlažná, smerom do záhrady ako dvojpodlažná.

Dve hlavné hmoty sú tvorené stenovým systémom s nosnou obvodovou stenou z keramických tvárnic. Fasádu tvoria lícové tehly opatrené náterom farby múky a nadväzujú na tradičné tehlové štíty v tejto oblasti. Šikmú strechu pokrývajú keramické škridle ukladané na latky. Spojovacia hmota je tvorená ľahkým obvodovým plášťom prekrytým semi-transparentnou konštrukciou z drevených latiek. Okenné výplne majú dubové rámy a sú vybavené vonkajšou tieniacou clonou skrytou v nadpraží. Nenosné konštrukcie v interiéri sú tvorené

sadrokartónovými priečkami. Záhrada je na vyvýšenej terase a je rampou prepojená so súborom seniorského co-housingu.

Bytové domy:

Architektonická podoba drobných bytových domov si berie za vzor tradičné dlhé a úzke domy južného Slovenska, ktoré na tomto mieste v približne rovnakých pozíciách aj pôvodne stáli. Sú orientované štítom do ulice a otvárajú sa jednou pozdĺžnou stranou do podlhovastej terasy interpretujúcej gánky. Sú dvojpodlažné, horné podlažie tvorí podkrovie so zvýšenou podmurovkou. Fasádu tvorí jednoduchý biely náter, sokel s kamenným obkladom a okenné výplne s dubovým rámom a zvýrazneným dreveným nadpražím. Strešná krytina je tvorená keramickými škridlami ukladanými na latky. Oplotenie vychádza z tradičných plotov okolitej historickej zástavby, tvorí ju prostá podmurovka s murovanými stĺpkami a jednoduchou drevenou výplňou.

Kaviareň:

Budova kaviarne stojí na mieste asanovanej budovy rovnakej dĺžky, ale presne neurčeného tvaru. Hmota je tvarovaná tak, aby vznikol príjemný dvor pod opornými múrmi kláštora. Fasáda svojím rozložením interpretuje fasádu pôvodnej budovy letmo zachytenú na niekoľkých fotografiách. Materiálové riešenie je zhodné s komunitným centrom. Okná kaviarne sú orientované na juh, a preto sú nad nimi markízy, ktoré zároveň už z diaľku upozorňujú návštevníka na prítomnosť komerčnej prevádzky.

B.2.3 CELKOVÉ PREVÁDZKOVÉ RIEŠENIE

Kultúrne centrum v bývalej sýpke:

Vnútorňá prevádzka vychádza z pôvodného usporiadania objektu. Vstupuje sa do chodby, ktorá prechádza celou šírkou objektu a nadväzuje na ňu aj nová prístavba. Objekt a je touto chodbou priechodný a obsluhujú sa ňou všetky priestory. Pri vstupe do sýpky sa nachádza výťah a nové schodisko, ktorým sa dá dostať na galérie s expozíciou premonštrátskeho kláštora. Sýpka má tri

podlažia, ktoré sa nezhodujú s prízemím a poschodím obytného traktu. Jeho klenuté priestory na prízemí slúžia ako informačné centrum, šatňa pre návštevníkov a zázemie zamestnancov. V prístavbe sa nachádzajú toalety. Z chodby prístavby je tiež priamy prístup k archeologickým vykopávkam. Na poschodí sa nachádzajú dve miestnosti slúžiace ako malá galéria pre dočasné výstavy a menšia miestnosť archívu a bádateľne.

Penzión v južnej budove kláštora:

Prevádzková schéma penziónu je založená na jednoduchom dvojtrakte. Z chodby orientovanej do dvora sú sprístupňované veľkorysé izby orientované na výhľad na rieku a hory. Každá izba má vlastnú kúpeľňu. V spoločenskej miestnosti sa nachádza výklenok s kuchynkou a recepciou. Za recepciou je umiestnená kancelária. Na konci chodby je umiestnené zázemie zamestnancov a upratovacia miestnosť. Z dvora prístupný sklad záhradných potrieb a zázemie záhradníka je prevádzkovo oddelené od zvyšku penziónu. O poschodie nižšie sa nachádza technické podlažie s práčovňou, kotolňou, skladoom a technickou miestnosťou. Odtiaľto je tiež možné zásobovanie priamo z ulice.

Komunitné centrum:

Vo vstupnom podlaží z ulice sa nachádzajú dva prevádzkovo úplne samostatné komerčné priestory prispôbené na predajne doplnené o malý sklad a zázemie zamestnanca. Samotné komunitné centrum sa následne orientuje prevažne do záhrad a na výhľady na rieku a hory. Kvôli zložitým terénnym pomerom je riešené v niekoľkých úrovniach po polpodlažiach. Vstupuje sa do spojovacej hmoty, ktorá predstavuje komunikačný uzol so schodiskom a výťahom. O pol podlažia vyššie sa dostaneme do podkrovia s kanceláriami zamestnancov. O jednu úroveň nižšie sa nachádza klubovňa – miestnosť pre menšie skupiny, napríklad na rôzne terapie alebo krúžky. Na ďalšej nižšej úrovni sa nachádzame vo výške záhrady. nachádza sa tu veľká spoločenská miestnosť prepojená posuvnými oknami s terasou. Doplnená je o sklad, kam sa môže

v prípade potreby odsunúť nábytok a vznikne tak napríklad priestor na skupinové cvičenie. Na najnižšej úrovni sa nachádza suterén s technickým zázemím. Komunitné centrum je cez záhrady prepojené so seniorským bývaním.

Bytové domy:

V každom bytovom dome sa nachádzajú štyri jednoizbové bytové jednotky prístupné z malej haly s výťahom a schodiskom. Jedna jednotka je prispôbená bezbariérovému používaniu. Toto bývanie je svojim minimalizmom prispôbené osamelým, ale samostatným seniorom. Poskytuje im vlastné súkromie, nenáročnú údržbu a vysokú mieru sociálnych interakcií, či už v zdieľanej záhrade jednotlivých bytoviek, alebo v komunitnom centre.

Kaviareň:

Prevádzková schéma budovy kaviarne je úplne prostá. Základom je priestor samotnej kaviarne s barovým pulcom. Za ním je zázemie zamestnancov a sklad. V zadnom trakte sa nachádzajú toalety pre návštevníkov a sklad záhradného nábytku. kaviareň je priamo prepojená s vlastným dvorčekom.

B.2.4 BEZBARIÉROVÉ POUŽÍVANIE STAVBY

Všetky objekty sú navrhnuté ako bezbariérové a sú prístupné bez nutnosti použitia schodiska a to buď výťahom alebo priamo z terénu. Každá verejná budova je vybavená bezbariérovou toaletou. Štvrtina bytov v bytových domoch je prispôbená pohybu na invalidnom vozíku a je vybavená bezbariérovou kúpeľňou. Technické podlažie penziónu nie je riešené ako bezbariérové.

B.2.5 ZÁKLADNÁ CHARAKTERISTIKA OBJEKTOV

a) Stavebné riešenie

Kultúrne centrum v bývalej sýpke:

Súčasný objekt je sčasti dvojpodlažný, sčasti trojpod-

lažný a pridáva sa k nemu jednopodlažná prístavba. Strecha historického objektu je valbová, strecha prístavby je extenzívna zelená plochá.

Penzión v južnej budove kláštora:

Objekt je dvojpodlažný, dolné podlažie má charakter suterénu a je prístupné z úrovne ulice. Horné podlažie je prístupné z úrovne kláštorného dvora. Strecha je sedlová a pultová.

Komunitné centrum:

Novostavba je sčasti dvojpodlažná, sčasti trojpodlažná. Je zasadená do svahu a tak sa z ulice javí ako prízemná. Najnižšie podlažie má charakter suterénu. Strecha dvoch hlavných hmôt je sedlová, zvyšná je plochá.

Bytové domy:

Objekty novostavieb bytových domov sú dvojpodlažné, horné podlažie je riešené ako podkrovie so zvýšenou podmurovkou. Strecha je sedlová.

Kaviareň:

Ide o prízemnú novostavbu so sedlovou strechou, interiér je sčasti otvorený do krovu.

b) Konštrukčné a materiálové riešenie

Kultúrne centrum v bývalej sýpke:

Nosné konštrukcie súčasného objektu sú tvorené stenami z prevažne kamenného muriva a masívnou drevenou konštrukciou sýpky. Strop v prízemí nesie klenba, na poschodí trámový. Zastrešenie je tvorená dreveným krovom. Staré schodisko je z drevených stupňov voľknutých do steny, nové bude kovové kotvené do steny a drevenej konštrukcie sýpky. Prístavba má nosné steny z keramických tvárnic a strop tvorí monolitická železobetónová doska. Podlaha prízemie bude odvetrávaná, aby sa zabránilo nežiaducemu hromadeniu vlhkosti v konštrukcii.

Penzión v južnej budove kláštora:

Nosné konštrukcie sú tvorené stenami z prevažne kamenného a zmiešaného muriva. Nové konštrukcie

sú z tehál. Strop dolného podlažia tvorí klenba, horné podlažie má trámový strop. Strechu tvorí drevený krov. Priečky sú zo sadrokartónu. Schodisko je murované, leží na základoch.

Komunitné centrum

Konštrukčný systém je kombinovaný z nosných stien z keramických tvárnic a monolitických železobetónových stĺpov. Fasáda je riešená prevažne ako prevetrávaná s lícovými tehľami, na jednej časti ako ľahký obvodový plášť. Stropné konštrukcie sú monolitické železobetónové. Krov je drevený, v jednej časti používaný ako podkrovie so zvýšenou podmurovkou, v druhej časti otvorený do časti krovu po väznice. Schodisko je betónové monolitické.

Bytové domy:

Objekty sú riešené ako stenový konštrukčný systém. Nosné steny sú z keramických tvárnic, strom je monolitická železobetónová doska. krov je drevený, využívaný ako podkrovie so zvýšenou podmurovkou. Schodisko je betónové monolitické. Fasáda je riešená systémom ETICS.

Kaviareň:

Objekt je riešený ako stenový konštrukčný systém s nosnými stenami z keramických tvárnic s fasádou prevetrávanou s lícovými tehľami. Strop je monolitický železobetónový, strechu tvorí drevený krov.

c) Mechanická odolnosť a stabilita

Kvôli navrhnutému zámeru je potrebné statické posúdenie historických stavebných konštrukcii kláštora. Pre navrhnutie vhodných základových konštrukcií je potrebné vykonať hydrogeologický prieskum. Všetky novo navrhnuté konštrukcie budú staticky preverené v ďalšom stupni dokumentácie.

B.2.6 ZÁKLADNÁ CHARAKTERISTIKA TECHNICKÝCH A TECHNOLOGICKÝCH ZARIADENÍ

Ide predovšetkým o osobné lanové výťahy, ktoré sú umiestnené v priestore sýpky, komunitného centra a bytových domov.

B.2.7 ZÁSADY POŽIARNE BEZPEČNOSTNÉHO RIEŠENIA

Návrh vyhovuje potrebným požiarne bezpečnostným požiadavkám. Citlivá je drevená konštrukcia priestoru sýpky, z ktorej je však možnosť úniku dvoma schodiskami, z ktorých jedno je možné považovať aj s chodbou za CHÚC typu A. Únik do priestoru bez požiarneho rizika je v oboch prípadoch do 30m. Zvyšné konštrukcie nie sú horľavé, preto nepredpokladám problémy pri požiarne bezpečnostnom riešení. Strojovňa vzduchotechniky v podkroví sýpky musí byť opláštená nehorľavou SDK konštrukciou. V prípade penziónu a kaviarne je únik riešený priamo z podlažia na terén, bytové domy a komunitné centrum sú vybavené CHÚC typu A. Ku všetkým objektom je umožnený prístup hasičského auta.

B.2.8 ÚSPORA ENERGIE A TEPELNÁ OCHRANA

Pre historické budovy kultúrneho centra a penziónu sa vzhľadom k ich charakteru nepredpokladajú žiadne opatrenia na úsporu energie. Predpokladá sa tepelná a akustická izolácia strojovne vzduchotechniky v priestore podkrovia. Prístavba sýpky, komunitné centrum, kaviareň a bytové domy budú riešené podľa súčasných štandardov a požiadaviek na úsporu energie a tepelnú ochranu a ich konštrukcie musia spĺňať doporučené hodnoty súčiniteľa prestupu tepla. Okná novostavieb budú opatrené vonkajšími žalúziami ukrytými v nadpraží okien.

B.2.9 HYGIENICKÉ POŽIADAVKY NA STAVBY, POŽIADAVKY NA PRACOVNÉ A KOMUNÁLNE PROSTREDIE

Vetranie:

Vzhľadom k veľkej kumulácii osôb v spoločenskej sále v priestore sýpky a charakteru okenných otvorov nebude možné priestor vetrať prirodzene, preto bude vetraný nútene. Pre tento účel bude zriadená vzduchotechnická jednotka na podkroví sýpky. Ostatné priestory historického objektu budú vetrané prirodzene oknami. Priestory toaliet v prístavbe budú vetrané axiálnymi ventilátormi. Priestory penziónu budú vetrané prevažne prirodzene oknami. Priestory bez okien budú vetrané axiálnymi ventilátormi. Priestory komunitného centra budú vetrané prirodzene oknami. V prípade, že sa preukáže tento spôsob ako nedostatočný alebo nevhodný, v suteréne môže byť umiestnená vzduchotechnická jednotka a priestory môžu byť vetrané nútene. Všetky priestory bytových domov budú vetrané prirodzene oknami. Priestory kaviarne budú vybavené núteným vetraním.

Kúrenie:

Priestory kultúrneho centra a penziónu budú mať spoločnú kotolňu v priestore suterénu penziónu a budú vykurované plynom. Spoločenská sála bude vykurovaná podlahovými konvektormi, zvyšné priestory doskovými vykurovacími telesami. Komunitné centrum bude mať plynovú kotolňu v suteréne. Spoločenské miestnosti budú vybavené podlahovým kúrením, zvyšné priestory doskovými vykurovacími telesami. Bytové domy budú vybavené podlahovým kúrením. Kaviareň bude mať vlastný kotol v priestore zázemia a bude vybavená doskovými vykurovacími telesami.

Odpadové hospodárstvo:

Každý objekt má vyhradené miesto pre stanovisko kontajnerov v exteriéri. V prípade areálu kláštora ide o severozápadný roh areálu, pri komunitnom centre a bytovkách je to zadný trakt ústiaci do parkovacieho dvora. V území budú umiestnené aj zemné kontajnery na triedený odpad, ktoré budú pravidelne vyvážené.

B.3 PRIPOJENIE NA TECHNICKÚ INFRAŠTRUKTÚRU

Riešené územie je vybavené vodovodom, kanalizáciou, elektrickými rozvodmi a plynom. Všetky objekty sú napojené na siete technickej infraštruktúry.

B.4 DOPRAVNÉ RIEŠENIE

a) popis dopravného riešenia vrátane opatrení pre osoby so zníženou schopnosťou pohybu a orientácie

Všetky objekty sú prístupné peši aj automobilovou dopravou. Každý objekt má bezbariérový riešený vstup.

b) napojenie na súčasnú dopravnú infraštruktúru

Areál kláštora je dopravne dostupný vjazdom z Kapitulskej ulice. Zásobovanie penziónu a novostavby bytových domov a kaviarne sú prístupné z obnovenej Ipeľskej ulice. Komunitné centrum je dopravne dostupné zo Školskej ulice.

c) Doprava v kľude

Návrh využíva súčasné parkovanie pred kostolom na Kapitulskej ulici a umožňuje parkovanie v priestore kláštorného dvora. Pridáva tiež parkovacie kapacity na trojuholníkové námestie pred doplnenými prielukami, parkovacím dvorom za zadným traktom bytových domov, ktoré spolu činia 24 stojísk, z nich 6 je určených pre osoby so zníženou schopnosťou pohybu a orientácie. Možné je tiež pozdĺžne parkovanie v Ipeľskej ulici.

B.5 RIEŠENIE VEGETÁCIE A SÚVISIACICH TERÉNNYCH ÚPRAV.

a) terénne úpravy

V rámci návrhu sa predpokladajú terénne úpravy spojené s vybudovaním oporných múrov v kláštornom areáli a úpravy svahu spojené s budovaním novostavieb Komunitného centra a bytových domov.

b) Použité vegetačné prvky

Vegetačné prvky budú ďalej špecifikované po dendrologickom prieskume a budú navrhnuté vhodné druhy znášajúce mestské prostredie. Doplnené bolo pokračovanie súčasných stromoradií na asanovanom území, ako aj nové dreviny na nádvorie kláštora.

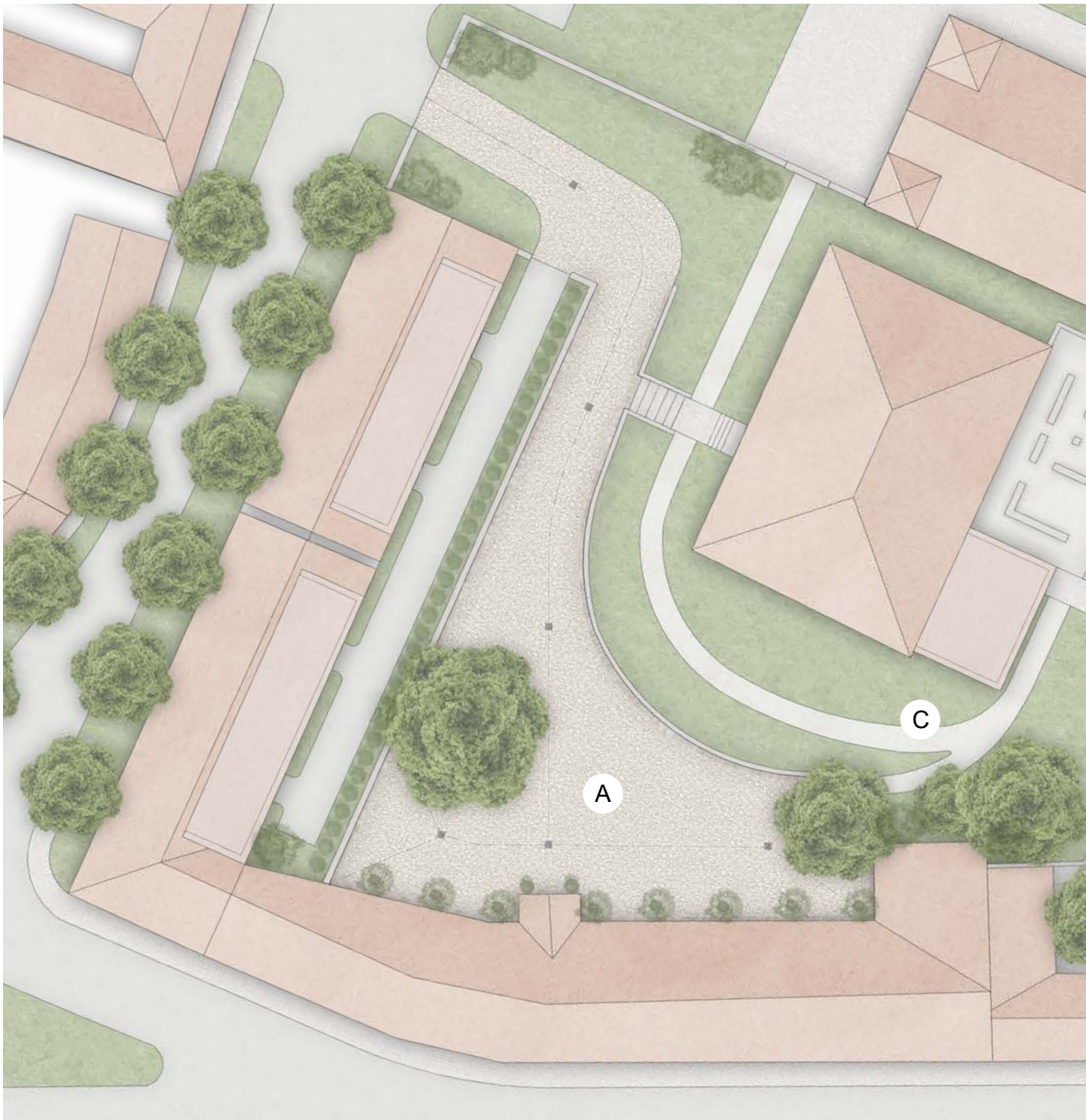
B.6 CELKOVÉ VODOHOSPODÁRSKE RIEŠENIE

Všetky dažďové vody stekajúce zo striech objektov budú zachytávané v akumulačných nádržiach s prepadom do odvodňovacieho kanála pozdĺž protipovodňovej hrádze, a budú využívané na zalievanie záhrad. Takisto bude využitá aj dažďová voda zo spevnených plôch kláštorného areálu, ktorá bude do systému odvádzaná úžľabiami v oblúbovej dlažbe.

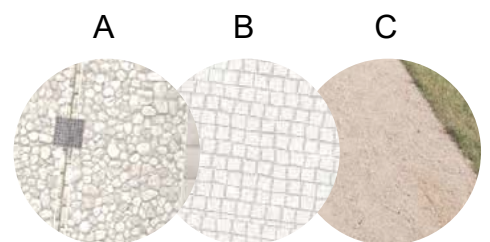

- A kláštorná sýpka - kultúrne centrum
- B južná budova kláštora - penzión
- C kaviareň
- D komunitné centrum pre seniorov
- E seniorský co-housing
- F dielne odborného učilišťa
- G hmotové doplnenie v mieste asanovanej zástavby
- H nové parkovisko
- súčasná zástavba
- návrh - hmotové doplnenie
- návrh - riešené objekty

Povrchy:

Na dvore kláštora obnovujem dochovanú oblúcnú dlažbu s odvodňovacími úžľabiami. Na hrane budov sú osadené kamenné platne vyspádované od soklu. Povrch chodníkov tvorí dlažba z kamenných kociek a cestičky okolo sýpky a vykopávok sú z mlatu.

Miesta:

D prezentácia vykopávok

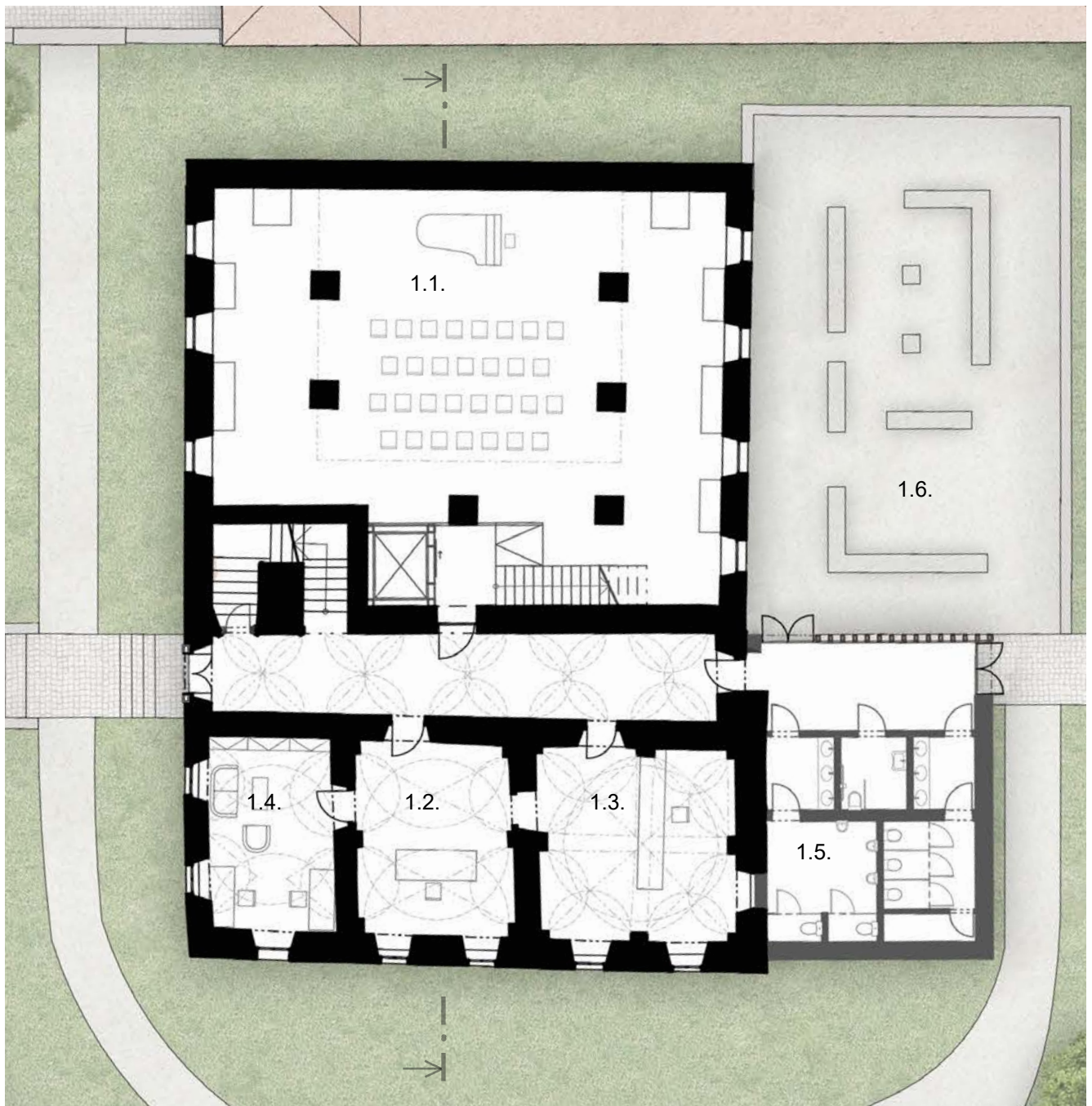
E parčík s výhľadom

F záhrady co-housing

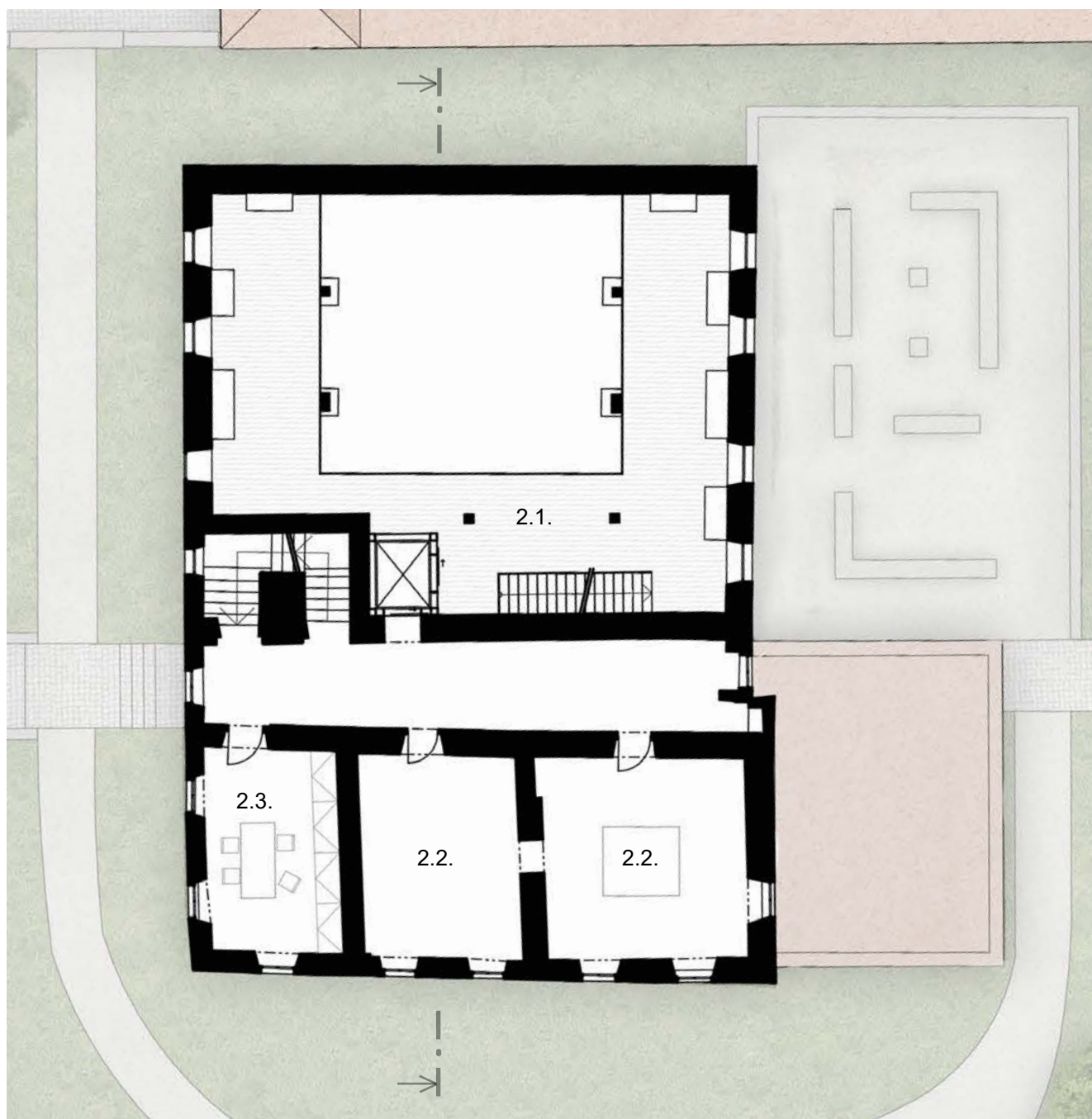

G dvor kaviarne

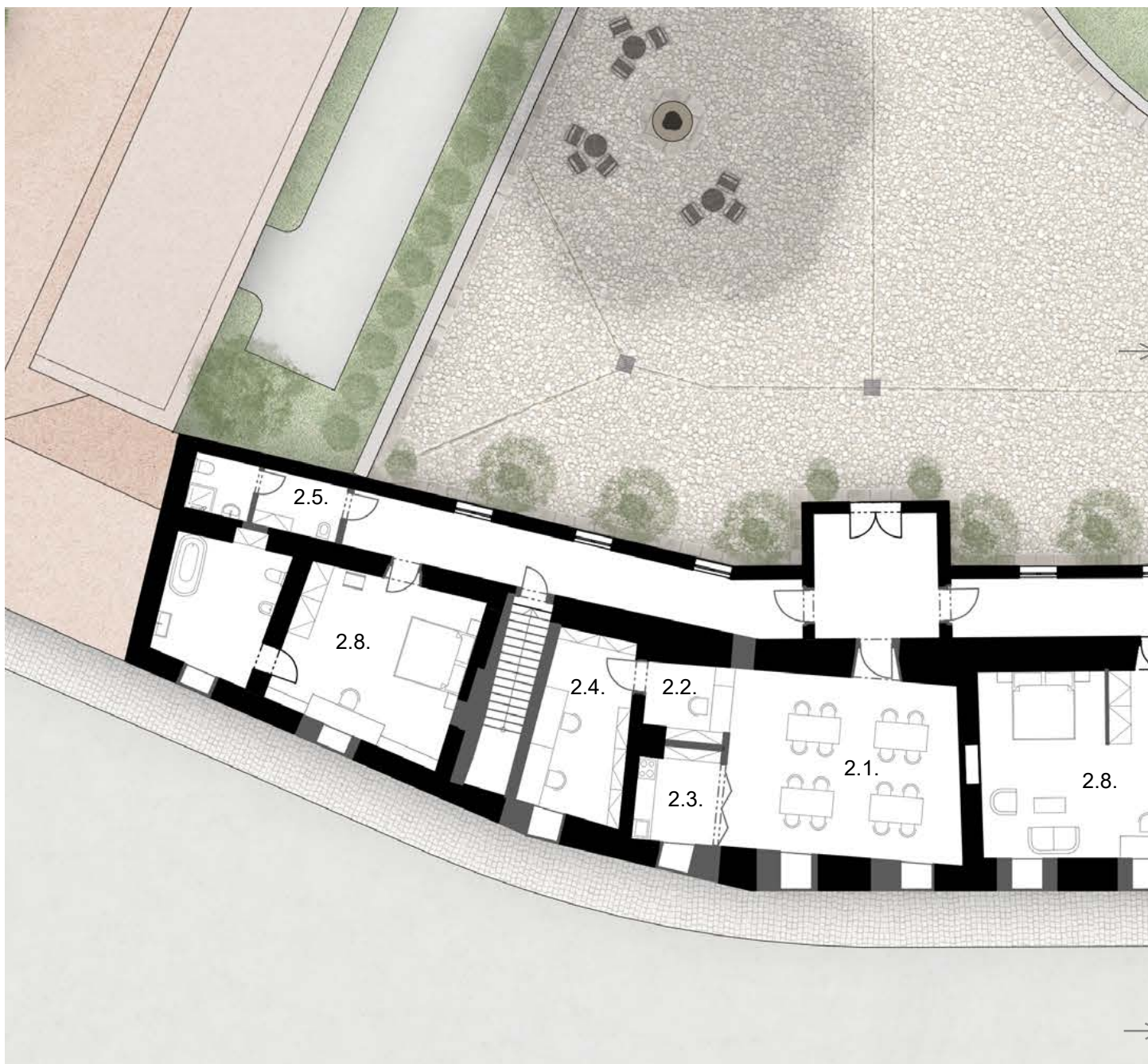
Sýpka_1. étage

1.1	Spoločenská sála s expozíciou kláštora	1.4	Kancelária zamestnancov
1.2	Informačné centrum, suveníry	1.5	Toalety a zázemie
1.3	Šatňa	1.6	Prezentácia archeologických nálezov

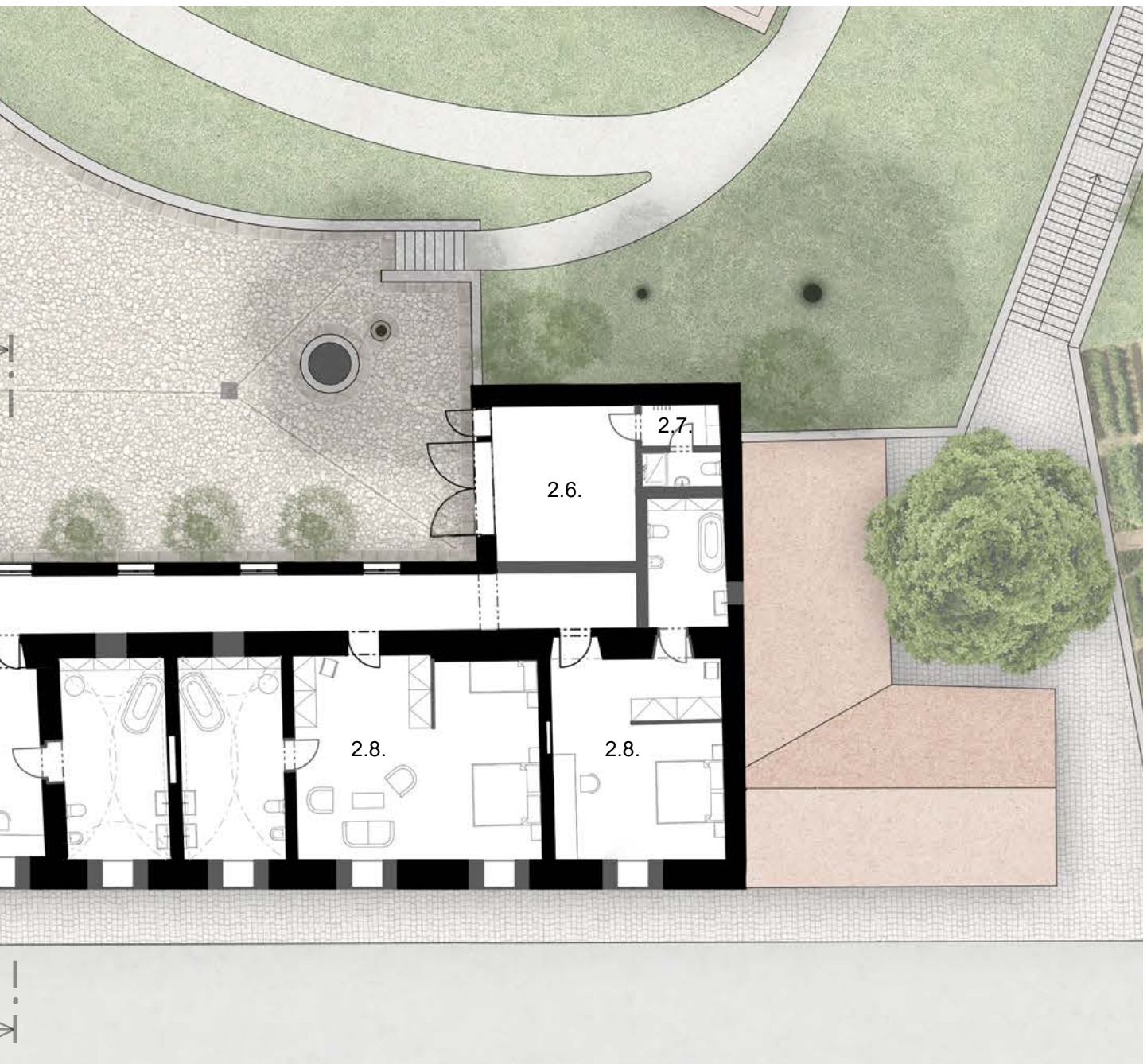
Sýpka_poschodie

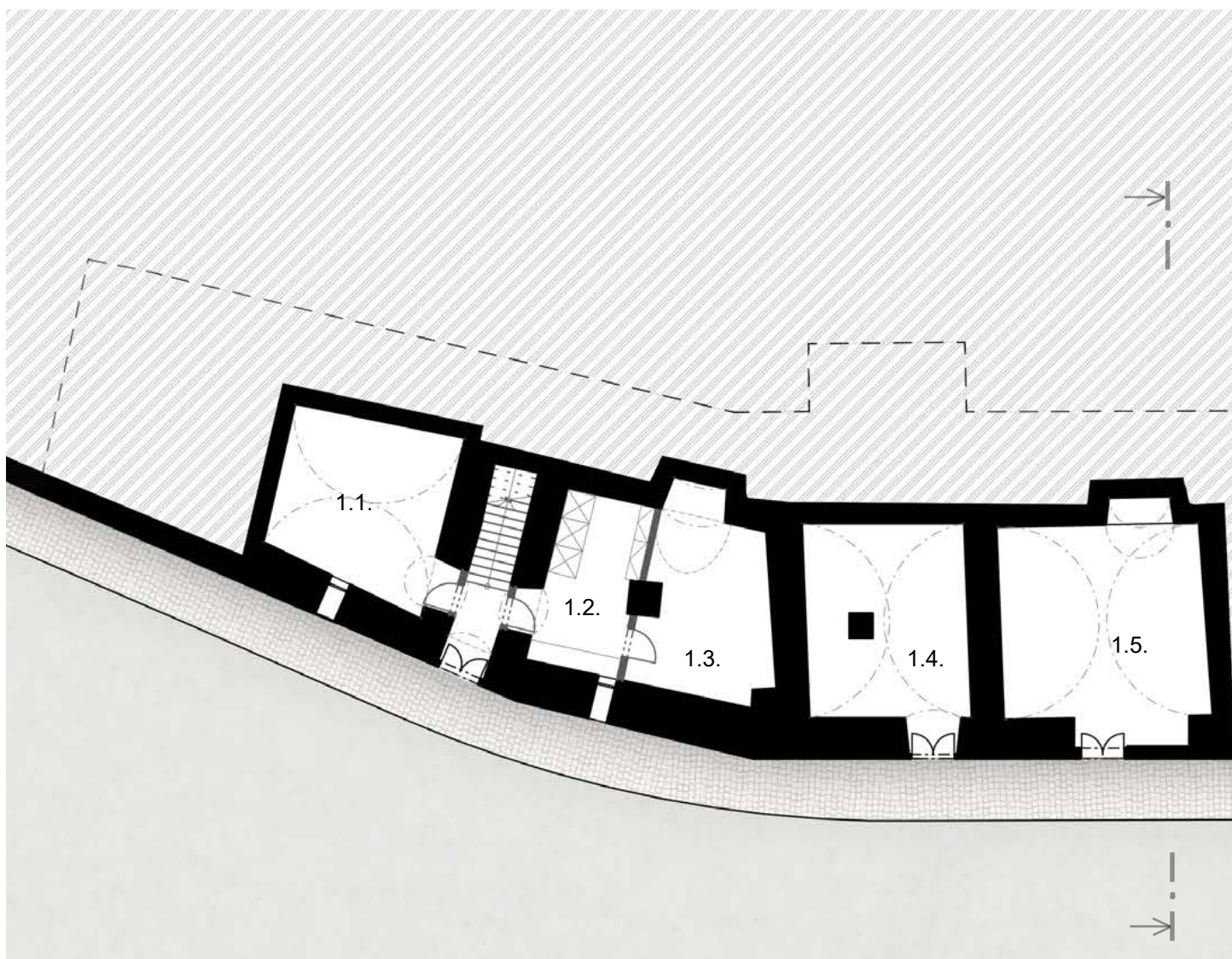
- 2.1 Galéria s expozíciou kláštora premonštrátov
- 2.2 Výstavné priestory
- 2.3 Archív, bádateľňa

Penzión_úroveň dvora

2.1	Spoločenská miestnosť, jedáleň	2.5	Zázemie chyžných, upratovanie
2.2	Recepcia	2.6	Sklad záhradného náradia
2.3	Kuchynka	2.7	Zázemie záhradníka
2.4	Kancelária	2.8	Izby pre hostí

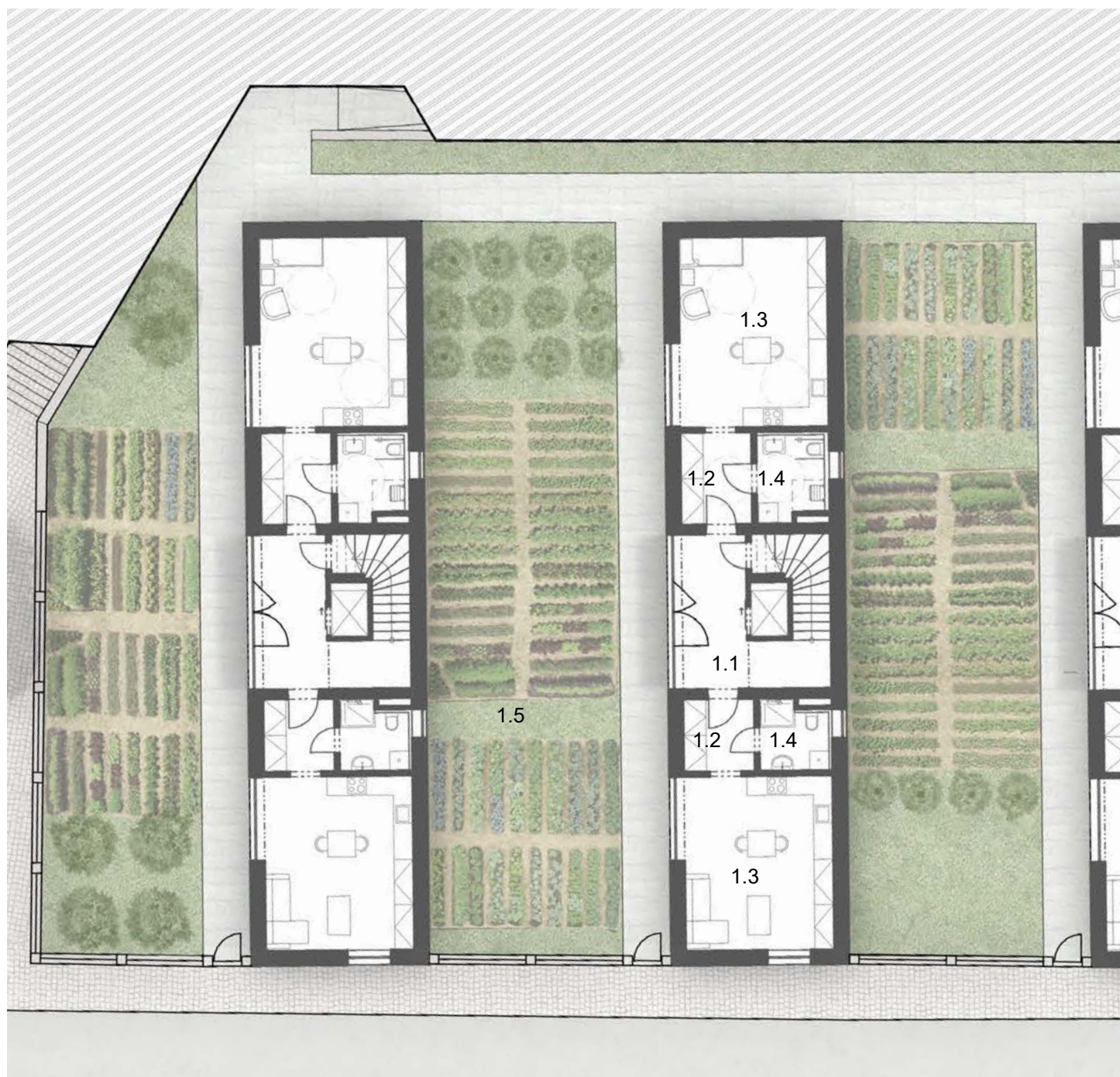
Penzión_suterén

- 1.1 Sklad bielizne
- 1.2 Práčovňa
- 1.3 Kotelňa
- 1.4 Technická miestnosť
- 1.5 Rezerva

Kaviareň

- 1.1 Kaviareň
- 1.2 Zázemie zamestnancov
- 1.3 Sklad
- 1.4 Toalety
- 1.5 Sklad záhradného nábytku

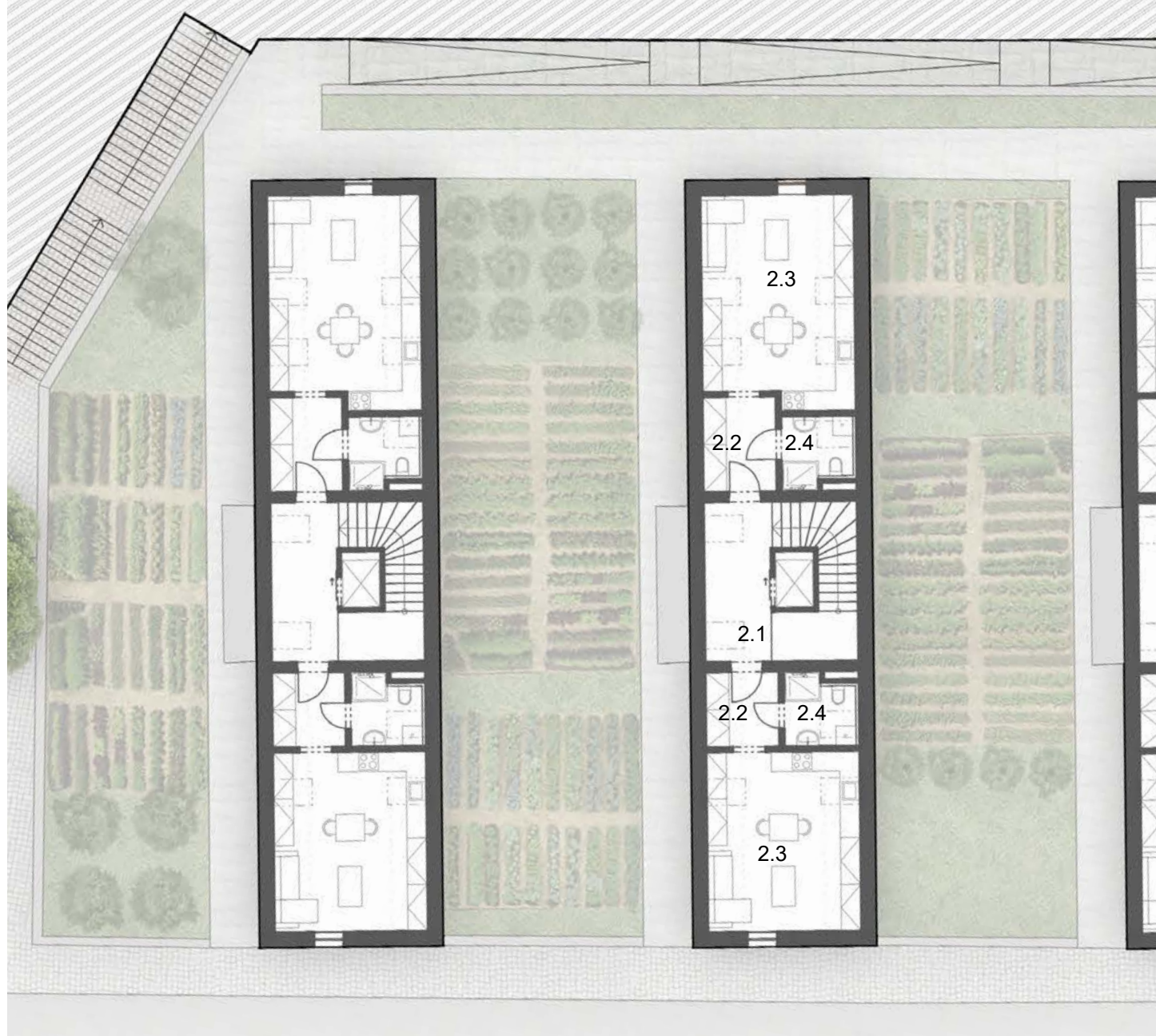
Seniorský co-housing_prízemie

1.1	Vstupná hala	1.4	Kúpeľňa
1.2	Predsieň	1.5	Záhrada
1.3	Izbas kuchynským kútom		

Seniorský co-housing_podkrovie

- 2.1 Vstupná hala
- 2.2 Predsieň
- 2.3 Izbas kuchynským kútom
- 2.4 Kúpeľňa

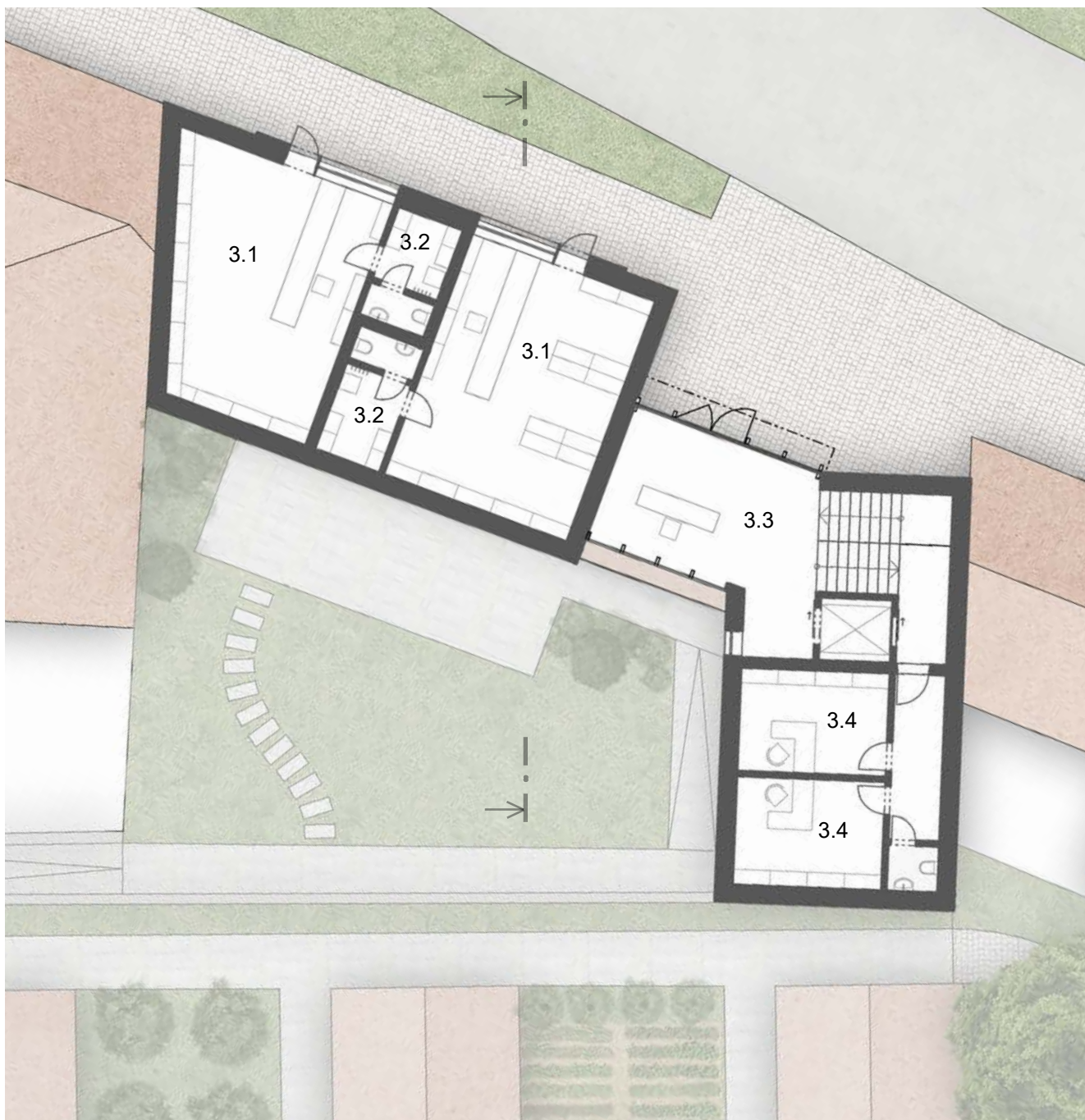

Komunitné centrum_suterén

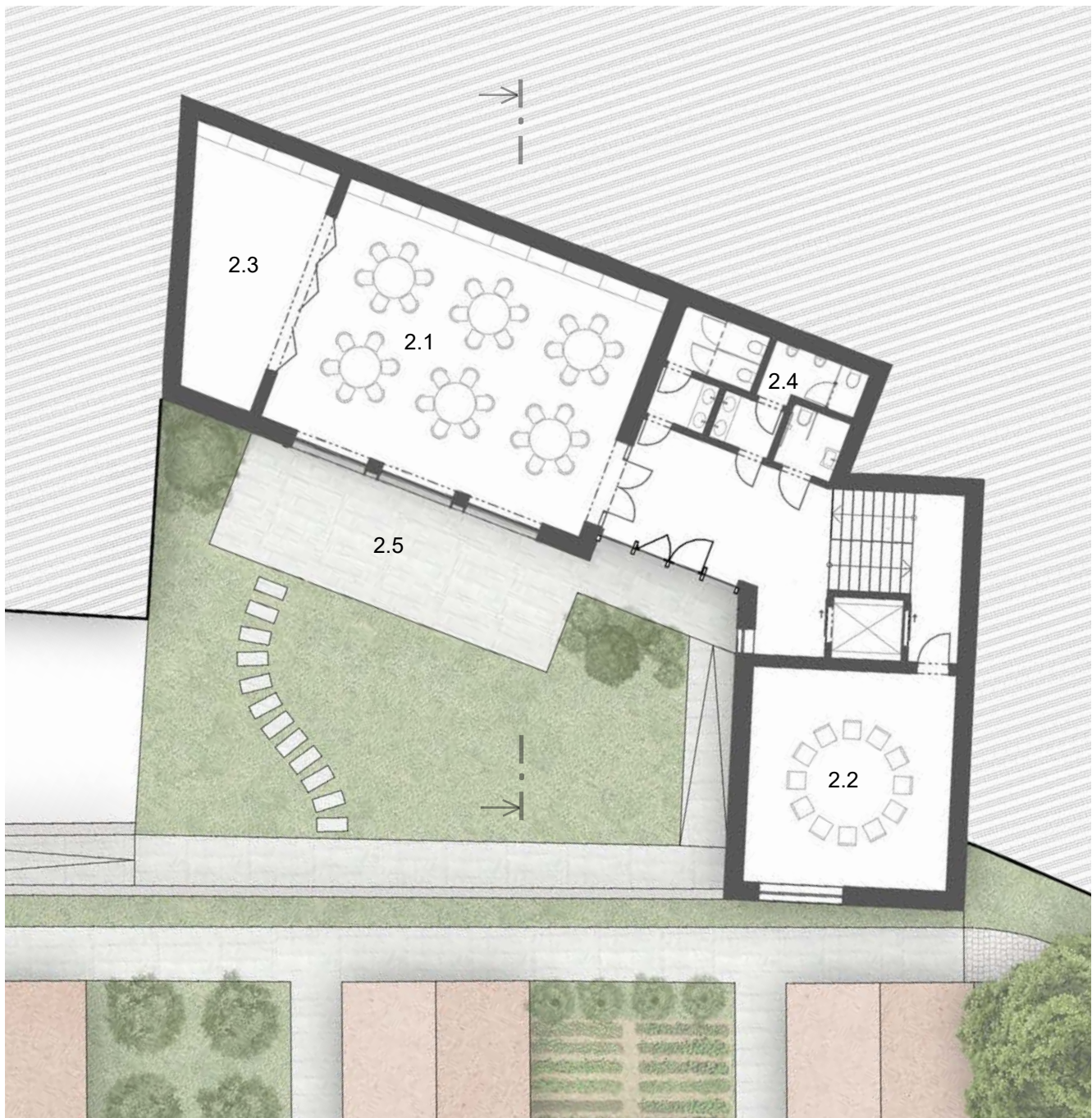
- 1.1 Upratovacia miestnosť
- 1.2 Sklad
- 1.3 Kotolňa

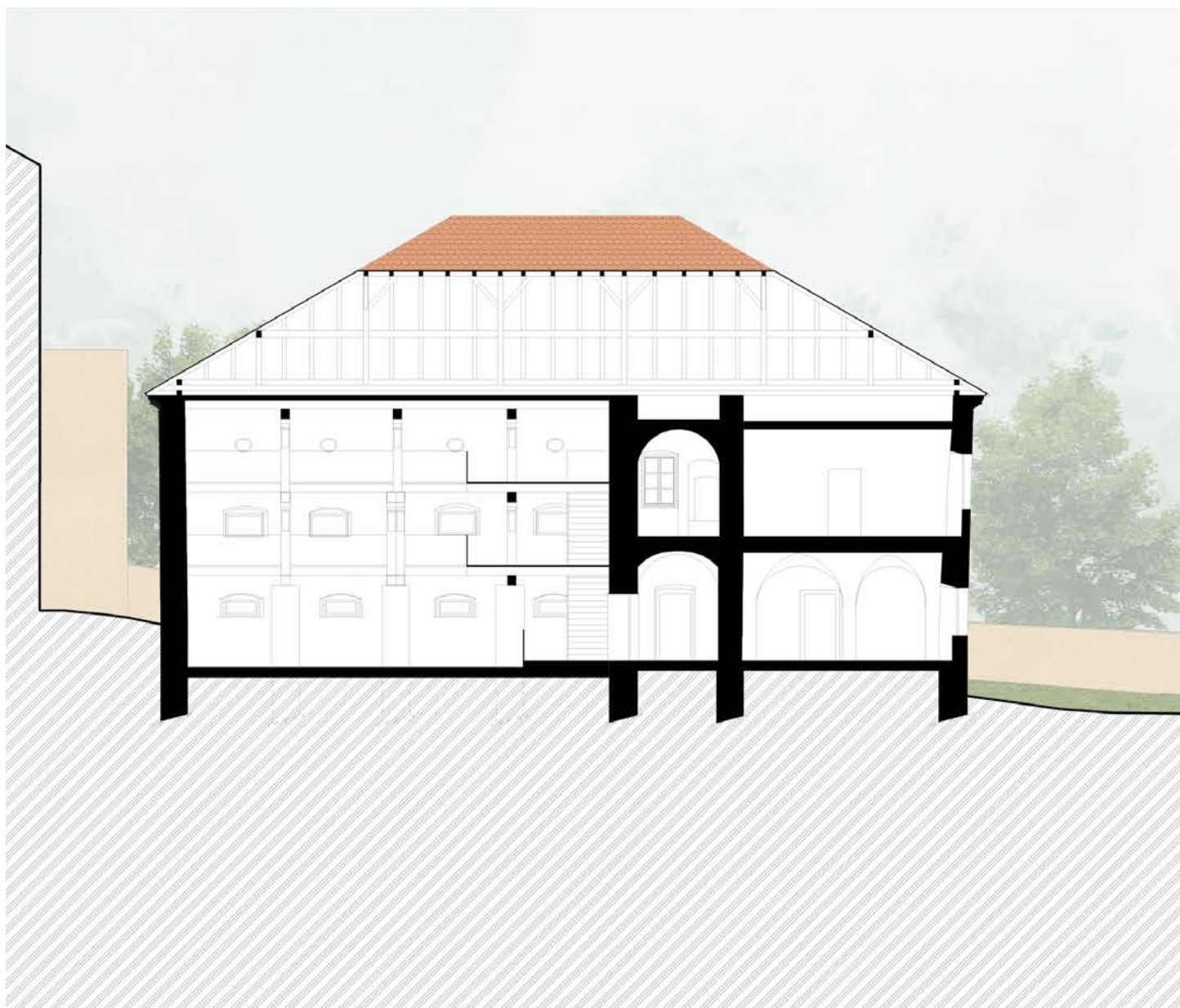
Komunitné centrum_vstupné podlažie

- 3.1 Predajňa
- 3.2 Zázemie predajne
- 3.3 Vstupná hala
- 3.4 Kancelária zamestnancov

Komunitné centrum_dolné podlažie

- 2.1 Spoločenská miestnosť
- 2.2 Klubovňa
- 2.3 Sklad
- 2.4 Toalety
- 2.5 Terasa

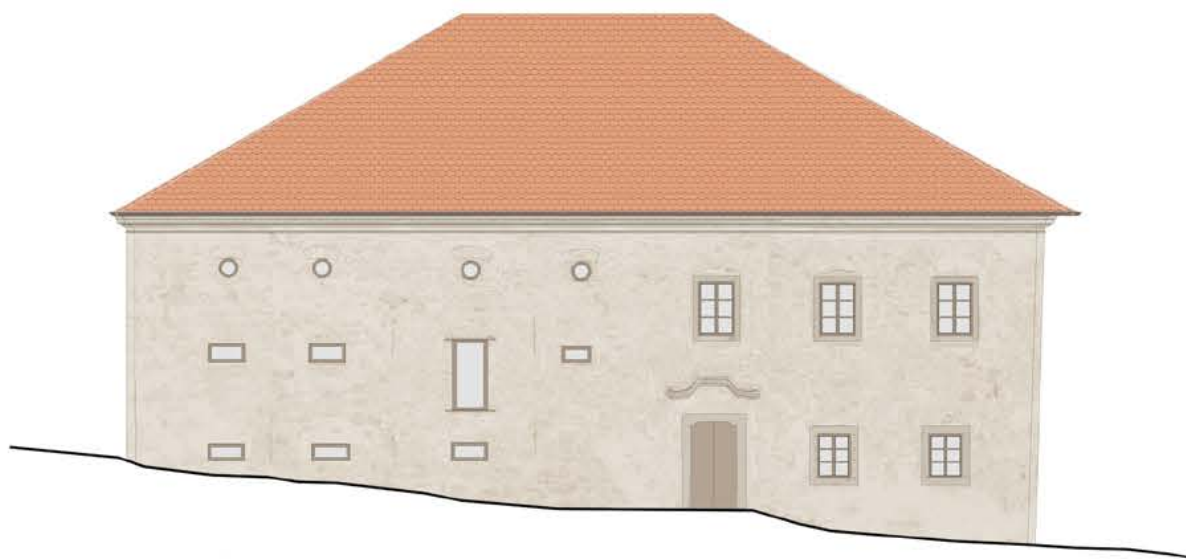
Rez kláštorňou sýpkou a penzióňom

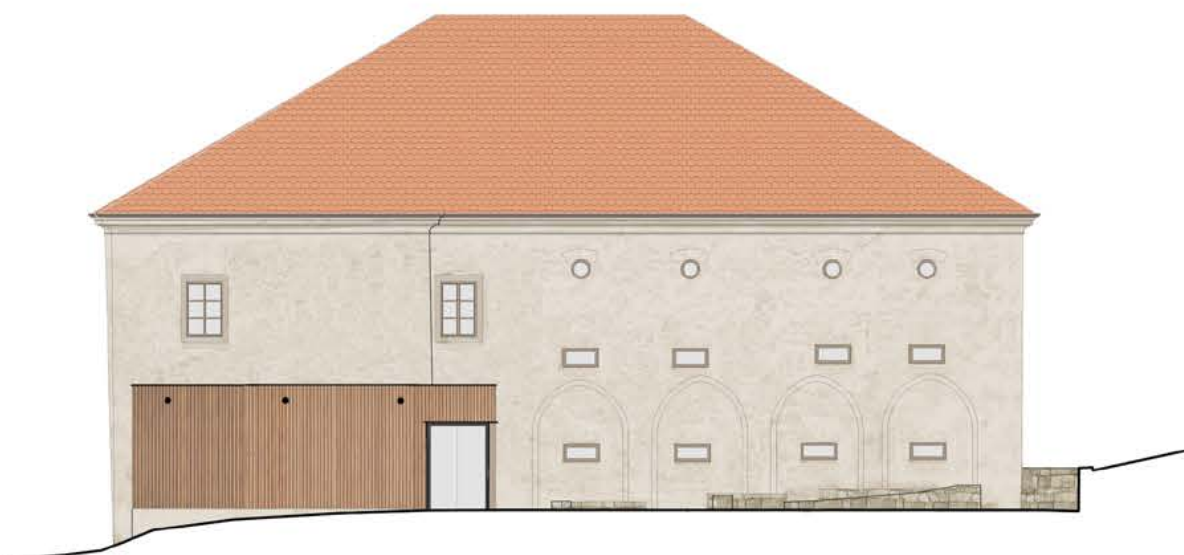

Rez komunitným centrom a co-housingom

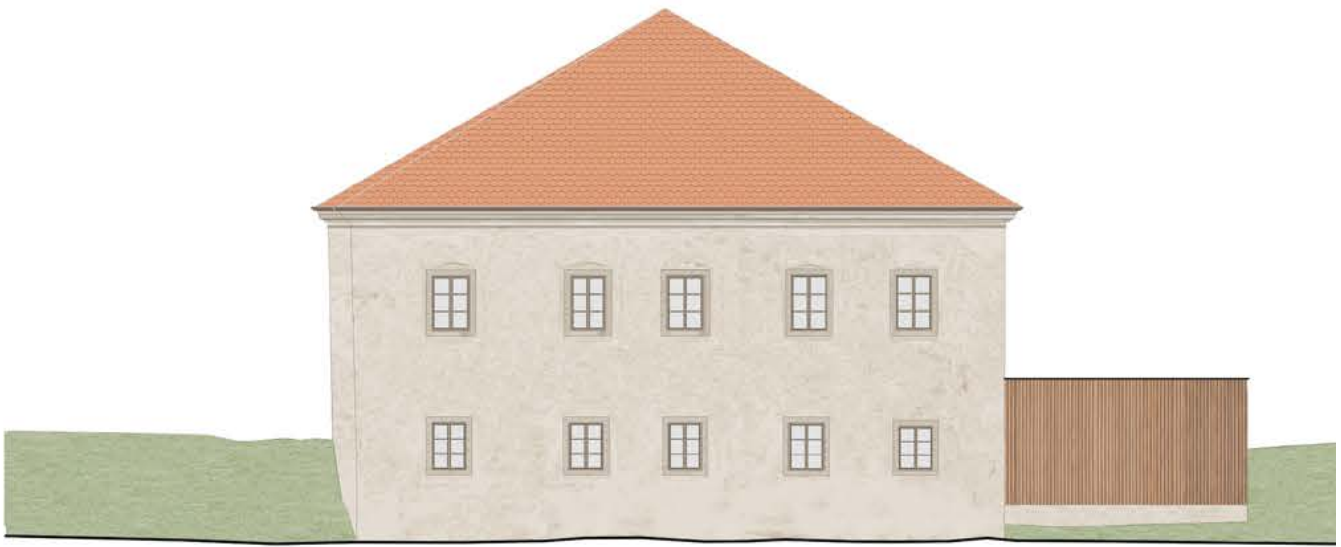

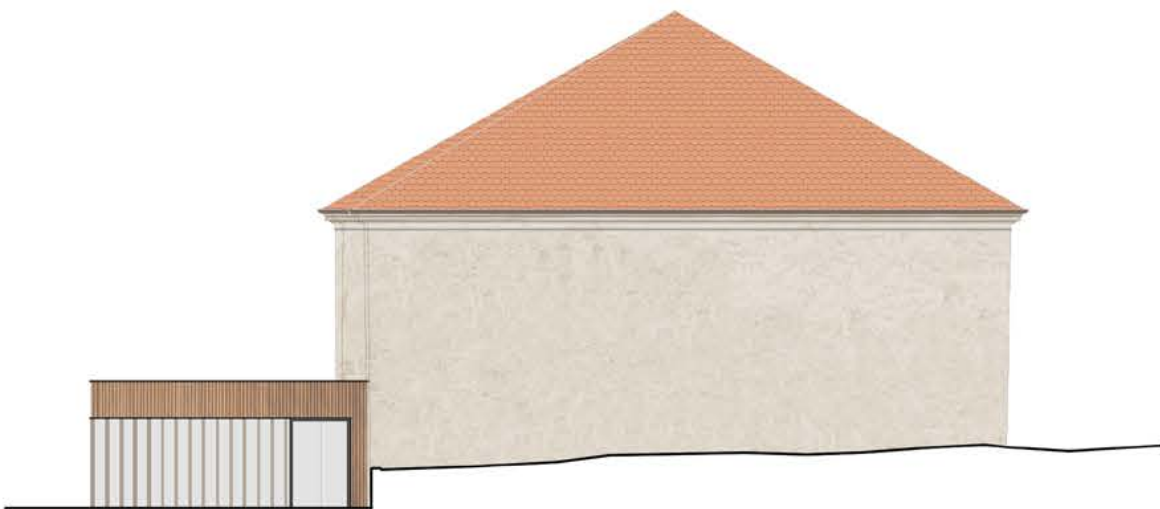
Sýpka_západ

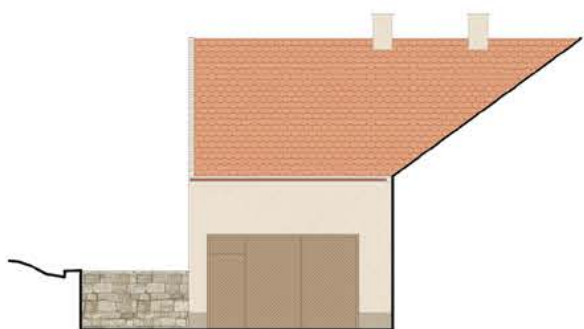
Sýpka_východ

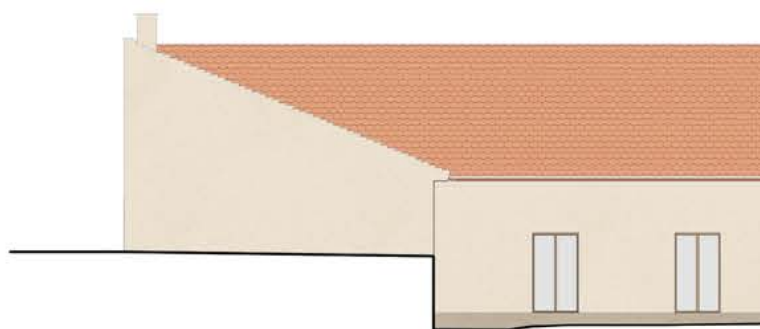
Sýpka_juh

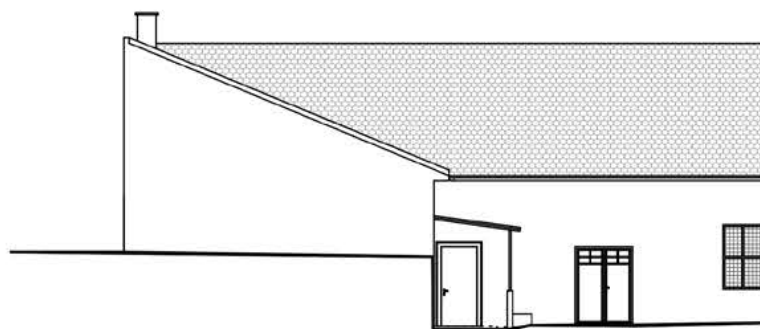
Sýpka_sever

Penzion_západ

Penzion_sever

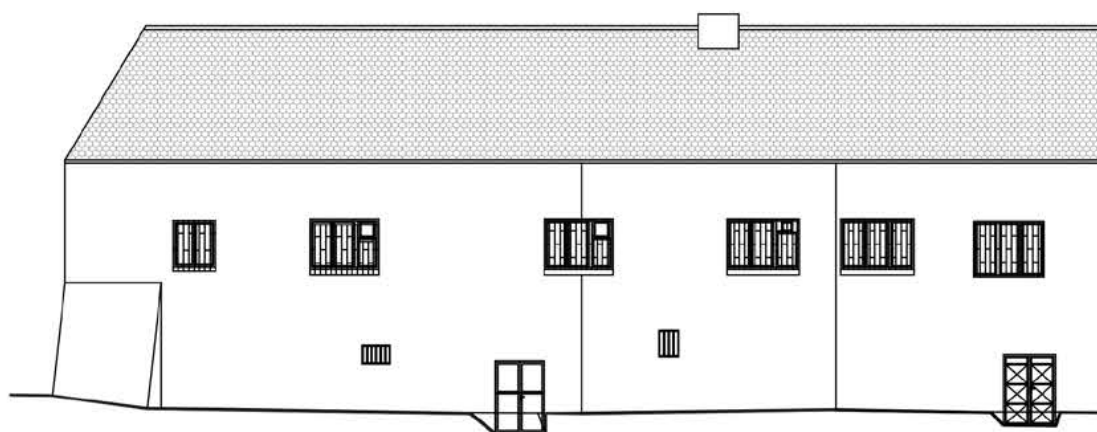

Penzion_sever_súčasná fasáda pred korekciou

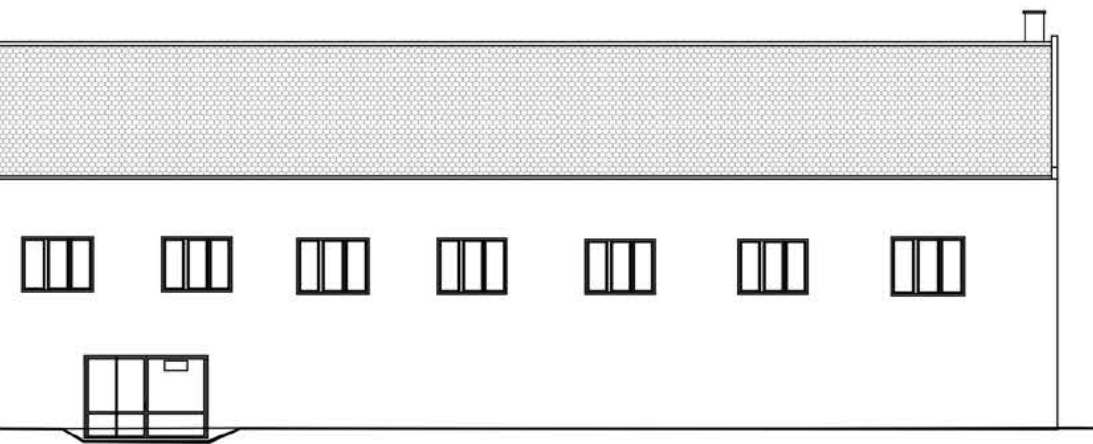
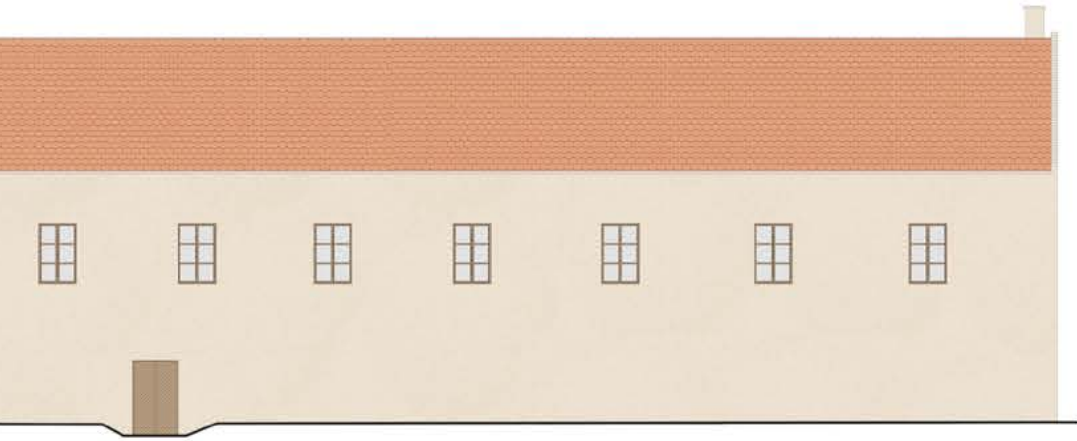

Penzion_juh

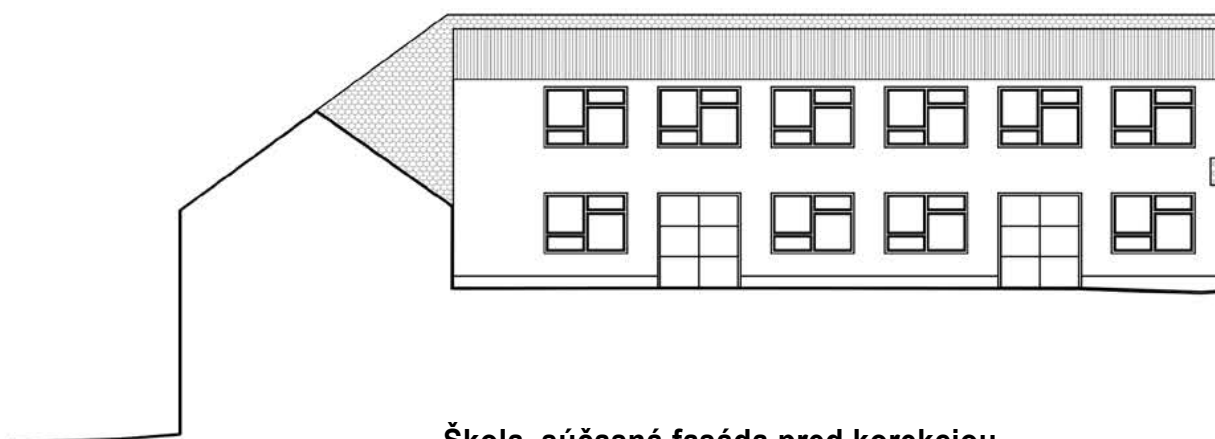

Penzion_juh_súčasná fasáda pred korekciou

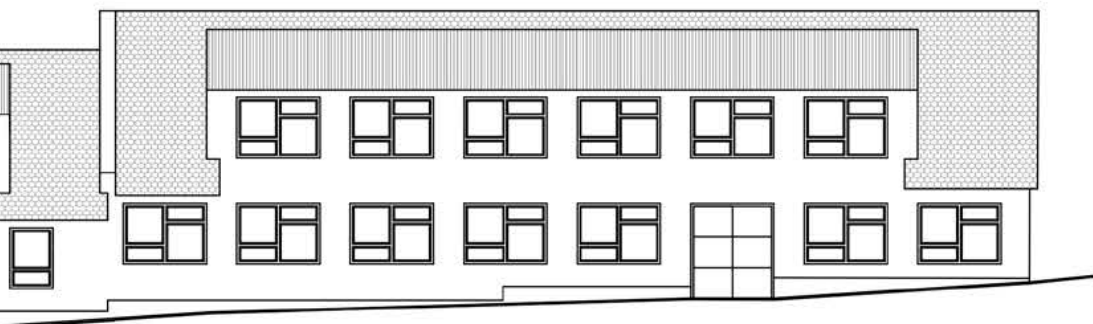
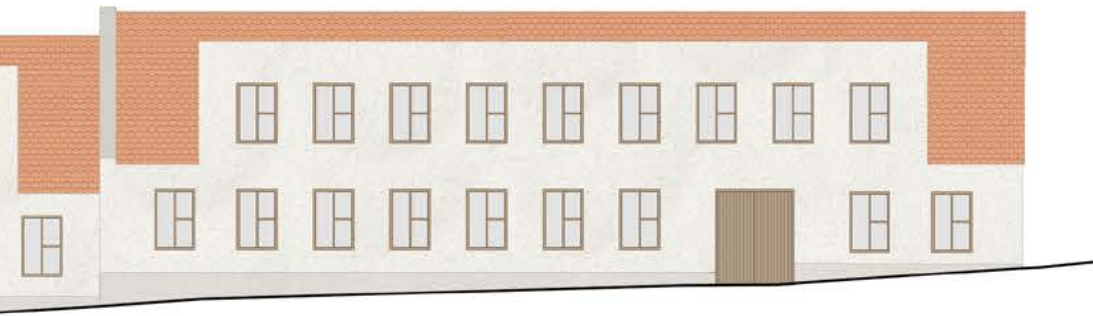

Škola_korekcia fasády a hmoty do dvora

Škola_súčasná fasáda pred korekciou

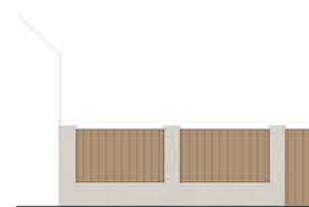

Komunitné centrum_sever

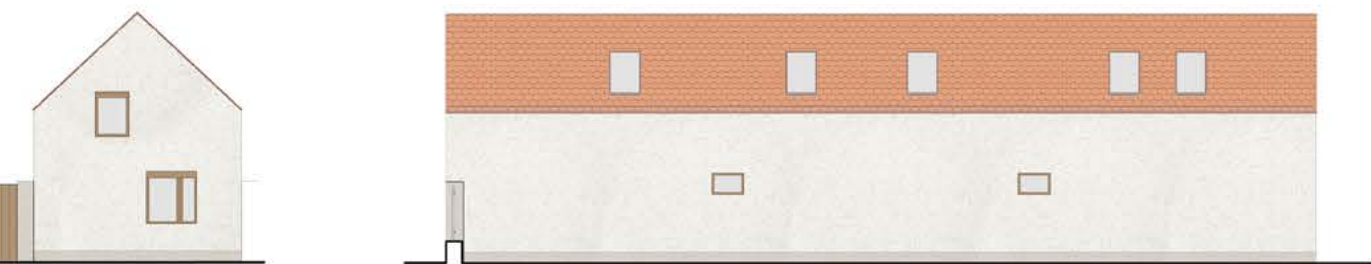
Bývanie_západ

Bývanie_juh

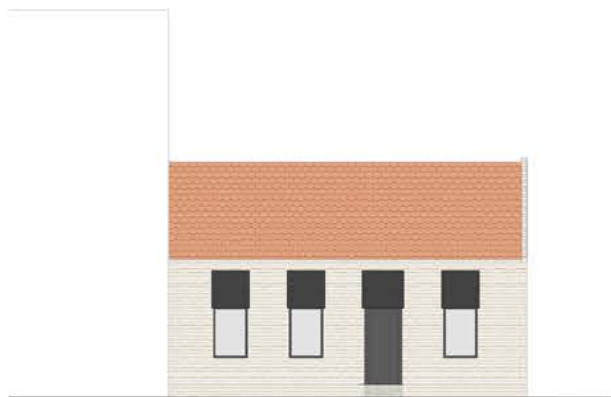

Komunitné centrum_juh

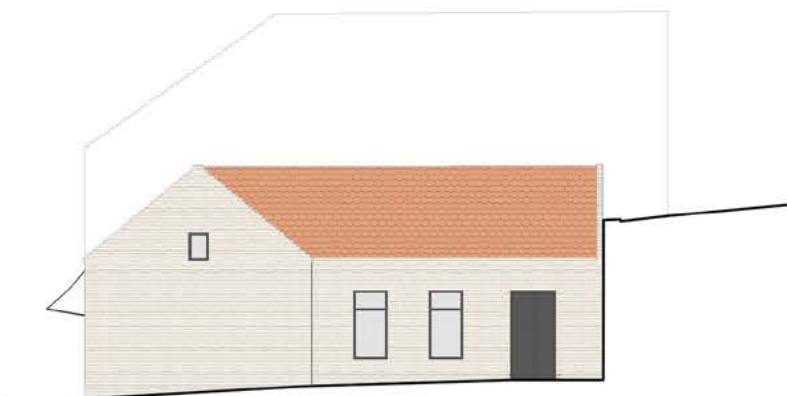

Bývanie_východ

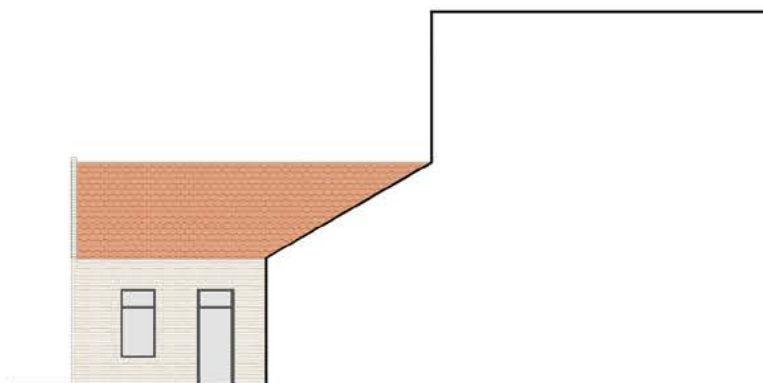
Kaviareň_juh

Kaviareň_východ

Kaviareň_sever

Nádvorie areálu kláštora, vľavo na návrší obytný trakt sýpky, vpravo vstup do penziónu

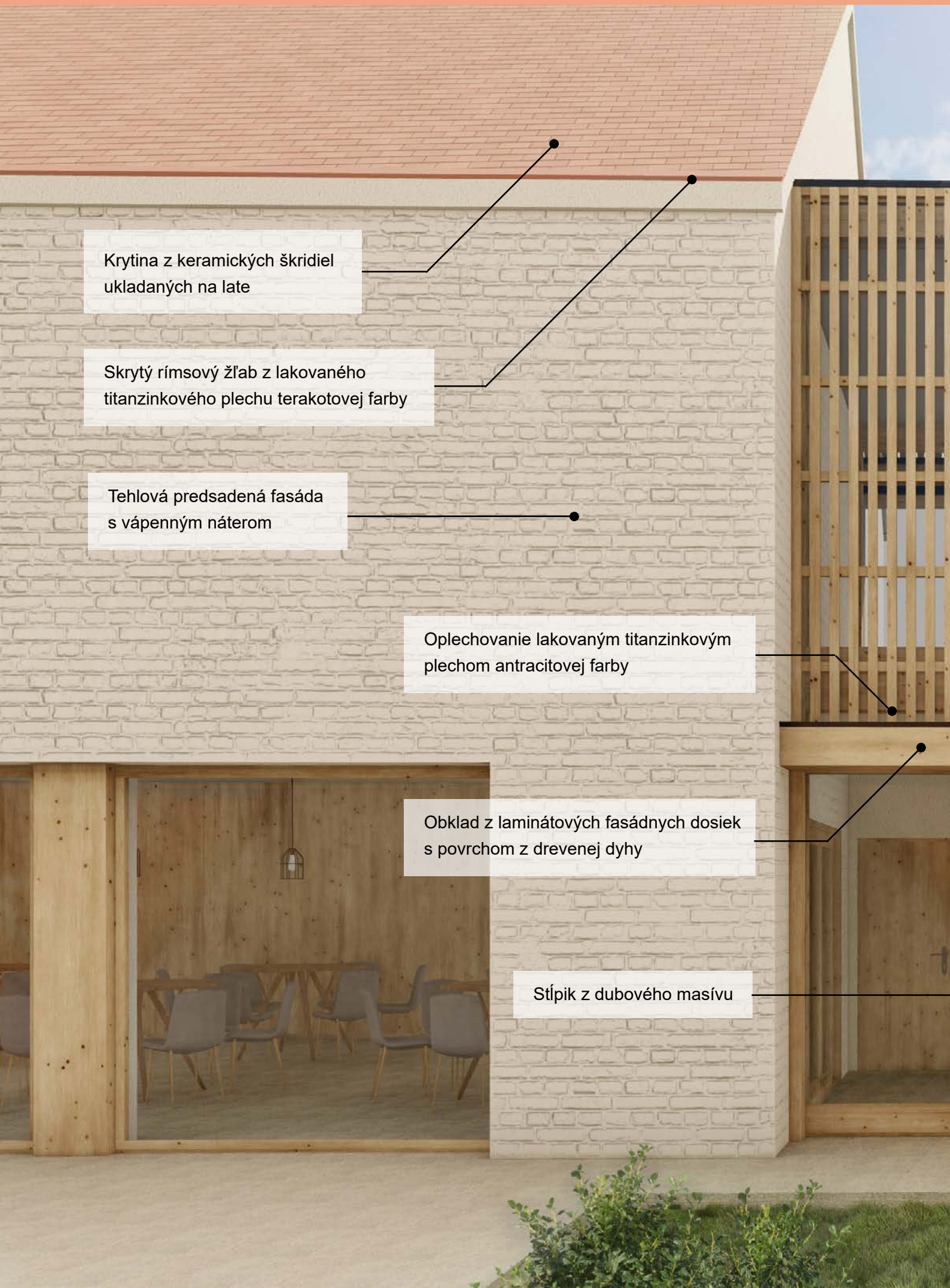

Krytina z keramických škridiel
ukladaných na late

Skrytý rímsový žľab z lakovaného
titanzinkového plechu terakotovej farby

Tehlová predsadená fasáda
s vápenným náterom

Oplechovanie lakovaným titanzinkovým
plechom antracitovej farby

Obklad z laminátových fasádnych dosiek
s povrchom z drevenej dyhy

Stĺpik z dubového masívu

Oplechovanie lakovaným títanzinkovým plechom antracitovej farby

Ľahký obvodový plášť prekrytý konštrukciou z drevených latí 40x60mm

Dvojkrídle dvere s dubovým rámom, výplňou z bezpečnostného skla, opatrené madlami pre bezbariérové používanie

Písomné pramene

ORIŠKO, Š.: K problematike stredovekého portálu kláštorného kostola v Šahách. In: Archaeologia Historica 36, 2, 2011.

PATERKA P., PÁLINKÁS T.: Dejiny šahanského prepoštstva Nanebovzatia Panny Márie. In: Musaeum Hungaricum. Zv. 2. Zborník príspevkov konferencie Musaeum Hungaricum. Hmotné pamiatky maďarského etnika na Slovensku a ich múzejná dokumentácia, 2008.

POMFYOVÁ, B.: Stredoveká sakrálna architektúra v Bíni. In: Archaeologia Historica 38, 1, 2013.

POMFYOVÁ, B.: Ranostredoveké kláštory na Slovensku: torzálna architektúra - torzálné poznatky - torzálné hypotézy. In: Archaeologia Historica 40, 2, 2015.

VOPÁTKOVÁ S.: Dějiny premonstrátského řádu a jeho nejvýznamnější sídlo v České republice . Strahovský klášter,

Plzeň, 2020. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická. Vedúci práce PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D., Th.D.

ZELENKOVÁ, M.: Premonstrátský klášter a kostel sv. Jiljí v Milevsku a jejich stavební a architektonický vývoj ve středověku, Praha, 2016. Dizertačná práca. Karlova univerzita, Katolícka teologická fakulta. Vedúci práce prof. PhDr. Jiří Kuthan, DrSc., Dr.h.c.

ŽAŽOVÁ, H.: Stredoveké premonštrátske kláštory v slovenskej časti územia bývalého ostrihomského arcibiskupstva.

Tmava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2017. ISBN 978-80-568-0053-9

DANIS F., PÁLINKÁS T. Mesto Šahy: História [online]. Dostupné dňa 14.8.2021 na:
<<https://www.sahy.sk/historia.phtml?id3=19780>>

ICOMOS: Mezinárodní charta o zachování a restaurování památek a sídel [online]. Dostupné dňa 30.8.2021 na:
<<https://www.icomos.cz/images/dokumenty/benatska-charta.pdf>>

Mesto Šahy: História [online]. Dostupné dňa 20.7. 2021 na: <<https://www.sahy.sk/historia.phtml?id3=19780>>

Mesto Šahy: Územný plán mesta [online]. Dostupné dňa 17.6. 2021 na:
<<https://www.sahy.sk/uzemny-plan-mesta.phtml?id3=29200>>

Mesto Šahy: PHSR - Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Šahy [online]. Dostupné dňa 17.6. 2021 na:
<<https://www.sahy.sk/phsr-program-hospodarskeho-a-socialneho-rozvoja-mesta-sahy.phtml?id3=97932>>

Pamiatkový úrad Slovenskej republiky: Zásady ochrany PZ Šahy [online]. Dostupné dňa 13.2. 2021 na:
<<http://www.pamiatky.sk/sk/page/zasady-ochrany-pz-sahy>>

Premontre.info: Circaria Hungarica, Beny [online]. Dostupné dňa 23.8.2021 na:
<<http://premontre.info/subpages/loci/monasticon/circariae/1hun.htm#BENY>>

Premontre.info: Circaria Hungarica, Bózók [online]. Dostupné dňa 23.8.2021 na: <<http://premontre.info/subpages/loci/monasticon/circariae/1hun.htm#BOZOK>>

Wikipedia: Premontrei kolostor (Zsámbék) [online]. Dostupné dňa 20.8.2021 na: <[https://hu.wikipedia.org/wiki/Premontrei_kolostor_\(Zsámbék\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Premontrei_kolostor_(Zsámbék))>

Wikipedia: Tabula Hungariae [online]. Dostupné dňa 20.8.2021 na: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Tabula_Hungariae>

Obrazové pramene

Obr. 5, 36: Tileserver-idstudio: Tabula Hungariae [online]. Dostupné dňa 5. 8. 2021 na: <<https://tileserver-idstudio.tk/maps/1528-tabula-hungariae.html>>

Obr. 6: Arcanum: Europe in the XVIII. century [online]. Dostupné dňa 5. 8. 2021 na: <<https://maps.arcanum.com/en/map/europe-18century-firstsurvey/>>

Obr. 7: Arcanum: Europe in the XIX. century [online]. Dostupné dňa 5. 8. 2021 na: <<https://maps.arcanum.com/en/map/europe-19century-secondsurvey/>>

Obr. 8, 11, 12, 52, 54: Pamiatkový úrad Slovenskej republiky: Zásady ochrany PZ Šahy [online]. Dostupné dňa 13.2. 2021 na: <<http://www.pamiatky.sk/sk/page/zasady-ochrany-pz-sahy>>

Obr. 9: TU Zvolen: Historická ortofotomapa Slovenska [online]. Dostupné dňa 5. 8. 2021 na: <<https://mapy.tuzvo.sk/hofm/>>

Obr. 13, 14, 15, 16, 17, 18: Facebook: IPOLYSÁG - HOMOK [online]. Dostupné dňa 11. 5. 2021 na: <<https://www.facebook.com/IPOLYSÁG-HOMOK-239113192766861>>

Obr. 19, 20, 21, 22, 29, 30: Facebook: Ipolysági premontrei kolostor - Premonštrátsky kláštor Šahy [online]. Dostupné dňa 13.2. 2021 na: <<https://www.facebook.com/kolostoripolysag/photos/a.106566214721210/106565621387936>>

Obr. 33, 40, 41: ORIŠKO, Š.: K problematike stredovekého portálu kláštorného kostola v Šahách. In: *Archaeologia Historica* 36, 2, 2011.

Obr. 34: Romtemplomok: Zsámbék, premontrei apátság [online]. Dostupné dňa 28. 8. 2021 na: <<https://regitemplomok.wordpress.com/2016/03/04/zsambek-premontrei-apatsag/>>

Obr. 37: Wikipedia: Premontrei kolostor (Zsámbék) [online]. Dostupné dňa 20.8.2021 na: <[https://hu.wikipedia.org/wiki/Premontrei_kolostor_\(Zsámbék\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Premontrei_kolostor_(Zsámbék))>

Obr. 38,39: POMFYOVÁ, B.: Ranostredoveké kláštory na Slovensku: torzálna architektúra - torzálne poznatky - torzálne hypotézy. In: Archaeologia Historica 40, 2, 2015.

Obr. 42: Wikipedia: Wien Michaelerkirche Tympanon [online]. Dostupné dňa 28.9. 2021 na: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wien_Michaelerkirche_Tympanon_1225.jpg>

Obr. 50, 51: Mesto Šahy: Územný plán mesta [online]. Dostupné dňa 17.6. 2021 na: <<https://www.sahy.sk/uzemny-plan-mesta.phtml?id3=29200>>

Obr. 59: MV SR: Klientské centrum Šahy [online]. Dostupné dňa 11. 8. 2021 na: <<https://www.minv.sk/?okresne-urady-klientske-centra&urad=75>>

Obr. 60: Kamnavylet: Hontianske múzeum [online]. Dostupné dňa 11. 8. 2021 na: <<https://www.kamnavylet.sk/sk/atrakcia/hontianske-muzeum>>

Obr. 65: Drégelyvára: Turizmus [online]. Dostupné dňa 12. 8. 2021 na: <<http://dregelyvara.hu/tudnivalok/dregelypalankeskornyeye>>

Obr. 66: Združenie RONDEL: Hrad [online]. Dostupné dňa 12. 8. 2021 na: <<http://www.rondel.sk/hrad/>>

Obr. 67: Kúpele Dudince: Voľný čas [online]. Dostupné dňa 12. 8. 2021 na: <<https://www.kupeledudince.sk/cs/volny-cas-v-laznich-dudince>>

Obr. 68: Boat4u: Ipeľ – malá jednodenná ochutnávka [online]. Dostupné dňa 12. 8. 2021 na: <<https://boat4u.sk/ipel-mala-jednodenna-ochutnavka/>>

Obr. 69, 70, 71: Mesto Šahy: PHSR - Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Šahy [online]. Dostupné dňa 17. 6. 2021 na: <<https://www.sahy.sk/phsr-program-hospodarskeho-a-socialneho-rozvoja-mesta-sahy.phtml?id3=97932>>

Autorom zvyšných obrazových materiálov je autor práce.

Mapové podklady pochádzajú z <https://sk.mapy.cz/> a <https://zbgis.skgeodesy.sk/>

Výkresy súčasného zamerania budov kláštora boli použité s dovolením vlastníka. Nie som ich autorom a ani k nim nedisponujem autorskými či inými právami.

Referencie

Archiweb: Stavební úpravy bývalé fary na zařízení.... [online]. Dostupné dňa 20.7. 2021 na:
<<https://www.archiweb.cz/b/stavebni-upravy-byvale-fary-ve-chvalsinach-na-zarizeni-pro-pobyty-osob-s-poruchami-autistickeho-spektra>>

Archiweb: Nádvorie Trnava [online]. Dostupné dňa 20.7. 2021 na:
<<https://www.archiweb.cz/b/nadvorie-trnava-novy-kulturny-priestor-v-centre-trnavy>>

Archiweb: Muzeum barokních soch a rekonstrukce klášterních zahrad [online]. Dostupné dňa 20.7. 2021 na:
<<https://www.archiweb.cz/b/nadvorie-trnava-novy-kulturny-priestor-v-centre-trnavy>>

Archiweb: Špejchar [online]. Dostupné dňa 30.8. 2021 na:
<<https://www.archiweb.cz/b/spejchar-rekonstrukce-a-prestavba-na-bydleni>>

Archdaily: Novacella Abbey Museum Addition [online]. Dostupné dňa 30.8. 2021 na:
<https://www.archdaily.com/963160/novacella-abbey-museum-addition-modusarchitects?ad_source=search&ad_medium=search_result_projects>

**FAKULTA
ARCHITEKTURY
ČVUT V PRAZE**